

(ฉบับปรับปรุงเนื้อหาล่าสุด)
พิมพ์ครั้งที่ 2

การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ และทรัพยากรของชุมชน กรณีโครงการขุดน้ำบาดาลเสียคลองด่าน

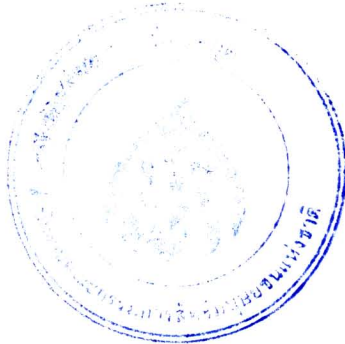

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

**การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ
และทรัพยากรของชุมชน
กรณีโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเลียคลองด่าน**

(ฉบับปรับปรุงเนื้อหาล่าสุด)

พิมพ์ครั้งที่ ๒

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน
กรณีโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน

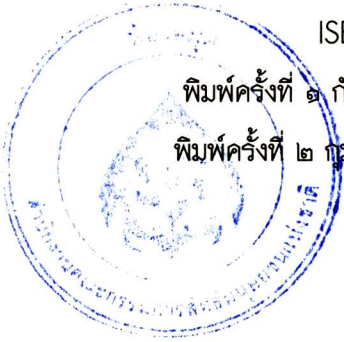
ผู้เขียน

สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์ และดาวลัย จันทรหัสติ

ISBN 974-91494-3-2

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๖ จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๔๒๒ ถนนพญาไท (เชิงสะพานหัวช้าง)

เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

ตู้ ปณ. ๔๐๐ ปณจ. รongเมือง ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๑๙ ๒๙๘๓ โทรสาร ๐๒๒๑๙ ๒๙๘๓

สายด่วนร้องเรียน ๑๓๗๗

E-mail : promotenetwork@nhrc.or.th

Website : <http://www.nhrc.or.th>

Call No. : TD 613. T48 ล่ 727 8550 C.1	ละพิมพ์ที่
Accession No. : # 50	๑๙๐๓-๘๒๕๗-๙
Dated : 16 ส.ค. 2556	
Price : 250-	

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่สอง

จากการที่คุณสุภรานต์ โรจนไพรวงศ์ และคุณดาวีย์ จันทร์หลัด ได้จัดทำรายงานการศึกษาเชิงวิชาการให้แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเมื่อปี ๒๕๕๖ ผู้เขียนทั้งสองได้ช่วยสละเวลาเรียบเรียงเพื่อการเผยแพร่ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้นำมาจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑ เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๕๖ เป็นหนังสือที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น สามารถซึมซับความเจ็บปวดจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ละเมิดต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่น และมีชีวิตแห่งการต่อสู้ของคนเล็กคนน้อยที่ยืนหยัดท่ามกลางปัญหาแรงกดดันนานัปการ ทั้งจากนักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วน และข้อจำกัดนานัปการที่ทำให้ชุมชนไม่อาจใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญได้อย่างเต็มที่ตามที่ควรจะเป็น

ดังนั้นการต่อสู้ของชาวคลองด่าน อดทน กล้าหาญ และเสียสละอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันทำให้โครงการต้องยุติลง การต่อสู้ยังไม่จบสิ้นยังมีปัญหาหาว่าพื้นที่โครงการดังกล่าวจะฟื้นฟูไปอย่างไร แต่มีความหวังว่าโครงการนี้กำลังจะได้รับการตรวจสอบครั้งใหญ่อีกครั้งในเชิงการทุจริต และชุมชนหวังว่าจะนำไปสู่การยกเลิกโครงการนี้อย่างถาวร และฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อสิ่งแวดล้อมและอาชีพของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

คณะกรรมการพิจารณาการจัดพิมพ์เอกสารและวัสดุประชาสัมพันธ์เพื่อการเผยแพร่เห็นว่าหนังสือ“การต่อสู้ปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน กรณีโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียดคลองด่าน” ที่เขียนโดย คุณสุภรานต์ โรจนไพรวงศ์ และคุณดาวีย์ จันทร์หลัด เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการการศึกษา กระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านและชุมชนในการปกป้องคุ้มครองสิทธิชุมชนในการจัดการฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นกรณีตัวอย่างในการต่อสู้กับการทุจริตจากนโยบายและโครงการขนาดใหญ่ของรัฐซึ่งชอบกล่าวหาว่าชุมชนเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาความเจริญของประเทศ นอกจากนี้ ในการจัดพิมพ์ครั้งที่สอง ได้นำปรากฏพิเศษโดย ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก เรื่อง “ชุมชนกับการปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน” ในการสัมมนาเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖ มารวบรวมไว้ด้วย จึงขอจัดพิมพ์ครั้งที่สองเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน

ผู้เขียนทั้งสองได้ช่วยเพิ่มเติมข้อมูลความคืบหน้าถึงปัจจุบันให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ ผู้เขียนทั้งสองเป็นอย่างยิ่งและเชื่อมั่นว่า สิทธิเสรีภาพต้องได้มาด้วยการตระหนักในสิทธิของตน และลุกขึ้นใช้สิทธิในการปกป้องคุ้มครองชุมชนอย่างจริงจัง บนพื้นฐาน “ประชาธิปไตย สิทธิในการพัฒนา และสิทธิมนุษยชน”

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สารบัญ

คำนำ

ปาฐกถาพิเศษโดย : ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ๑

บทนำ ๙

บทที่ ๑ ภาพรวมโครงการและชุมชน ๑๓

บทที่ ๒ การละเมิดสิทธิชุมชน ๒๕

บทที่ ๓ บทบาทของชุมชนในการ “สู้เพื่อสิทธิ” ๔๕

บทที่ ๔ ผลพวงแห่งการลงแรง ๖๑

บทที่ ๕ ความเคลื่อนไหวหลังการหยุดโครงการ ๘๑

บทที่ ๖ ผลึกความคิด กรณีสู้เพื่อสิทธิของชาวคลองด่าน ๙๕

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๐) ๑๑๗

คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย ๑๒๐

แนะนำหนังสือของ กสม. ๑๒๑

ชุมชนกับการปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน¹

ปาฐกถาพิเศษโดย : ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก
ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

จากกรณีชุมชนคลองด่านที่รวมตัวยื่นหยัดใช้สิทธิของตนเองเพื่อเรียกร้องการมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจโครงการที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรสำคัญ ของชุมชน ที่ชุมชนมีวิถีชีวิตมาเป็นเวลาช้านาน การนำเรื่องนี้ขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา ก็เพื่อให้เรื่องนี้เป็นข้อคิด บทเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรที่นับวันจะเป็นเรื่องที่รุนแรงกว้างขวาง

ในประเด็น “ชุมชนกับการปกป้องสิทธิและทรัพยากร” มีข้อสังเกตหลายประการ เช่น “สิทธิของชุมชนใดก็ตาม ไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้ การเข้าใจ การยอมรับของสังคม ส่วนใหญ่ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ” ถ้าเป็นเช่นนั้น จะทำอย่างไรที่จะให้เกิดการเรียนรู้ การยอมรับของสังคม ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามให้ชุมชนตระหนักว่า “สิทธิ” เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เราสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างอิสระเสรี และด้วยความเป็นธรรม

คำถามหลัก ๓ ประการ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “สิทธิของชุมชน” และ “ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ”

ประการที่หนึ่ง นัยยะ

ความหมายของ “ทรัพยากร”

ขณะนี้สังคมไทยมีข้อขัดแย้งมากมายโดยเฉพาะในเวลาที่กำลังกล่าวถึง “ทรัพยากรธรรมชาติ” ที่ยังไม่เคยมีการตั้งคำถามกันว่า “เรากำลังพูดถึงทรัพยากรอะไร”

1 ปาฐกถาพิเศษโดย ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ในการสัมมนาเรื่อง “การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน กรณีโครงการบ่อน้ำมันน้ำเลี้ยวคลองด่าน”

เมื่อไม่นานมานี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ลงบทความ เรื่อง “กรอบแนวคิดในการพัฒนา” ในหนังสือพิมพ์มติชน บทความชิ้นนี้มีประเด็นหลายอย่างที่น่าสนใจ อาทิ การยอมรับความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรอันเนื่องมาจากการบุกรุกพื้นที่ป่า พื้นที่สาธารณะ การจัดการทรัพยากรให้เอื้อต่อชุมชน พันธกิจทางด้านสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ รวมถึงการพัฒนาคนและสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล

ในบทความไม่พบว่า สภาพัฒน์ ฯ เข้าใจในความหมายของทรัพยากรไทยอย่างไรบ้าง ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ต้องนำมาถกเถียงเพื่อให้เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งทุกวันนี้ เหตุปัจจัยที่สำคัญคือการขาดความรู้หรือความไม่รู้ว่า “เรากำลังพูดถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหมายอย่างไร” สิ่งที่สภาพัฒน์ ฯ กล่าวถึงไม่เกิดเป็นมรรคเป็นผล เพราะการจัดการทุกอย่างที่ผ่านมาล้วนเป็นแค่ราชการจัดชั้น รวมถึงการที่สังคมไทยขาดความรู้ ความเข้าใจในฐานทรัพยากรของตนเองอย่างแท้จริง

ทรัพยากรธรรมชาติของสังคมไทยเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความพิเศษและมีความสำคัญ ในแง่ขององค์ประกอบในเชิงกายภาพ วัตถุ เป็นทรัพยากรป่าเขตร้อนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ คำว่า “เขตร้อน” หมายถึงเขตในภูมิภาคที่มีพื้นที่ไม่ถึงร้อยละ ๗ ของโลก เป็นแหล่งที่ทรัพยากรมีความหลากหลายทางด้านชีวภาพถึง ๖๐ % คุณค่าเชิงกายภาพมีความสำคัญมาก แต่ก็ได้ด้วยตัวของมันเอง ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการตามมา

ก) ชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติในป่าเขตร้อนมีความบอบบาง ทรัพยากรที่อยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้เก็บรักษา เป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ซึ่งตรงข้ามกับการตั้งกรมป่าไม้ อธิบดีกรมป่าไม้คนแรกเป็นชาวอังกฤษที่ได้เข้ามาสอนให้จัดการป่าด้วยวิธีการของป่าเมืองหนาวหรือป่าเขตอบอุ่น เพราะป่าเขตอบอุ่นในต่างประเทศหมายถึงเฉพาะ “ไม้” แต่ป่าของประเทศไทยไม่ได้มีเพียงแค่ “ไม้” แต่ยังมี

ความหลากหลายทางชีวภาพ มีทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ตามพื้นฐานของปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ดังนั้น ชุมชนจึงมีความสำคัญควบคู่ไปกับ “ฐานทรัพยากร” ซึ่งเป็น “สิทธิ” อันชอบธรรมของชุมชนที่จะดำรงคงอยู่ ซึ่งไม่ใช่การดำรงอยู่เพื่อความต้องการของคนในชุมชน แต่เป็นสิทธิอันชอบธรรมเพราะชุมชนได้มีคุณูปการต่อการดำรงรักษาไว้ซึ่งบูรณภาพความมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรากฐานทรัพยากรเขตร้อน

- ข) “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ชุมชนรู้จักวิธีการใช้ทรัพยากรอย่างไร คือการที่รู้จักนำทรัพยากรต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ สิ่งที่เราเรียกว่า “ภูมิปัญญา” ที่กำลังมีความสำคัญเป็นทวีคูณในยุคปัจจุบัน เพราะ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นเป้าหมายสำคัญที่ประเทศมหาอำนาจอยากได้ เพื่อนำไปใช้เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางภูมิปัญญา เป็นสิทธิในการผูกขาด ในสมัยก่อนเป็นการมาล่าดินแดน แต่สมัยนี้เป็นการล่าความรู้ ความคิด ที่ชุมชนท้องถิ่นใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า “ทรัพย์สินทางภูมิปัญญา” เป็นสิ่งที่บอกถึงคุณค่า ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติประเทศไทย ดังเช่นประเด็น “การแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน” ซึ่งต้องไม่ใช่สินทรัพย์ในเชิงกายภาพ แต่จะต้องพิจารณาถึงนัยยะของ “สินทรัพย์” อย่างพินิจพิเคราะห์ว่า ทรัพย์สินตามทรัพยากรชีวภาพ สิทธิของชุมชน ภูมิปัญญาสิทธิอันชอบธรรมของชุมชน มีองค์ประกอบอย่างไรบ้าง ซึ่งทั้งหมดมีนัยยะที่สำคัญมาก เป็นองค์ประกอบของสิ่งที่เรียกว่า “สิทธิชุมชน”
- ค) “การไม่มองทรัพยากรอย่างแยกส่วน” ความหมายของทรัพยากรเป็นความหมายกว้าง ทรัพยากรที่ประกอบกันเป็นฐานทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นป่าที่เป็นป่าผืนเดียวกัน ลุ่มน้ำเป็นลุ่มน้ำเดียวกัน ชายฝั่งทะเลเป็นชายฝั่งเดียวกัน สิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติก็เพราะ

ว่าขนาดที่ใหญ่ ในทุก ๆ ตารางเมตรที่เราได้ให้ตัดไม้ ให้ล้มปทานตลอด
ระยะเวลา ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา นับจากเริ่มตั้งกรมป่าไม้แล้วแต่
เป็นการจัดการที่ขาดฐานองค์ความรู้และนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ในทุกวันนี้
ขณะนี้เราอยู่ในทาง ๒ แห่ง คือการเลือกระหว่าง

- ๑) ทิศทางสังคมที่ใช้ฐานความรู้ หมายความว่า การนำความรู้ไป
ประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อค้นหาทิศทางในการจัดการความ
ขัดแย้ง
- ๒) ทิศทางที่ไม่ใช้ฐานความรู้ในการจัดการหรือคือสลายความขัดแย้ง
แต่ใช้ฐานอำนาจนิยม ขาดซึ่งความตระหนักในความรู้ และความ
หมายของฐานทรัพยากรมีความสำคัญเช่น

ชุมชนต่าง ๆ ที่เรียกร้อง “สิทธิ” นั้นไม่ใช่แค่เรียกร้อง “สิทธิ” อย่างเดียว
แต่ต้องทำความเข้าใจในฐานทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง “สิทธิ” อะไร

“สิทธิชุมชน” มิได้มีนัยยะแค่การบอกว่า “เห็นด้วย” หรือ “ไม่เห็นด้วย”
และไม่ใช่แค่ “สิทธิตามรัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ” เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากร
อย่างยั่งยืน สิทธิการมีส่วนร่วมในการทำประชาพิจารณ์เท่านั้น แต่สิทธิยังหมายถึง
สิทธิในความรู้ เข้าใจ โดยเฉพาะถ้าเราเข้าใจถึง “ฐานทรัพยากรเขตร้อน” เราก็จะ
เข้าใจว่าโดยแท้จริงแล้วฐานทรัพยากรธรรมชาติ คือ **ต้นทุนชีวิตของคนในชุมชน**
เพราะฉะนั้นการหักหาญต่อทรัพยากร ก็หมายถึง การละเมิดสิทธิในชีวิตและทรัพย์สิน
เพราะชุมชนไม่ได้มีความหมายแค่ปากท้องอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงความปลอดภัย
มั่นคง และสิทธิในความมั่นคงของมนุษย์ด้วย

ถ้าเป็นเช่นนั้น “สิทธิชุมชน หมายถึงอะไร หมายถึง **สิทธิในการเข้าถึง
การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน**” หรือการจัดการความยากจนที่แพร่กระจายอยู่ทุกวันนี้

ใช่หรือไม่ ถ้าใช่ก็แสดงว่าเราจัดการความยากจนด้วยเงิน ซึ่งเป็นเพียงปลายเหตุ ดังที่ธนาคารโลกกล่าวว่า “ความยากจน คือ การที่มีรายได้ต่ำกว่า ๑ เหรียญสหรัฐต่อวัน” และเราก็ใช้ตัวชี้วัดนี้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการ โดยไม่ได้เข้าใจว่าวิธีชีวิต คุณภาพชีวิตอยู่ได้ด้วยอะไรบนฐานทรัพยากร เพราะฉะนั้น “สิทธิชุมชน” หมายถึง “สิทธิในการเข้าถึง ในการสร้างรายได้ และคุณภาพชีวิต”

“ความจน” คือ การถูกกีดรอนสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรท้องถิ่นที่เคยเป็นสิทธิมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในขณะที่เดียวกัน “สิทธิชุมชน” ก็ไม่ใช่สิทธิที่ปราศจากพันธะหน้าที่ต่อสังคม รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.๒๕๕๐ บัญญัติถึง สิทธิชุมชนต่างๆ ขึ้นมาเปรียบเสมือนว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการบันทึกข้อผิดพลาดในการจัดการทรัพยากร ความผิดพลาดในการวางแผนพัฒนาสังคม ทั้งนี้ ในการที่ สถาปณ์ ๓ กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปราศจากซึ่งความรู้ ความเข้าใจ และการยืนยันในสิทธิตามความหมายที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วก็จะไม่มีความหมายอะไร

ตัวอย่างกรณี คุณสุนี ไชยรส กรรมการสิทธิมนุษยชน ๓ และคุณเดโช สวานานนท์ ซึ่งเป็นอดีต สสร. ได้ออกรายการโทรทัศน์ร่วมกันและนำประเด็น “โครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย” มาอภิปราย พบว่ามีบางประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนในการพิจารณา “โครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย” โดยพิจารณาถึง วัน เดือน ปี ที่ใครทำอะไร อย่างไร ซึ่งเห็นได้ชัดเลยว่ารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.๒๕๕๐ ที่ประกาศใช้ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๐ แต่รัฐบาลสมัย คุณชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ไปเซ็นสัญญาในปี พ.ศ.๒๕๔๑ เห็นได้ชัดว่า ขัดกับรัฐธรรมนูญ โดยไม่ต้องไปดูข้อพิจารณาอื่นอีก แต่คุณเดโชได้กล่าวว่า “แผนพัฒนาท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย” เป็นแผนพัฒนาดังแต่รัฐบาลยุคก่อน เป็นแผนพัฒนาของสถาปณ์ ที่มีพระบรมราชโองการ ซึ่งหมายถึง หากล้มเลิกก็เหมือนการขัดกับพระบรมราชโองการ ซึ่งโดยแท้จริงนั้น รัฐธรรมนูญนั้นถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุด และมีพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพระบรมราชโองการชั้นสูงสุด

ดังนั้น การตีความของบุคคลในสังคม หากประชาชนโดยทั่วไปไม่ทราบหรือไม่รู้ก็จะเกิดปัญหาทั้งค้างไว้ กลายเป็นว่า ปัญหาเรื่อง “ท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย”

เป็นเพียงปัญหาความแตกต่างของคน ๒ คน แต่มีใช้ ประเด็นคือ การทำผิดต่อรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน

ประการที่สาม “สิทธิ” อย่างไรที่จะทำให้ “สิทธิ” นั้นเกิดเป็นมรรคเป็นผล

“สิทธิ” ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับ **ความเข้าใจ การยอมรับ และ การเรียนรู้ของสังคม** ดังนั้นการทำให้สิทธิชุมชนเป็นมรรคเป็นผล อาจต้องอาศัยเวลา เรามีกรมป่าไม้มา ๑๐๐ กว่าปี แต่เพิ่งมีรัฐธรรมนูญเพียง ๕ ปีกว่า หากจะหวังผลให้เกิดการยอมรับในทันทีทันใดอาจจะเป็นการฝืนต่อระบบอำนาจ ระบบผลประโยชน์ที่มากมายมหาศาล ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ และ บุคคลที่เป็น **“เจ้าของสิทธิ”** นั่นก็ต้องมีพันธะหน้าที่ที่ไม่ใช่การเรียกร้องหรือต่อต้าน อย่างเดียว แต่เป็นพันธะหน้าที่ที่จะต้องเรียนรู้กับตนเอง เรียนรู้ทรัพยากรของตนเอง เรียนรู้สิทธิของตนเองที่จะทำอะไรให้สิทธิของตนเองเป็นมรรคเป็นผลและมีคุณภาพ เป็นสิ่งที่เจ้าของสิทธิหรือผู้ทรงสิทธินั้นจะต้องพึงมี ไม่ว่าจะเป็นผู้ทรงสิทธิใด ๆ ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **“พันธะต่อสังคม”**

ในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า ทรัพยากรหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของการช่วงชิง และกลายเป็นชนวนศึกสำคัญของเวที เศรษฐกิจการเมืองโลก แม้แต่ในปัจจุบันนี้ก็ตาม เช่น ปัญหาเรื่องข้าวหอมมะลิ หรือ อะไรต่าง ๆ ที่ผ่านมา รวมถึงเมื่อไม่นานมานี้ สหรัฐอเมริกาพยายามผลักดันให้ไทยร่วม เป็นภาคี เรียกว่า “ข้อตกลงไทย - สหรัฐ” ในการจัดตั้งกองทุนวิจัยป่าเขตร้อน สรุป คือ การแลกเปลี่ยนหนี้ที่รัฐบาลไทยมีกับประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อหลาย ๑๐ ปีมาแล้ว และให้สิทธิแก่สหรัฐอเมริกาในการสำรวจป่าทำวิจัยทั่วประเทศไทย ซึ่งรัฐบาลไทยได้ลงนามแล้ว แต่ก็มาตีใจที่ขณะนี้ รัฐบาลไทยยอมรับโครงการนี้ มิฉะนั้น ผลจากการสำรวจทรัพยากรป่าอาจทำให้ทรัพยากรของเราเสียหายมาก

ดังนั้น สิทธิของชุมชนจึงไม่สามารถอยู่เฉยได้ เป็นสิทธิที่ต้องมีการพัฒนา

โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาที่กำลังเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังนั้น สิทธิ ของชุมชนจำเป็นต้องตื่นตัว โดยสรุปอาจจะไม่เพียงพอที่จะบอกว่า สิทธิชุมชนคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยตัดสินว่า โครงการใดควรสร้างหรือไม่สร้าง ซึ่งโดย ความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านี้ยังอยู่แค่ระดับของ **“สิทธิเชิงรับ”** เท่านั้น

ทำอย่างไร **“สิทธิ”** จึงจะเป็นมรรคเป็นผล

๑. ต้องมอง **“สิทธิในเชิงรุก”** คือ การชวนช่วยศึกษาเพื่อให้รู้ ซึ่งเป็นพันธะในการอยู่รอดของชุมชน
๒. ทรัพยากรธรรมชาติไม่สามารถมองแยกเป็นชิ้นส่วน ชุมชนท้องถิ่น ก็เช่นเดียวกัน ไม่ได้แบ่งเป็นชิ้นส่วน ดังนั้น **สิทธิชุมชนจะต้องประสานกันเป็นเครือข่ายอยู่บนฐานทรัพยากร** ดังเช่น กรณีลำน้ำมูล ที่ปล่อยให้โรงงานเยื่อกระดาษปล่อยน้ำเสีย ชุมชนที่ไม่ได้อยู่แถวโรงงานก็ไม่เดือดร้อน แต่เมื่อเกิดเหตุขึ้นมาแล้วปรากฏว่าปลาตายทั่วลุ่มน้ำ
๓. **สิทธิชุมชนต้องมีการปฏิรูปจากภายใน** ในอดีตเรามักบอกว่าชุมชนเป็นใหญ่ นักสิทธิมนุษยชนก็จะบอกว่า เวลาพูดถึงสิทธิชุมชน หมายความว่าชุมชนเป็นใหญ่เหนือบุคคล ซึ่งไม่ใช่ ในอดีตอาจเป็นอย่างนั้น แต่ในยุคต่อมาไม่ใช่ **ภายในชุมชนจะต้องมีการเรียนรู้ เคารพสิทธิของบุคคล จะต้องมีการปรับการเรียนรู้ใหม่** การเคารพสิทธิ ไม่ใช่เพื่อสิทธิ เพราะสิทธินั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนเรามีอิสระในการริเริ่ม ประดิษฐ์คิดค้น ซึ่งนำมาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน ถ้าหากทำไม่ได้ ชุมชนจะลำบากในการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลก
๔. **ชุมชนต้องเป็นฐานของการปฏิรูปการศึกษา** ในอดีตเราขาดการทำ ความเข้าใจในความหมาย คุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในปัจจุบัน เราควรปฏิรูปทุกอย่างบนฐานของรูปธรรมที่เป็นจริง โดย ชุมชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องหรือมีบทบาท และ **“ภูมิปัญญาท้องถิ่น”**

จะต้องประกาศตัวในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาอย่าง
แท้จริง

ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่ต้องช่วยกันคิดเพื่อให้สอดคล้องกับหลักที่ประกาศใน
รัฐธรรมนูญโดยเฉพาะในมาตราที่กล่าวถึง “สิทธิในการศึกษา” รัฐธรรมนูญเพียงแค
บอกว่า “สิทธิในการศึกษา ๑๒ ปี” ซึ่งไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า “การศึกษาอะไร” ดังนั้น
สิ่งที่อยากเห็นคือการระบุอย่างชัดเจนว่า หมายถึงการศึกษาระดับใด และการศึกษาระดับใด
ที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนา โดยเฉพาะต้องเป็นการปฏิรูปจากภายในชุมชน
รวมถึงสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ขณะนี้ เรายังมีปัญหาเรื่อง วิทยุชุมชน หรือการ
สื่อสารชุมชนต่าง ๆ เพราะราชการออกระเบียบจนทำให้การศึกษา ต่าง ๆ ในชุมชน
ต้องประสบกับอุปสรรคจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นเราจะต้องร่วมช่วยกันสร้าง เพื่อให้สิทธิ
ชุมชนเกิดเป็นมรรคเป็นผลอย่างแท้จริง

บทนำ

โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ ได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ แต่สาธารณชนวงกว้างเพิ่งเริ่มต้นรับรู้เกี่ยวกับโครงการเมื่อปี ๒๕๔๒ หลังจากชาวบ้านในพื้นที่ตั้งโครงการเคลื่อนไหวแสดงความไม่เห็นด้วยและเรียกร้องทวงสิทธิการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ต่อมาโครงการนี้ได้รับการเรียกขานติดปากว่า “โครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน” อันเป็นการเรียกตามสถานที่ตั้งของระบบบำบัดน้ำเสียที่อยู่ในท้องที่ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ชาวคลองด่านและชาวบ้านท้องที่ใกล้เคียงเริ่มต้นคัดค้านโครงการนี้จากฐานของความห่วงกังวลเรื่องผลกระทบของการดำเนินการต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต อย่างไรก็ตาม ในภายหลังประเด็นการคัดค้านโครงการได้ขยายและพัฒนาสู่มิติอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการยกระดับขึ้นเป็นการต่อสู้กับความไม่ชอบธรรม ความไม่โปร่งใส การละเลยและละเมิดกฎหมาย ตลอดจนการทุจริตคอร์รัปชัน

ในท่ามกลางปัญหาและความไม่ชอบมาพากลหลากหลายมิติ ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งของโครงการนี้ก็คือเรื่องของการละเมิดสิทธิชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในด้านข้อมูลข่าวสาร สิทธิการมีส่วนร่วม และสิทธิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การละเมิดสิทธิเหล่านี้เองนับเป็นสาเหตุสำคัญประการต้น ๆ ที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ตั้งโครงการตื่นตัวขึ้นดำเนินกิจกรรมอันเป็นการพิทักษ์และท้วงทวงถึงสิทธิที่ขาดหายไป ยังผลให้ปัญหาและจุดอ่อนต่าง ๆ ของโครงการปรากฏชัดออกมา กระทั่งนำไปสู่การต่อสู้เพื่อคัดค้านโครงการอย่างจริงจัง

การต่อสู้ของชุมชนในทุกรูปแบบและทุกช่องทางที่ผ่านมา นับตั้งแต่การรวมตัวชุมนุมประท้วง การเข้าร่วมกับเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อยื่นข้อเรียกร้องให้เอทีบี (Asian Development Bank : ADB) ตรวจสอบโครงการ รวมถึงการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและเอกสารด้วยตนเอง การยื่นข้อร้องเรียนต่อรัฐสภาและรัฐบาลให้ตรวจสอบการทุจริตที่เกิดขึ้น ตลอดจนการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง ฯลฯ เหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดการค้นพบข้อเท็จจริงที่ลึกซึ้ง และสร้างการมีส่วนร่วมในระดับกว้างขึ้น

จากโครงการที่ถูกผูกขาดการรับรู้และการตัดสินใจเฉพาะในหมู่ผู้ผลักดันเพียงไม่กี่คน ในที่สุดโครงการบอบาบาดน้ำเสียคลองด่าน กลับกลายเป็นโครงการที่กลุ่ม องค์กร และสถาบันต่างๆ พากันให้ความสนใจเข้าร่วมติดตามตรวจสอบมากที่สุดโครงการหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ นภาคประชาชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ ฝ่ายนิติบัญญัติ

TD
b13
• T48
8737
2550
c 1

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รวมทั้งฝ่ายบริหารเอง ยังผลให้พบหลักฐานแห่งความไม่ถูกต้องและความไม่ชอบมาพากลจำนวนมาก

ผลการตรวจสอบต่างมีข้อสรุปที่ตรงกันว่า โครงการนี้กระทำผิดกฎหมายหลายประการด้วยกัน นับตั้งแต่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความเห็นสาธารณะด้วยการทำประชาพิจารณ์ และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของราชการ รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

ในทางวิชาการ ผลการตรวจสอบทั้งจากของรัฐสภาและของรัฐบาลก็ได้ข้อสรุปที่ไม่แตกต่างกันนักว่ แท้ที่จริงแล้วโครงการที่คล่องตัวไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของผลการศึกษาทางวิชาการใด ๆ ผลการศึกษาต่าง ๆ ที่มีการทำมาก่อนหน้านี้ แม้ใช้งบประมาณไปแล้วเป็นจำนวนมากและมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโครงการจัดการน้ำเสียของจังหวัดสมุทรปราการโดยตรง แต่งานศึกษาเหล่านั้นกลับไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์อันใด

นอกจากนี้ โครงการยังมีความไม่โปร่งใสและการทุจริตในกระบวนการทางนโยบายและการบริหารราชการ อันเปิดทางให้แก่การทุจริตอย่างเป็นขบวนการในขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาและจัดซื้อที่ดิน การจัดจ้างผู้รับเหมา การทำสัญญาแบบเหมารวมเบ็ดเสร็จ (turnkey contract) การบริหารงบประมาณ ตลอดจนการดำเนินการก่อสร้าง

ภายใต้สภาพปัญหาที่ชัดเจนดังกล่าว ในที่สุดรัฐบาลจึงจำเป็นต้องสั่งระงับการก่อสร้างโครงการเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ก่อนจะดำเนินการสะสางเรื่องนี้อย่างยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน

กรณีของโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านจึงเต็มไปด้วยเรื่องราวที่สามารถศึกษาเชิงเจาะลึกได้หลากหลายแง่มุม ซึ่งสำหรับหนังสือเล่มนี้เป็นการเน้นในประเด็นด้านสิทธิ ทั้งในแง่ที่โครงการกระทำการละเมิดและในแง่การต่อสู้ของชุมชนเพื่อพิทักษ์สิทธิอันชอบธรรมของตน ด้วยหวังว่าเรื่องราวและประสบการณ์กรณีคลองด่านจะเสริมสร้างกำลังใจให้แก่สังคมไทยในอันที่จะมุ่งมั่นพัฒนาแนวทางการพิทักษ์และส่งเสริมสิทธิของชุมชนอย่างเต็มกำลังต่อไป

ภาพรวมโครงการ และชุมชน

กรณีโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียดลองด่าน

โครงการสองโฉมหน้า ศึกษาไว้อย่าง ทำไปอีกอย่าง

โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยกรมควบคุมมลพิษ ในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ร่วมกับจังหวัดสมุทรปราการ

โครงการนี้มีสองโฉมหน้า กล่าวคือ ระหว่างโครงการที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ตำบลคลองด่านกับโครงการที่ได้รับการอนุมัติในนโยบายนั้นแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

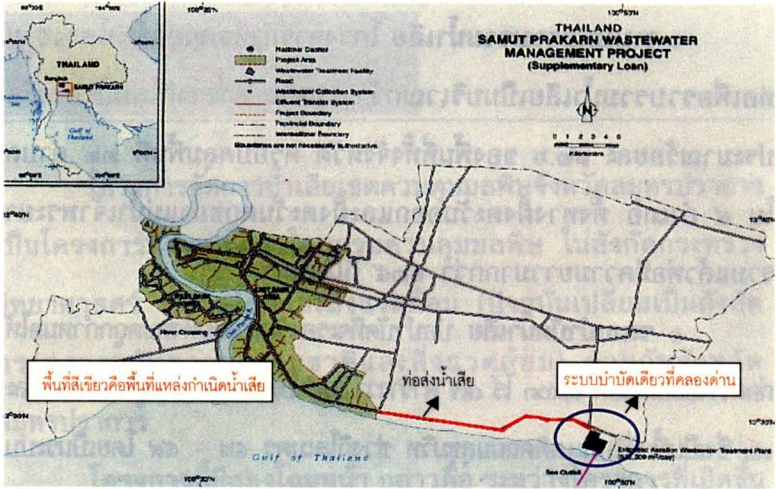
ในส่วนโครงการที่ดำเนินการจริงในพื้นที่ตำบลคลองด่านตามเอกสารเผยแพร่ของกรมควบคุมมลพิษที่ตีพิมพ์ออกมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ระบุว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมน้ำเสียจากแหล่งกำเนิดหลักต่าง ๆ ทั้งบ้านพักอาศัย สถานประกอบการ และโรงงานอุตสาหกรรม ในเขตชุมชนชั้นในที่มีประชากรหนาแน่นมาเข้ารับการบำบัดให้ได้มาตรฐาน ก่อนที่จะระบายทิ้งสู่สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อลดและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมที่ได้ลุกลามไปตลอดแนวชายฝั่งทะเลของจังหวัดสมุทรปราการ

องค์ประกอบของโครงการมีอยู่ ๒ ส่วนหลักด้วยกัน คือ ส่วนของระบบที่รวบรวมน้ำเสียและส่วนของระบบบำบัดน้ำเสีย โดยมีรายละเอียดดังนี้

๐ **ระบบท่อรวบรวมน้ำเสีย** โครงการกำหนดก่อสร้างโครงข่ายท่อเพื่อรวบรวมน้ำเสียเป็นบริเวณกว้าง ๑๒๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ ๑๒.๖ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ ๒๒ ตำบล ใน ๔ อำเภอ ทั้งทางฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมแล้วท่อมีความยาวมากกว่า ๑๒๕ กิโลเมตร

๐ **ระบบบำบัดน้ำเสีย** บ่อบำบัดที่จะรองรับน้ำเสียทั้งหมดถูกกำหนดให้ก่อสร้างขึ้นบนเนื้อที่ ๑,๙๐๓ ไร่ ๘๗ ตารางวา ในตำบลคลองด่าน หมู่ที่ ๙, ๑๑ และ ๑๒ ซึ่งเป็นพื้นที่ริมทะเลติดถนนสุขุมวิท ช่วงกิโลเมตร ๕๘ - ๕๙ โดยเป็นระบบบำบัดน้ำเสียแบบชีวภาพชนิด Extended Aeration Activated Sludge (EAAS) หรือระบบตะกอนเร่งแบบเติมอากาศยาวนาน เพื่อให้แบคทีเรียเป็นตัวกำจัดสิ่งสกปรกออกจากน้ำเสีย ในการออกแบบระบบบำบัดกำหนดให้มีความสามารถรองรับปริมาณน้ำเสียที่คาดว่าจะเกิดใน ๒๐ ปีข้างหน้า นั่นคือ ๕๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน โดยน้ำเสียที่บำบัดแล้วจะถูกระบายทิ้งลงทะเลอ่าวไทย โดยมีท่อต่อออกไปเป็นระยะทาง ๓.๓๕ กิโลเมตร

เนื่องจากตำบลคลองด่านอันเป็นที่ตั้งของบ่อบำบัดน้ำเสียนั้น อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะที่ระบบท่อรวบรวมน้ำเสียมีโครงข่ายครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ ดังนั้น จึงต้องมีการต่อเชื่อมระบบท่อของทั้งสองฝั่งเข้าด้วยกันโดยวิธีการวางท่อคู่ลักษณะของอุโมงค์ลอดใต้แม่น้ำ ความยาวประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร เพื่อสูบน้ำเสียจากฝั่งตะวันตกไปรวมกับน้ำเสียของพื้นที่ฝั่งตะวันออก แล้วส่งไปยังโรงบำบัดน้ำเสียที่คลองด่านทั้งหมด

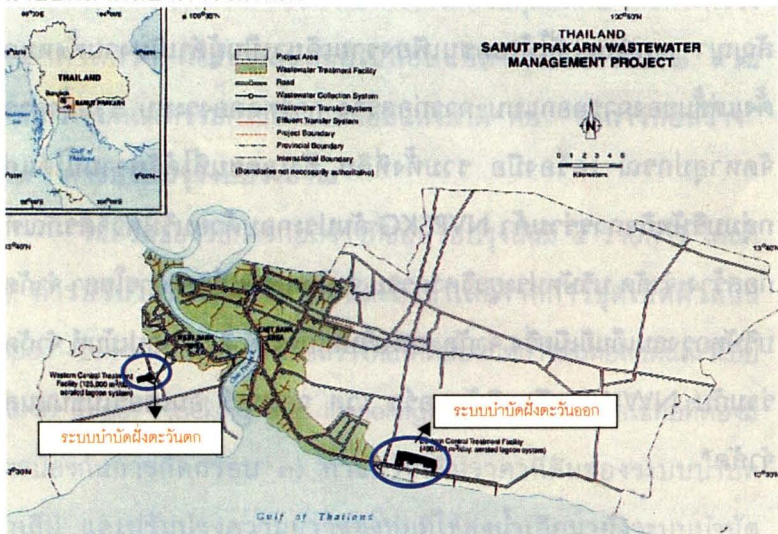
ภาพที่ ๑ : แสดงพื้นที่ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียคลองด่านกับแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่อยู่ห่างกันมาก

อย่างไรก็ดี ลักษณะของโครงการที่มีการดำเนินการจริงนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับโครงการที่ได้รับการอนุมัติไว้อย่างเป็นทางการเป็นต้นก่อนหน้านั้น

แผนงานของโครงการจัดการน้ำเสียในเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการตามที่ได้รับการอนุมัติในระดับหลักการจากที่ประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๘ และคณะรัฐมนตรีชุดนายบรรหาร ศิลปอาชา พิจารณาอนุมัติเห็นชอบในวันที่ ๑๗ ตุลาคม ปีเดียวกัน ระบุว่าพื้นที่ของโครงการนั้นประกอบด้วยฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยจะก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียส่วนกลาง ๒ ระบบใหญ่ เป็นระบบบำบัดแบบบ่อเติมอากาศ (Aerated Lagoon) คือ

๑) การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียส่วนกลางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ให้รองรับน้ำเสียได้ ๔๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร/วัน เพื่อรับน้ำเสียครอบคลุมพื้นที่ ๓๔๐ ตารางกิโลเมตร โดยกำหนดสถานที่ก่อสร้างบริเวณบางปูใหม่ ในพื้นที่ประมาณ ๑,๕๕๐ ไร่ โดยก่อสร้างสถานีสูบน้ำปลายทาง ๑ สถานี เพื่อลำเลียงน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วระบายทิ้งตามแนวชายทะเลชายฝั่งตะวันออกด้วยท่อเปิดหลายจุด

๒) การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียส่วนกลางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นระบบที่รองรับน้ำเสียได้ ๑๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร/วัน จากพื้นที่ทั้งสิ้น ๕๐ ตารางกิโลเมตร โดยจุดก่อสร้างกำหนดไว้ที่บริเวณตำบลคลองบางปลากด ในพื้นที่ ๓๕๐ ไร่ และระบายน้ำออกลงคลองภายในพื้นที่

ภาพที่ ๒ : แสดงพื้นที่โครงการที่ได้รับอนุมัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งมีระบบบำบัดน้ำเสีย ๒ แห่งแยกจากกัน โดยจุดที่ตั้งของระบบทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ที่คลองบางปลากด ส่วนฝั่งตะวันออกอยู่ที่บางปูใหม่

ในส่วนของงบประมาณ โครงการที่ได้รับอนุมัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ นั้นมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการทั้งหมด ๑๓,๖๑๒ ล้านบาท การดำเนินการว่าจ้างแบ่งออกเป็น ๕ สัญญา โดยมีสัญญาหลัก ๒ สัญญา คือ ๑) สัญญาว่าจ้างแบบเหมารวมเบ็ดเสร็จ (turnkey) ทั้งการออกแบบ และก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียทางฝั่งตะวันออก ในวงเงิน ๑๐,๑๔๘ ล้านบาท ๒) สัญญาว่าจ้างแบบเหมารวมเพื่อการออกแบบรวม ก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียทางฝั่งตะวันตก ในวงเงิน ๒,๗๒๔ ล้านบาท

ส่วนโครงการที่ดำเนินการจริงที่คล่องด้านมีวงเงินดำเนินการทั้งสิ้น ๒๓,๖๓๖ ล้านบาท โดยส่วนใหญ่คือ ๒๒,๙๕๐ ล้านบาท หรือ คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ ๙๗ เป็นค่าจ้างออกแบบรวมก่อสร้างตาม สัญญา turnkey ที่ให้เอกชนเพียงรายเดียวเป็นผู้ดำเนินงานทั้งหมด ตั้งแต่ขั้นของการออกแบบ การก่อสร้าง การทดลองระบบ รวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือ รวมทั้งที่ดิน ซึ่งเอกชนที่ได้รับงานนี้ได้แก่ **กลุ่มบริษัทกิจการร่วมค้า NVPSKG** อันประกอบด้วยบริษัทวิจิตรภัณฑ์ ก่อสร้าง จำกัด บริษัทประยูรวิศวกรรม จำกัด บริษัทสีแสงการโยธา จำกัด บริษัทกรุงธนเอ็นอีเนียร์จิ่ง จำกัด และบริษัทเกตเวย์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด ร่วมกับ NWWI หรือบริษัทนอร์ธ เวส วอเตอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด*

* ภายหลังบริษัทนอร์ธเวส ได้ถอนตัวออกไป - ผู้เขียน

ขยายงบเพิ่มกว่าหมื่นล้าน แต่เสนอ ครม. เพียงเพื่อทราบ

โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและสาระสำคัญในระหว่างขั้นตอนการดำเนินงาน จนแตกต่างและผิดเพี้ยนไปจากเมื่อแรกอนุมัติอย่างมาก โดยเฉพาะในส่วนของการยุบรวมระบบบำบัดน้ำเสียเหลือเพียงแห่งเดียวและการเปลี่ยนจุดที่ตั้งของระบบบำบัด แต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องใหญ่ทั้งสองเรื่องนี้ไม่มีการนำเสนอสู่การพิจารณาของระดับนโยบายโดยตรงไปตรงมา กระทั่งเมื่อการเปลี่ยนแปลงมีผลในทางปฏิบัติไปแล้ว ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ขณะที่การประกวดราคาเดินมาถึงจุดที่ไร้การแข่งขัน เนื่องจากกลุ่ม Marubeni ถอนตัวไป ทางกรมควบคุมมลพิษ โดยกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ก็ได้นำเสนอขอเปลี่ยนแปลงโครงการใน ๒ ส่วน ต่อที่ประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คือ **“วิธีการก่อสร้าง”** และ **“การปรับปรุงงบประมาณ”**

ในส่วนของวิธีการก่อสร้างที่ขอปรับปรุงนั้นมี ๔ รายการ ได้แก่ ๑) การปรับวิธีวางท่อรวบรวมและส่งน้ำเสียจากการขุดเปิดผิวถนน (open - cut) มาเป็นระบบการก่อสร้างท่อใต้ดินโดยใช้การดันท่อลอดและระบบอุโมงค์ (pipe - jacking and tunneling) ๒) การเปลี่ยนมาใช้ท่อที่ต้องมีการป้องกันการกัดกร่อน ๓) การปรับเพิ่มราคาที่ดินของระบบบำบัดน้ำเสีย และปรับปรุงความยาวของท่อที่ใช้ส่งน้ำเสียมายังระบบบำบัด

๔) การเปลี่ยนวิธีการระบายน้ำทิ้งในส่วนของฝั่งตะวันตก จากการระบายลงคลองมาสู่การระบายลงชายฝั่งทะเลโดยตรง

สำหรับการขอปรับปรุงงบประมาณ กรมควบคุมมลพิษระบุว่า มีเฉพาะค่าใช้จ่ายโครงการในส่วนของการจ้างแบบเหมารวมเพื่อออกแบบและก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเท่านั้นที่ต้องเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จากเดิมที่ผูกพันงบประมาณไว้สำหรับฝั่งตะวันออก ๑๐,๑๔๔ ล้านบาท และสำหรับฝั่งตะวันตก ๒,๗๒๒ ล้านบาท รวม ๑๒,๘๖๖ ล้านบาท มีความจำเป็นต้องปรับเพิ่มเป็น ๑๘,๔๖๒ ล้านบาทสำหรับฝั่งตะวันออก และ ๔,๔๙๓ ล้านบาทสำหรับฝั่งตะวันตก รวมเป็น ๒๒,๙๕๕ ล้านบาท

นั่นหมายถึงยอดเงินรวมของทั้งโครงการจะเพิ่มเป็น ๒๓,๗๐๑ ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นถึง ๑๐,๐๘๙ ล้านบาท

เป็นที่ชัดเจนว่า ในการนำเสนอขอเปลี่ยนแปลงโครงการครั้งนี้ ไม่มีการกล่าวถึงเรื่องการยุบรวมระบบบำบัดน้ำเสียแต่อย่างใด อีกทั้งในการขอปรับปรุงงบประมาณก็ยังคงแยกรายการค่าใช้จ่ายของระบบบำบัดน้ำเสียเป็น ๒ ฝั่งอยู่นั่นเอง ส่วนที่ตั้งของระบบบำบัดน้ำเสีย แม้ในการเสนอขอปรับเพิ่มราคาที่ดินจะมีตอนหนึ่งกล่าวถึงบริเวณที่ดินฝั่งตะวันออกเท่าที่มีการเสนอขาย ว่าอยู่ห่างจากบริเวณที่ดินที่กำหนดไว้เดิมถึงประมาณ ๒๐ กิโลเมตร แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดมากกว่านั้น

กรมควบคุมมลพิษและผู้เกี่ยวข้องให้นำหนักกับสิ่งที่น่าสนใจขอเปลี่ยนแปลงในฐานะเพียงเป็นเรื่องปลีกย่อย ในการยกเหตุผลและเงื่อนไขข้อจำกัดต่าง ๆ ขึ้นประกอบการขอเปลี่ยนแปลงโครงการก็ไม่

ปรากฏว่ามีผลการศึกษาใด ๆ รองรับทั้งสิ้น ไม่มีทั้งรายงานการวิเคราะห์ความเหมาะสมด้านการลงทุนของโครงการใหม่ และการศึกษาเรื่องการค้าเงินลงทุนของโครงการ ทั้งที่มีการเพิ่มงบประมาณโครงการสูงขึ้นกว่าเท่าตัวตลอดจนเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับประเด็นการดำเนินการอื่น ๆ อีก โดยเฉพาะเรื่องความคุ้มค่าในการใช้ประโยชน์โครงการและเรื่องการเก็บอัตราค่าบริการบำบัดน้ำเสียที่จะต้องส่งผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก เพราะหากเก็บค่าบริการในอัตราสูง จำนวนลูกค้าที่จะเข้าใช้บริการระบบก็ย่อมจะน้อยกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ เป็นต้น

แต่ถึงกระนั้น แผนการขอปรับเปลี่ยนโครงการนี้ก็ผ่านการเห็นชอบจากที่ประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไปได้ด้วยดี โดยในที่ประชุมนั้นมีนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภที่เคยเป็นผู้นำร่องเสนอโครงการนี้ไว้แต่แรก เป็นกรรมการอยู่ด้วยคนหนึ่ง

หลังจากนั้นเพียงเดือนเศษ นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ก็นำมติดังกล่าวเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเป็น “วาระเพื่อทราบ” โดยยกมติดังกล่าวมาสนับสนุน ๒ รายการ ได้แก่ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๘ ที่ให้ถือว่าการประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นการประชุมคณะรัฐมนตรีสิ่งแวดล้อม และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๐ ที่ว่าเรื่องไม่ใช่นโยบายหรือไม่ใช่เรื่องสำคัญและมีระเบียบปฏิบัติอยู่แล้ว ให้นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับมอบหมายให้ส่งหรือปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรี พิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติไปได้เลย

ซึ่งที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๐ ก็มีมติเห็นชอบตามที่นายยิ่งพันธ์ เสนอ

ด้วยวิธีการลดระบบและลดขั้นตอนเช่นนี้เอง โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการจึงเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าไปโดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนการตรวจสอบและการทบทวนในเชิงนโยบายอย่างจริงจังเลย

ชุมชนอุดมสมบูรณ์ ตกเป็นที่รองรับมลพิษ

ตำแหน่งที่ตั้งของตำบล “คลองด่าน” อยู่ทางทิศตะวันออกสุดของจังหวัดสมุทรปราการ พื้นที่ติดกันคือตำบล “สองคลอง” ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา แม้มีสังกัดแตกต่างกันเป็นคนละจังหวัด แต่สองตำบลนี้ก็มิสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกัน ผู้คนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอาชีพไม่แตกต่างกัน

รวมทั้งต่างอยู่ในชายที่จะได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการบำบัดน้ำเสียขนาดยักษ์นี้เช่นเดียวกัน

ทั้งสองตำบลอยู่ติดอ่าวไทยทางตอนเหนือ พื้นที่ชายฝั่งทะเลของคลองด่านยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร ส่วนสองคลองมีชายฝั่งทะเลยาว ๑๐ กิโลเมตร คนในทั้งสองตำบลต่างพึ่งพาและผูกพันกับทะเลอย่างเหนียวแน่น การทำประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่งไม่เพียงแต่เป็นอาชีพหลักของผู้คนส่วนใหญ่ หากยังเป็นตัวจักรสำคัญที่หมุนเคลื่อนเศรษฐกิจ

และสังคมของทั้งสองตำบล ไม่ว่าจะเป็นการประมงน้ำจืด น้ำกร่อย และ น้ำเค็ม

จากการศึกษาของสำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ พบว่า ในส่วนของการประมงน้ำจืดนั้นทำมากทางด้านทิศ ตะวันออกและทิศเหนือ เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล ส่วนใหญ่ เป็นการเพาะเลี้ยงปลาสลิดมากที่สุด จำนวนถึง ๕๔๑ ราย กินพื้นที่ ๑๓,๘๗๙ ไร่

ส่วนการประมงน้ำกร่อยทำทางด้านทิศใต้ เพราะพื้นที่มีน้ำทะเลท่วมถึง มีพื้นดินเป็นโคลนเหลวอันเกิดจากอิทธิพลของการตกตะกอนของ แม่น้ำบางปะกงและคลองด่าน ทำให้เกิดเป็นระบบนิเวศน์เฉพาะที่อุดมด้วย ธาตุอาหารต่างๆ ที่ถูกพัดพามาจากตอนบนของแผ่นดิน สัตว์น้ำที่ เพาะเลี้ยงมีทั้งกุ้ง หอย ปลา และปูทะเล

พื้นที่คลองด่านและสองคลองยังจัดว่าเป็นที่ตั้งของกองเรือ ทั้งในเชิงประมงพาณิชย์และประมงชายฝั่งพื้นบ้านที่สำคัญที่สุดพื้นที่หนึ่งใน เขตภาคกลาง ประเภทและจำนวนเครื่องมือประมงที่ชาวบ้านสองตำบล ถือครองอยู่นั้นมีมากมายและหลากหลายยิ่ง เฉพาะมูลค่าของเรือและ อุปกรณ์รวมแล้วสูงนับหมื่นล้านบาท

ที่สำคัญ แม้แต่คนที่ไร้เครื่องมือก็ยังสามารถทำการประมงจาก ทะเลในพื้นที่ตำบลคลองด่านและสองคลองได้ ดังที่พบว่า มีชาวประมง อยู่ประมาณ ๑๐ - ๒๐ ราย ที่คอยเดินเก็บหอยชนิดต่าง ๆ ในยามน้ำลง โดยหอยส่วนใหญ่ที่เก็บคือหอยแครง

ในทางด้านสังคม ชุมชนแห่งนี้เป็นที่อยู่ของผู้คนทั้งเชื้อสายไทย มอญ มุสลิม และจีน บรรพบุรุษของพวกเขาอพยพเข้ามายังพื้นที่อุดมสมบูรณ์แห่งนี้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ที่นี่จึงมีวัดถึง ๑๒ แห่ง และสุเหร่า ๓ แห่ง มีโรงเรียนระดับต่าง ๆ มากถึง ๑๗ โรงเรียน ประชากรรวมกันแล้วมากกว่า ๔๐,๐๐๐ ชีวิต

วิถีแบบเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งพิงกันเองอย่างครบวงจรภายในชุมชน ทำให้ที่นี่ไม่มีปัญหาคนตกงานแม้ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ธนาคาร ๓ แห่งในคลองด่านมีเงินหมุนเวียนปีละกว่า ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ทั้ง ๆ ที่ในพื้นที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม

แต่พื้นที่สีเขียวผืนเดียวของจังหวัดสมุทรปราการนี้ กลับถูกยึดเยียดให้ต้องเป็นที่ตั้งของบ่อบำบัดน้ำเสียรองรับการเติบโตของเมืองและอุตสาหกรรม

การละเมิด สิทธิชุมชน

อุบเจบทำอย่างเจบกรบ บอานำบดน้ำเสยขนาดยักษ์

ที่ดบदनหญญในพ่นที่ดำบลคลองดำนถูกกำหนดให้เป็นสถาน
ที่ก่อสร้างระบบนำบดน้ำเสยขนาดหญญที่หญญในภูมิภาคเอเสยตะวันออก
เจยงได้ตั้งแต่ประมาณกลางปี ๒๕๔๐ เป็นอย่างช้า แต่จนกระทั่งการ
ก่อสร้างเริ่มต้นขึ้นเมื่อ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ ชาวชุมชนคลองดำนและชุมชน
ใกล้เคียงก็ยังคงไม่รู้ว่เกิดอะไรขึ้น กระทั่งได้เห็นป้ายรบมหนาโครงการ

**นั่นหมายถึงว่า ตลอด ๒ ปี ๔ เดือนนับตั้งแต่ว่าคณะรัฐมนตรี
มบมตเห็นชอบในหลักการโครงการนี้ ไม่เคยมีการบอกกล่าวหรือให้
ข้อมูลแก่ชาวบ้านเลย**

อย่างรื่ก็ตาม กรมควบคุมมลพิษระบุว่ ก่อนหน้านั้นเมื่อวันที่
๔ กันยายน ๒๕๔๐ ได้มีการเปิดตัวโครงการที่ศาลาประชาคมจังหวัด
สมุทรปราการไปแล้ว มีข้าราชการและประชาชนเข้าร่วมรบฟังมากกว่า
๓๐๐ คน คำอ้างนี้บ่งช้อยู่เองว่ แม้แต่งานเปิดตัวครั้งเดยวนั้นก็มี
ชอบเขตจำกัดมาก ทั้งในเชิงพ่นที่จัดงานและจำนวนคนที่เข้าร่วม ทั้งยัง
จัดนอกพ่นที่ ราวไม่เกี่ยวกับคนคลองดำนหรือสองคลองแม้แต่่นอย

ไม่ผดหากจะกล่าวว่ ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการนี้
เจ้าของและผู้เกี่ยวข้องปกบดข้อมูลข่าวสารต่อชุมชนท้องถิ่นในทุกประเดบ
โดยเจพาะประเดบสำคัญที่มีอทธพลกำหนดประเดบอื่น ๆ ของโครงการ
๒ ประเดบ นั่นคอบ เรื่องการบูรรวมระบบนำบดน้ำเสยและการย้าย
สถานที่ตั้งมายังคลองดำน

สองประเด็นนี้ไม่เพียงถูกปกปิด หากมีการอำพรางและเบี่ยงเบน
อย่างเห็นได้ชัด และไม่ใช้การอำพรางต่อชาวคลองด่านเท่านั้น หากเป็น
การอำพรางต่อสังคมไทยโดยส่วนรวมด้วย

อำพรางข้อมูลประกวดราคา ละเมิดสิทธิการรับรู้ข่าวสาร

มีหลักฐานปรากฏเป็นที่ชัดเจนว่า ช่วงต้นปี ๒๕๓๙ ในขั้นการ
กลั่นกรองรายชื่อผู้เข้าประมูลโครงการ กรมควบคุมมลพิษเริ่มมีแนวความ
คิดแล้วที่จะรวมโรงบำบัดสองแห่งเข้าด้วยกัน เป็นโรงบำบัดเดียวทาง
ฝั่งตะวันออก โดยรับน้ำจากทางฝั่งตะวันตกเข้ามาบำบัดด้วย ดังนั้น
กรมควบคุมมลพิษจึงแจ้งเปิดช่องให้เอกชนที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วม
ประมูลงานในขั้นตอนที่ ๑ สามารถยื่นข้อเสนอในแบบโรงบำบัดเดียวเพิ่ม
ขึ้นจากเดิมผลปรากฏว่ามี เพียง ๒ กลุ่มบริษัทเข้ายื่นขอ โดยกลุ่ม
Marubeni - Hyundai - Sumitomo Consortium ยื่นข้อเสนอหลัก
คงเดิม คือ ให้สร้างโรงบำบัดน้ำเสียแยกในแต่ละฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา
และมีทางเลือกในเรื่องการรวมระบบ ส่วนกลุ่มบริษัท NVPSKG ยื่น
เฉพาะข้อเสนอการรวมระบบบำบัดสองแห่งเข้าด้วยกัน โดยมีข้อเสนอทาง
เลือกในเรื่องของวิธีการบำบัด

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคาได้พิจารณา
ให้ทั้ง ๒ กลุ่มบริษัทผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่วางไว้ พร้อมกับเห็นชอบให้รวม
โครงการในฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกเข้าด้วยกัน ในวันประกวดราคา

ขั้นตอนที่ ๒ กลุ่มบริษัท Marubeni ที่มีสภาพเสียเปรียบจึงแจ้งขอ
ถอนตัว ทำให้คงเหลือกลุ่มบริษัท NVPSKG เป็นผู้ยื่นขอประกวดราคา
แต่เพียงรายเดียว ก่อนจะได้รับงานไปในที่สุด

ความจริงแล้ว การตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงการมาเป็นการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมเพียงแห่งเดียวทางฝั่งตะวันออก แล้ว
เชื่อมโยงท่อรับน้ำเสียจากพื้นที่ฝั่งตะวันตกเข้ามาบำบัดรวมกัน นับได้ว่าเป็นเรื่องใหญ่ในตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเทคนิคหรือเนื้อหา มิติทาง
นโยบาย ตลอดจนผลกระทบที่ติดตามมา กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงนี้
ทำให้โครงการต้องใหญ่ขึ้น มีลักษณะรวมศูนย์มากขึ้น (จากรูปแบบ
โครงการเดิมที่รวมศูนย์มากอยู่แล้ว) ระบบท่อที่จะต้องเชื่อมร้อยกันทั้ง
หมดและยาวขึ้น ส่วนคุณสมบัติและปริมาณน้ำ ทั้งก่อนที่จะเข้าสู่ระบบ
บำบัดและส่วนที่จะระบายออกมาก็จะแตกต่างโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะในเชิง
ปริมาณจะเพิ่มมหาศาล ทำให้ภาระการสูบรวมรวมน้ำเข้าบำบัดมีมากขึ้น
ขณะเดียวกัน ผลกระทบจากการระบายน้ำก็จะมากขึ้นด้วย ฯลฯ นอกจากนี้
การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังขัดต่อหลักการและแผนงานที่คณะกรรมการ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติไว้ ที่จะต้องประกอบด้วย
ระบบบำบัดน้ำเสีย ๒ ระบบ บนพื้นที่แต่ละฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ไม
นับว่า ในระหว่างการพิจารณานั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ต่างก็
ไม่เห็นด้วยกับการทำโครงการขนาดใหญ่ในลักษณะที่กรมควบคุมมลพิษ
เสนออยู่แล้ว และมติคณะรัฐมนตรีก็มีข้อเสนอแนะชัดเจนเกี่ยวกับประเด็น
นี้ว่า ให้ออกแบบโรงบำบัดน้ำเสียฝั่งตะวันออกไม่ให้มีขนาดใหญ่เกินไป

แต่การตัดสินใจที่ละเมิดทั้งมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มติคณะรัฐมนตรี ตลอดจนขัดกับข้อเสนอและข้อท้วงติงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลายที่ได้ให้ความเห็นเอาไว้ กลับเกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ เสมือนเป็นเรื่องปกติในขั้นตอนปฏิบัติ ทั้งยังดำเนินไปในลักษณะเป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อยทางเทคนิคเท่านั้น ที่สำคัญคือ การตัดสินใจนี้เกิดขึ้นโดยไม่มีการศึกษาความเหมาะสมหรือผลกระทบใดๆ และไม่มี การขออนุมัติ ปรึกษาหารือ หรือแม้แต่แจ้งให้กลไกระดับนโยบายทราบแม้แต่น้อย

เรื่องทั้งหมดนี้มีเพียงกรมควบคุมมลพิษและผู้เกี่ยวข้องเท่านั้นที่รับรู้ ส่วนในทางสาธารณะและในการนำเสนอสู่ระดับการตัดสินใจเชิงนโยบาย ภาพโครงการยังมีระบบบำบัดน้ำเสีย ๒ ฟังตามเดิม

แม้แต่ในการนำเสนอผลการประกวดราคา พร้อมกับขอขยายวงเงินและเวลาการก่อสร้างให้ผูกพันข้ามปีงบประมาณให้สำนักงานประมาณพิจารณา เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๐ ติดตามด้วยการเสนอขออนุมัติต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ปีเดียวกัน กรมควบคุมมลพิษก็ยังคงแจกแจงค่าใช้จ่ายการดำเนินงานส่วนต่างๆ ของโครงการที่ปรับปรุงใหม่แยกเป็นฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกอย่างชัดเจน

ตารางที่ ๑

ราคาค่าใช้จ่าย (ที่ปรับใหม่แล้ว) ในการดำเนินงานออกแบบรวม
ก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียทาง ฝั่งตะวันออกและฝั่ง
ตะวันตก แยกตามหมวด

หมวดค่าใช้จ่าย	ฝั่งตะวันออก		ฝั่งตะวันตก		รวม	
	ล้านเหรียญ	ล้านบาท	ล้านเหรียญ	ล้านบาท	ล้านเหรียญ	ล้านบาท
๑. ระบบรวบรวมน้ำเสีย	๔๖๙.๐๗	๑๑,๗๒๖.๗๕	๑๐๓.๔๔	๒,๕๘๖.๐๐	๕๗๒.๕๑	๑๔,๓๑๒.๗๕
๒. ระบบบำบัดน้ำเสีย และกำจัดน้ำทิ้ง	๑๓๒.๑๘	๓,๓๐๔.๕๐	๓๒.๕๓	๘๑๓.๒๕	๑๖๔.๗๑	๔,๑๑๗.๗๕
๓. ที่ดิน	๘๖.๘๐	๒,๑๗๐.๐๐	๒๘.๐๐	๗๐๐.๐๐	๑๑๔.๘๐	๒,๘๗๐.๐๐
๔. การเดินระบบระยะต้น	๕๐.๔๒	๑,๒๖๐.๕๐	๑๕.๗๖	๓๙๔.๐๐	๖๖.๑๘	๑,๖๕๔.๕๐
รวม	๗๓๘.๔๗	๑๘,๔๖๑.๗๕	๑๗๙.๗๓	๔,๕๗๓.๒๕	๓๕๘.๒๐	๒๓,๙๕๕.๐๐

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๔๐

**กล่าวในเชิงหลักการแล้ว โครงการจัดการน้ำเสียที่เกิดขึ้นจริง
ณ คลองด่านจึงนับได้ว่าเป็นโครงการที่ไม่เคยผ่านการพิจารณาอนุมัติ
จากรัฐไทยอย่างเป็นทางการเลย แต่ได้อาศัยการเข้าสวมชื่อโครงการ
เดิมที่มีการอนุมัติเอาไว้แล้วงบบังคับดำเนินการมาเรื่อยๆ เท่านั้น**

ว่าในเอกสารต่างๆ ที่ทางกรมควบคุมมลพิษและกระทรวง
วิทยาศาสตร์จัดทำขึ้นในภายหลัง โดยเฉพาะส่วนที่เป็นเอกสารเผยแพร่แก่
สาธารณชน มีการนำเสนอให้ภาพว่า การปรับเปลี่ยนให้มีระบบบำบัดน้ำ
เสียแห่งเดียวในท้องที่ตำบลคลองด่าน อำเภอบางปอนนั้นเป็นผลมาจากการ
ประจักษ์ราคา ซึ่งเป็นสิ่งที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๕
สิงหาคม ๒๕๔๐

ข้อเท็จจริงก็คือ มติของคณะรัฐมนตรีดังกล่าวเป็นเพียงการเห็นชอบต่อผลสรุปเกี่ยวกับผู้ชนะการประกวดราคา เชื่อมโยงไปสู่การขออนุมัติตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการ ตามที่สำนักงานประมาณเห็นชอบนำร่องไว้ ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการยุบรวมระบบบำบัดน้ำเสียและการย้ายที่ตั้งโครงการไปยังคลองด่านแต่อย่างใด

ย้ายที่ตั้งโครงการ ย้ายสิทธิเจ้าของบ้าน

นอกเหนือจากการอำพรางเรื่องการยุบรวมระบบบำบัด เรื่องของการเปลี่ยนสถานที่ตั้งระบบบำบัดน้ำเสียจากบางปูใหม่มาเป็นคลองด่าน ก็ถูกปกปิดเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อไรและเป็นการตัดสินใจของใครยังคงมีความคลุมเครือ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการจัดหาที่ดินนั้น เบื้องแรกกรมควบคุมมลพิษเป็นฝ่ายประกาศให้ผู้สนใจยื่นเสนอขายที่ดินมาเพื่อพิจารณาคัดเลือก โดยกำหนดบริเวณที่ตั้งของที่ดินในทั้ง ๒ ฝั่งอย่างเฉพาะเจาะจง พร้อมทั้งระบุลักษณะที่ดินว่าต้องมีเนื้อที่ติดต่อกันเป็นผืนเดียว โดยฝั่งตะวันออกมีขนาดประมาณ ๑,๕๕๐ ไร่ ฝั่งตะวันตกประมาณ ๓๕๐ ไร่

ในการกำหนดที่ดินที่อนุญาตให้เสนอขายได้นี้มีข้อที่น่าสังเกตก็คือ มีการขยายบริเวณที่ดินทางฝั่งตะวันออกออกไปกระทั่งรวบรวมเอาพื้นที่ในตำบลคลองด่านเข้ามาด้วย

นอกจากนี้ แม้ว่าจะมีผู้สนใจเสนอขายที่ดินทางฝั่งตะวันออก ๖ ราย และฝั่งตะวันตก ๒ ราย แต่คณะกรรมการพิจารณาที่กรมควบคุมมลพิษแต่งตั้งขึ้นก็พิจารณาคัดเลือกได้เฉพาะที่ดินฝั่งตะวันออกเพียง ๒ ราย ส่วนฝั่งตะวันตกไม่มีผู้ผ่านเกณฑ์

ผู้เสนอขายที่ดินที่ผ่านการคัดเลือก ๒ รายนั้นคือ บริษัท คลองด่านมารีนแอนด์ ฟิชเชอรี จำกัด ซึ่งเสนอขายที่ดินที่ตั้งอยู่หมู่ที่ ๙, ๑๑ และ ๑๒ ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จำนวน ๑,๕๕๐ ไร่ และ นายวันชัย ผุดวาริ ซึ่งเสนอขายที่ดินที่ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ และ ๖ ตำบลบางเพรียง อำเภอบางบ่อ จำนวน ๑,๖๐๐ ไร่

ผลพิจารณาดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อกลางปี ๒๕๓๙ ซึ่งจัดได้ว่าแตกต่างไปจากแผนเดิมของโครงการโดยสิ้นเชิง แต่ก็ไม่มีการทักท้วงหรือดำเนินการอย่างใดเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตรงกันข้ามกลับปล่อยให้ข้อสรุปดังกล่าวกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สนับสนุนให้แนวทางการรวบโรงบำบัดน้ำเสียเหลือเพียงแห่งเดียวในทางฝั่งตะวันออกมีน้ำหนักมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้พื้นที่คลองด่านตกเป็นเป้าหมาย ๑ ใน ๒ ที่อาจจะ “ถูกเลือก” อย่างชัดเจน ก่อนจะถูกเลือกจริงในที่สุด ทั้งที่ไม่เคยปรากฏเป็นพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาระดับใด ๆ ตลอดจนอยู่ห่างไกลจากจุดที่มีการกำหนดไว้เดิมถึง ๒๐ กิโลเมตร และไกลจากแหล่งกำเนิดน้ำเสียมากกว่านั้นเสียอีก

การดำเนินการเรื่องนี้เป็นไปอย่างเงียบเชียบอีกเช่นกัน ไม่เพียงแต่เฉพาะชาวคลองด่านเท่านั้นที่ไม่ได้รับการบอกกล่าว แม้แต่คณะ

รัฐมนตรีและคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเองก็ไม่ได้รับการแจ้งอย่างชัดเจนและตรงไปตรงมา อีกทั้งยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสมของพื้นที่หรือความเป็นไปได้ในประเด็นใดทั้งสิ้น

ในเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการมักใช้สัญลักษณ์ “พื้นที่ D” หรือใช้คำว่า “พื้นที่บ่าบ้นน้ำเสีย” เป็นส่วนใหญ่ คำว่า “คลองด่าน” หายไปราวกับเป็นคำต้องห้าม

กว่าที่ในเอกสารของกรมควบคุมมลพิษจะปรากฏคำว่า “คลองด่าน” อย่างจริง ๆ จัง ๆ ก็คือในช่วงของการขอเบิกเงินค่าซื้อที่ดินเพื่อเตรียมการโอนกรรมสิทธิ์ ซึ่งเวลานั้นคือราวกลางเดือนธันวาคม ๒๕๔๐ แล้ว และหลังจากนั้นอีกเพียง ๒ เดือนต่อมา การก่อสร้างก็เริ่มต้นขึ้น

จใจเสี่ยงประชาติจารณ์ ปิดกั้นสิทธิการมีส่วนร่วม

นอกจากการเลือกใช้ที่ดินที่คลองด่านจะไม่มี ความสมเหตุสมผลแล้ว กระบวนการซื้อและโอนที่ดินในเวลาต่อมา ยังเต็มไปด้วยข้อบกพร่องและขั้นตอนที่ไม่ชอบ

ในการทำเรื่องขอเบิกจ่ายเงินค่าที่ดินที่คลองด่านราคา ๑,๙๕๖.๖ ล้านบาทเมื่อปลายปี ๒๕๔๐ ปรากฏชัดว่า กรมควบคุมมลพิษไม่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนปฏิบัติราชการแม้แต่น้อย จนสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมต้องท้วงติงและเป็นฝ่ายเรียกขอเอกสาร

ประกอบการอนุมัติวงเงินซื้อที่ดิน ซึ่งในที่สุดปรากฏว่า กรมควบคุมมลพิษไม่สามารถจัดหาได้ครบถ้วน

เอกสารรายการแรกที่ขาดไปคือเอกสารเกี่ยวกับราคาขาย เมื่อมีการเปลี่ยนมือเจ้าของที่ดินที่เสนอขาย ซึ่งกรมควบคุมมลพิษไม่ได้ชี้แจงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดจึงไม่อาจจัดหาได้ แต่สำหรับรายงานผลการประชาพิจารณ์ มีการทำเรื่องเสนอผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เพื่อชี้แจงตรงไปยังสำนักงบประมาณว่า แผนงานโครงการนี้ได้รับการเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีมาก่อนที่จะมีมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องประชาพิจารณ์และก่อนที่จะเรียกสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องการทำประชาพิจารณ์จะประกาศใช้ อีกทั้งโครงการนี้ใช้เงินส่วนหนึ่งจากเงินกู้เอดีบี ซึ่งมีข้อกำหนดในเรื่องการจ่ายค่ารับหากไม่สามารถใช้เงินตามงวดที่วางไว้ และตามสัญญาที่ลงนามกับผู้รับจ้างก็ระบุให้ต้องโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินภายในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ ดังนั้น หากจะต้องทำประชาพิจารณ์ก่อนซื้อที่ดินก็จะทำให้การดำเนินโครงการล่าช้าจนเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติและประชาชนได้

การชี้แจงดังกล่าวนี้ แม้เสมือนจะมีเหตุผลรองรับ แต่ก็บ่งบอกถึงจุดยืนทั้งของกรมควบคุมมลพิษและกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ชัดเจนว่า ไม่ได้เห็นความสำคัญของการจัดทำประชาพิจารณ์ เพราะตลอดกระบวนการดำเนินโครงการนี้ไม่ได้เพื่อเวลาสำหรับการปรึกษาหารือ การเปิดให้ชุมชนและสาธารณชนเข้ามีส่วนร่วมตรวจสอบ ทบทวน หรือท้วงติงแต่อย่างใด

นอกจากนี้ การยกประเด็นเรื่องโครงการเกิดขึ้นก่อนที่จะมีระเบียบฯ ว่าด้วยการทำประชาพิจารณ์ ยังไม่สมเหตุผลผลและเป็นการละเลยข้อเท็จจริงส่วนใหญ่ เพราะแผนงานโครงการที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติเมื่อปลายปี ๒๕๓๘ ยังคงกำหนดพื้นที่ตั้งระบบบำบัดน้ำเสียไว้ที่ “บางปลากรด” และ “บางปูใหม่” แยกกันคนละฝั่งของเจ้าพระยา ในขณะที่ “คลองด่าน” เพิ่งจะได้รับเลือกอย่างเป็นทางการในช่วงปี ๒๕๔๐ หรือถ้าจะยึดถือตามที่กรมควบคุมมลพิษเองกล่าวอ้าง มติคณะรัฐมนตรีที่รับรู้เรื่องการย้ายสถานที่ตั้งระบบบำบัดมายังคลองด่านก็คือมติเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๐ ทั้งสองกรณีล้วนเกิดขึ้นหลังจากที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องการทำประชาพิจารณ์ประกาศใช้แล้ว

ถ้าหากทางผู้ดำเนินโครงการต้องการจัดประชาพิจารณ์ให้ชาวคลองด่านมีโอกาสได้ร่วมกำหนดชีวิตของตนเอง ในช่วงนั้นก็มีความยาวนานกว่า ๑ ปีให้ดำเนินการได้

แต่ในความจริงก็คือ ไม่มีใครสนใจที่จะรับฟังความคิดเห็นของชาวคลองด่าน หรือแม้แต่จะบอกกล่าวให้ได้รับรู้ด้วยซ้ำว่ากำลังจะเกิดอะไรขึ้นบนแผ่นดินถิ่นฐานของพวกเขา ตรงกันข้าม ในการเซ็นสัญญาระหว่างกรมควบคุมมลพิษกับบริษัทผู้รับเหมาเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๐ กลับตั้งเงื่อนไขอย่างเร่งรัดว่าต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินที่คลองด่านประมาณ ๑,๙๐๓ ไร่ ภายในระยะเวลาครึ่งปี อันเป็นการผูกมัดให้คลองด่านต้องตกเป็นจุดที่ตั้งบ่อบำบัดน้ำเสียอย่างสมบูรณ์ภายในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ วันเดียวกับที่การก่อสร้างเริ่มต้นขึ้น

ดังนั้น แท้ที่จริงแล้วเหตุที่การดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอน และมีความโปร่งใสแทบเป็นไปได้ก็เพราะมีการกำหนดเงื่อนไขทั้งหลายไว้อย่างเร่งรีบ รวดเร็ว และผูกมัดตายตัวนั่นเอง

เมินสิทธิองค์กรท้องถิ่น

บีบคอ อบต. อนุมัติโครงการ

เนื่องจากถูกทวงถามจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมควบคุมมลพิษจึงต้องแสวงหาหนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่านมาเป็นเอกสารประกอบการอนุมัติวงเงินซื้อที่ดินด้วย หนังสือนั้นลงนามโดยนายณรงค์ ยอดศิริจินดา ประธาน อบต. คลองด่าน ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๑ โดยอ้างมติที่ประชุมสมัยวิสามัญประจำปี ๒๕๔๑ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๑ ในวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๑ ว่าอนุญาตให้ใช้พื้นที่สำหรับก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียได้

อย่างไรก็ดี จากการตรวจสอบในภายหลังทำให้พบว่า กระบวนการได้มาซึ่งหนังสือดังกล่าวนั้นเริ่มต้นจากกรมควบคุมมลพิษทำหนังสือลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ ขอความร่วมมือจากสำนักงานจังหวัดสมุทรปราการให้ประสานงานกับ อบต. คลองด่าน เพื่อออกหนังสือยินยอมให้ใช้ที่ดินในการก่อสร้างโครงการโดยด่วน ทางจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายวิระ รอดเรือง จึงออกหนังสือถึงนายอำเภอบางบ่อ ระบุให้ประสานงานกับ อบต. คลองด่าน โดยกำหนดด้วยว่าหนังสือยินยอมนั้นจะต้องถึงจังหวัดภายในวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๑

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินการในเรื่องนี้เป็นไปในลักษณะของการบังคับบัญชาสั่งการมากกว่าจะเป็นการปรึกษาหารือ หรือการขอความเห็นโดยอิสระ ที่สำคัญการดำเนินการยังเป็นไปอย่างเร่งรัดยิ่ง ทั้งที่เรื่องที่อบต. คลองด่านต้องตัดสินใจนี้เป็นเรื่องของโครงการขนาดใหญ่ราคาหลายหมื่นล้านบาทซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชุมชนในวงกว้างและหลากหลายด้าน ตลอดจนเป็นการตัดสินใจที่มีผลผูกพันยาวนานอย่างน้อย ๕๐ ปี แต่ในการส่งเรื่องให้พิจารณากลับไม่มีการกล่าวถึงข้อมูลหรือสาระของโครงการเลยแม้แต่น้อย

ในส่วนการพิจารณาของ อบต. คลองด่านตามหนังสือที่แจ้งไว้ก็มีลักษณะที่ง่ายตาย รวบรัด และปราศจากการไตร่ตรองอย่างพิถีพิถัน เช่นเดียวกัน เพราะการพิจารณาเกิดขึ้นจากการประชุมเพียงครั้งเดียว ซึ่งเมื่อตรวจสอบรายงานการประชุมในวันดังกล่าวพบว่า การประชุมทั้งหมดใช้เวลาเพียง ๒ ชั่วโมงเท่านั้น ทั้งนี้ โดยที่มีการดำเนินการในเรื่องอื่นๆ ด้วย ไม่ใช่พิจารณาเฉพาะเรื่องการอนุญาตก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย

ยิ่งไปกว่านั้น ในเวลาต่อมา สมาชิก อบต. ที่เข้าร่วมประชุมในวันดังกล่าวจำนวนกว่า ๒๐ คน ยังได้ร่วมกันลงนามว่า ในการประชุมจริง ๆ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๑ นั้น ไม่มีมติที่ประชุมเรื่องการขอใช้พื้นที่สร้างโรงบำบัดน้ำเสียแต่อย่างใด อีกทั้งในการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่านเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๒ ยังได้มีมติให้ ทบทวนและชะลอการก่อสร้างโครงการไว้ก่อน ซึ่งประธานกรรมการบริหาร อบต. คลองด่านก็ได้ทำหนังสือแจ้งมตินี้ถึงนายกรัชมณฑริในขณะนั้นด้วย

นอกจากนั้น ยังมีชาวบ้าน ตำบลคลองด่านจำนวนหนึ่งดำเนินการร้องเรียน
ทั้งต่อฝ่ายปกครองและต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาว่า หนังสือยินยอม
ของ อบต. เมื่อแรกนั้นเป็นเอกสารเท็จ

ยุบคลองสาธารณะ-ทำลายพื้นที่ ละเมิดสิทธิในสภาพแวดล้อม

สถานที่ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่คลองด่านเป็นที่ดินราบริมฝั่งทะเลอ่าวไทยตอนใน มีระดับความสูงอยู่ระหว่าง ๐.๖ - ๐.๗ เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง (ม.รทก.) พื้นที่บริเวณนี้จึงเต็มไปด้วยลำคลองสายน้อยใหญ่ ซึ่งในการซื้อขายที่ดินจำนวน ๑,๙๐๓ ไร่ ๓๑ ตารางวานั้น มีคลองบางสายถูกรวมเข้าไปด้วย ที่สำคัญก็คือ “คลองดอน” ซึ่งไหลพาดผ่านใจกลางพื้นที่ตั้งโครงการและแบ่งแผ่นดินออกเป็นสองส่วนอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ พื้นที่ตั้งโครงการทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ยังกินเอาคลองสาธารณะประโยชน์อีกสายที่เชื่อมต่อกับคลองนางหงษ์ ตลอดจนคลองสาขาต่าง ๆ เข้าไปด้วย แต่ปรากฏว่าในโฉนดที่ดินบางแปลงกลับไม่ได้ระบุถึงการมีอยู่ของคลองเหล่านี้

ยิ่งกว่านั้น ในการออกแบบจัดวางแผนโครงการได้มีการเสนอขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวคลอง โดยจะปิดคลองดอนในช่วงที่ไหลผ่านที่ตั้งของระบบบำบัดน้ำเสียทั้งหมด (หมายถึงเฉพาะที่ปรากฏในโฉนด) แล้ว

ผันน้ำให้ไหลไปลงคลองที่ขุดขึ้นใหม่ ซึ่งการปิดในที่นี้ ความหมายจริง ๆ ก็คือการถมแนวคลองเดิมเสียนั่นเอง

ตามปกติคลองตอนเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านในพื้นที่นั้นใช้สัญจรเข้า-ออกทะเลมาตั้งแต่ครั้งโบราณจนปัจจุบัน ถือเป็นคลองสาธารณะประโยชน์ที่อยู่ในความดูแลของกรมเจ้าท่า แต่ในระยะหลังกลับมีบทบาทในด้านชลประทานมากขึ้น โดยถูกใช้เป็นคลองสำหรับการรองรับและระบายน้ำ (แก้มลิง) ในโครงการพระราชดำริ เพราะคลองตอนเป็นส่วนแยกของคลองนางหงษ์ที่เคยเป็นคลองระบายน้ำหลัก

การที่ทางผู้ก่อสร้างเสนอถมคลองตอนจึงไม่เพียงละเมิดต่อสิทธิของคนในพื้นที่เท่านั้น แต่เท่ากับละเมิดต่อบรรดาคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตอนในของแผ่นดินที่ได้รับประโยชน์จากการทำหน้าที่ของคลองนี้ด้วย ทั้งนี้แทบไม่ต้องพูดถึงประเด็นที่ว่า คลองสาธารณะทั้งหลายตกไปอยู่ในพื้นที่ที่เอกชนครอบครองได้อย่างไร

นอกจากนี้ ในภาพรวมแล้ว การต้องสูญเสียพื้นที่ผืนใหญ่ที่ ยังคงมีสภาพความเป็นธรรมชาติสูงย่อมเป็นความสูญเสียที่ฟังฟัง ในหลากหลายด้านของชุมชนด้วย

มลพิษและความเสี่ยงมหาคาล

แต่ไม่มีการประเมินผลกระทบ

โดยพื้นฐานการก่อเกิด โครงการนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การแก้ปัญหา มลพิษเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและดำเนินการโดยหน่วยงานที่เป็นหลัก

ด้านการจัดการมลพิษโดยตรงเพียงหน่วยงานเดียวของประเทศ แต่ในการดำเนินโครงการกลับไม่เคยมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเลย ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ EIA การประเมินผลกระทบทางสังคม หรือ SIA โดยเฉพาะในจุดของการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้ชื่อว่าใหญ่ที่สุดในเอเชีย ณ ที่คลองด่านนั้น ไม่มีแม้แต่การศึกษาถึงสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ ตลอดจนความเป็นไปได้หรือความสมเหตุสมผลในด้านใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคนิควิศวกรรมหรือด้านเศรษฐกิจ

ดังนั้น แทนไม่ต้องกล่าวถึงเรื่องที่จะเสียก่อนและซับซ้อนขึ้นอย่างความเปราะบางของระบบนิเวศ แม้มุมอ่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลกระทบอันจะเกิดกับชุมชนและผู้คนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ประเด็นเหล่านี้ล้วนถูกมองข้ามทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี จากการจัดรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ หรือที่เรียกว่า technical hearing ขึ้นรวม ๒ ครั้ง ในช่วงครึ่งหลังของปี ๒๕๔๒ โดยกรมควบคุมมลพิษเอง บรรดานักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดน้ำเสียได้ร่วมกันระบุถึงปัญหาและผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมไว้หลายด้าน

ที่สำคัญคือ เรื่องของมลพิษที่เกิดและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่ง เพราะระบบบำบัดน้ำเสียที่ก่อสร้างขึ้นในพื้นที่เกือบ ๒,๐๐๐ ไร่ที่คลองด่านนั้นจะต้องรองรับน้ำทิ้งจากทั้งบ้านเรือนและโรงงานอุตสาหกรรมสูงถึงวันละ ๕๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร โดยที่เมื่อ

ผ่านการบำบัดแล้ว น้ำทั้งหมดจะถูกปล่อยลงสู่ท้องทะเลบริเวณคลองด่าน ระบบนิเวศชายฝั่งและทรัพยากรชายฝั่งจึงอยู่ในข่ายที่จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระดับความเค็ม และปัญหาเรื่องการปนเปื้อนโลหะหนัก เนื่องจากระบบบำบัดน้ำเสียในโครงการนี้กำจัดได้เฉพาะ BOD และตะกอนแขวนลอย แต่ไม่สามารถกำจัดไนโตรเจน ฟอสฟอรัส ไอโตรเจน คาร์บอน โลหะหนัก และสารพิษ

ผลกระทบอีกส่วนที่สำคัญคือเรื่องของกากตะกอนจากการบำบัด ซึ่งกรมควบคุมมลพิษเตรียมเฉพาะบ่อเก็บกากตะกอนไว้รองรับได้นาน ๕ ปี แต่ยังไม่ทราบวิธีที่จะกำจัด และยังไม่ทราบลักษณะสมบัติของตะกอนที่ชัดเจน สิ่งทั้งหลายฝ่ายเป็นห่วงก็คือ กากตะกอนที่เกิดจากระบบบำบัดนั้นจะมีสารพิษปนเปื้อนอันอาจแพร่กระจายสู่สภาพแวดล้อม รวมถึงการเป็นแหล่งเพาะและแพร่เชื้อโรค

นักวิชาการยังเห็นพ้องต้องกันว่า โครงการนี้จะก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นอย่างแน่นอน และจะส่งผลกระทบต่อผู้อาศัยอยู่ในบริเวณรอบพื้นที่โครงการ ซึ่งเพียงในรัศมี ๒ กิโลเมตรนอกจากมีหลายหมู่บ้านแล้ว ยังมีโรงเรียนเป็นจำนวนถึง ๘ แห่งด้วย

การดำเนินโครงการนี้จึงไม่ต่างกับเป็นการสร้างภัยคุกคามต่อชาวชุมชนคลองด่าน และละเมิดต่อสิทธิของชาวบ้านในการที่จะอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมถึงการละเมิดต่อฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ของพวกเขา ซึ่งเมื่อสิทธิด้านนี้ถูกละเมิด ยังส่งผลเป็นการละเมิดสิทธิด้านอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพอนามัย ความสมบูรณ์แข็งแรงและการ

มีสุขภาพที่ดีของทั้งร่างกายและจิตใจ สิทธิในการประกอบอาชีพ ตลอดจนถึงสิทธิในการเลือกที่อยู่อาศัยอย่างมีความมั่นคงและปลอดภัย สามารถเลือกแนววิถีชีวิตและชุมชนที่จะสังกัด โดยไม่ถูกบังคับให้ต้องย้ายหรือเปลี่ยนแปลงถิ่นฐาน เพราะคนคล่องตานั้นมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทะเลในลักษณะพึ่งพา ถ้าหากทะเลเปลี่ยนไปไม่เป็นที่พึ่งพาได้ พวกเขาอมจะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตทั้งหมดไปด้วย

ชุมชนท้องถิ่นไร้ความหมาย สิทธิในถิ่นที่อยู่และอาชีพถูกทำลาย

แม้ว่าในส่วนของพื้นที่ตั้งโครงการ ทางกรมควบคุมมลพิษร่วมกับบริษัทผู้รับเหมาจัดหามาด้วยการซื้อเป็นผืนใหญ่ทั้งผืนจากบริษัทเอกชน ในการดำเนินโครงการเองจึงไม่มีการโยกย้ายใครออกจากพื้นที่โดยตรง แต่เมื่อคำนึงถึงขั้นของการรวบรวมที่ดินก่อนหน้านั้นก็มีการเบียดขับผู้คนออกไปก่อนแล้ว

มีหลักฐานอยู่จำนวนหนึ่งที่บ่งชี้ว่า บางส่วนของพื้นที่ที่โครงการจัดซื้อไว้เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดั้งเดิม และมีเกษตรกรทำนาหอย และนากุ้งอยู่ก่อนที่โครงการจะเริ่มลงไป แต่ปัจจุบันได้ย้ายเกษตรกรออกไปหมดแล้ว จึงมีแต่เรือของเกษตรกรที่มาวางขายจับปลาในคลองตอนเท่านั้น

นี่จึงสะท้อนว่า ในการดำเนินโครงการนี้มีการไล่คนออกจากพื้นที่ทำกินของเขาโดยตรงอยู่เหมือนกัน

นอกจากนี้ เนื้อหาตอนหนึ่งของบันทึกช่วยจำที่คณะทำงานพิเศษจากเอทีบีเขียนขึ้นยังระบุชัดเจนถึงการหารือกันเกี่ยวกับมาตรการลดผลกระทบด้วยวิธีการจัดเขตกันชนบริเวณชายฝั่ง อันจะทำให้ต้องมีการยกเลิกใบอนุญาตทำประมงบางส่วน **ดังนั้น อาจต้องมีการจัดเตรียมแผนการจัดตั้งที่อยู่ใหม่ (resettlement plan) ตามนโยบายของเอทีบี** เพราะแม้ว่าจะไม่ต้องการโยกย้ายประชาชน แต่ก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงเรื่องการสูญเสียโอกาสในการทำฟาร์มหอยแมลงภู่ในเขตกันชน และการจ่ายค่าชดเชยอย่างเหมาะสมแก่ผู้ได้รับผลกระทบ

ข้อเสนอการทำเขตกันชนในทะเลเท่ากับเป็นการยอมรับโดยปริยายว่า โครงการนี้จะก่อความเสียหายแก่กิจกรรมการเพาะเลี้ยงชายฝั่งของชาวชุมชน แต่แล้วแนวทางแก้ไขปัญหาที่เสนอออกมานั้นก็สร้างความเดือดร้อนไปกันใหญ่ เพราะผู้ที่ทำมาหากินทางทะเลบางส่วนจะต้องสูญเสียอาชีพของตนเองไปเลย นี่จึงเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการประกอบอาชีพ และทำให้สิทธิที่จะเลือกและกำหนดอาชีพของตนเองต้องหมดไป

ทั้งที่อาชีพที่ทำอยู่นั้นตั้งอยู่บนฐานที่สอดคล้องกับปัจจัยต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะปัจจัยในระดับปัจเจกชนอย่างความถนัด ประสบการณ์ ความชอบ ฯลฯ หรือการสืบทอดในระดับครอบครัว อย่างเช่นองค์ความรู้ เครื่องมือและอุปกรณ์การประกอบอาชีพ วิธีการอยู่กิน ฯลฯ ตลอดจนถึงระดับชุมชน ทั้งในแง่เครือข่ายสายสัมพันธ์ที่มีต่อกัน โครงสร้างของการเกื้อกูลพึ่งพิง ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ

การละเมิดสิทธิในเรื่องนี้จึงไม่เพียงจำกัดอยู่แต่เฉพาะ อาชีพ หากหมายถึงวิถีชีวิตทั้งหมด

ยิ่งเมื่อพิจารณาผ่านข้อเท็จจริงสำคัญที่ว่า ที่ผ่านมาชาวบ้าน
ไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลยว่าการโครงการนี้หรือไม่ และแม้
แต่ในการคิดมาตรการนี้ก็ยังไม่มีการปรึกษาหรือรับฟังเสียงของชาวบ้าน
อีก ดังนั้น จึงมีการละเมิดสิทธิซ้อนอยู่เบื้องหลังการละเมิดสิทธิหลายต่อ
หลายชั้น

๓

บทบาทของชุมชน ในการ “สู้เพื่อสิทธิ”

เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถาม และพยายามเสาะหาความจริง

ด้วยเหตุที่โครงการนี้มีการพัฒนาและเตรียมการมาอย่าง
เจียบ ๆ เป็นการภายในมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อแรกที่มีการก่อสร้างบ่อบำบัด
น้ำเสียของโครงการเริ่มต้นขึ้น ณ ผืนดินริมทะเล ช่วงกิโลเมตรที่ ๕๘
ของถนนสุขุมวิท ในเขตตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัด
สมุทรปราการ นับตั้งแต่วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ ปฏิกริยาหลักของ
ชาวคลองด่านและสองคลองก็คือความงงงวยและความอยากรู้อยากเห็น

เจลา ทิมทอง หนูมใหญ่เจ้าของนาทุ่งและหอยแครง เป็นผู้หนึ่ง
ที่ตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวและกลายเป็นผู้มีบทบาทหลักในการแสวงหา
ความกระจ่างชัดในเวลาต่อมา แต่จากการสอบถามกับหน่วยงานท้องถิ่น
ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับ อบต. อำเภอ หรือจังหวัด ปรากฏว่าไม่มีฝ่าย
ใดให้ความกระจ่างได้ กระทั่งเมื่อมีการปักป้ายขึ้นที่บริเวณด้านหน้าสถานี
ที่ก่อสร้าง ปังบอกถึงชื่อโครงการและหน่วยงานดำเนินการ จากจุดนั้นเอง
การเสาะหาข้อมูลอย่างจริงจังจึงตั้งต้นขึ้น

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ เจลา ในฐานะประชาชนชาว
คลองด่าน เดินทางไปสอบถามพจน์ ศรีนิवल ปลัดอำเภอบางบ่อ
(เจ้าพนักงานปกครอง ๗) ปฏิบัติราชการแทนนายอำเภอบางบ่อ เพื่อ
สอบถามความเป็นมาของโครงการ แต่พจน์ไม่สามารถให้คำตอบได้ จึงได้
เขียนหนังสือให้เขาไปสอบถามที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์โครงการ ช่วงต้น
เดือนต่อมา เจลาจึงเดินทางไปที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์โครงการที่บริษัท

กิจการร่วมค้า NVPSKG แต่ทางบริษัทก็ไม่สามารถให้รายละเอียดความเป็นมาของโครงการได้อีกเช่นกัน

วันที่ ๔ ธันวาคม ปีเดียวกันนั้น ประชาชนตำบลคลองด่านจึงมีหนังสือถามไปยังกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ส่งผลให้อีก ๔ วันต่อมา กรมควบคุมมลพิษ นำโดย ดร. ยุวรี อินนา ผู้อำนวยการกองจัดการคุณภาพน้ำ ในฐานะผู้อำนวยการโครงการ เดินทางมาประชุมชี้แจงกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สุขาภิบาลคลองด่าน แต่ไม่มีการแจ้งให้ประชาชนทั่วไปเข้าร่วมรับฟังแต่อย่างใด แม้แต่เจลากับพวกอีก ๒ คนที่มีโอกาสเข้ารับฟังด้วยก็เนื่องมาจากรับแจ้งเป็นการส่วนตัวจากประธานสุขาภิบาล

ผลการชี้แจงของเจ้าหน้าที่กรมควบคุมมลพิษช่วยให้ตัวแทนชาวบ้านทราบถึงรายละเอียดของโครงการยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความรู้สึกไม่อาจยอมรับขึ้นด้วย เนื่องจากการชี้แจงไม่อาจตอบข้อสงสัยต่าง ๆ ของชาวบ้านได้ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อสภาพแวดล้อมและวิถีการทำมาหากิน

หลังการชี้แจงจากหน่วยงานเจ้าของโครงการในครั้งแรกนั้น จดหมายเปิดผนึกและใบแจ้งข่าวต่าง ๆ ก็ปลิวว่อนไปทั่วภายในชุมชนคลองด่านและสองคลอง โดยเฉพาะที่คลองด่าน ส่งผลให้เกิดการรับรู้อย่างทั่วถึงกัน อันนำมาสู่การรวมตัวของชาวคลองด่านและสองคลองในการดำเนินการเคลื่อนไหวรูปแบบต่าง ๆ นับแต่นั้นมา

ร้องเรียนทุกหน่วยงาน จากระดับท้องถิ่นถึงรัฐบาล

นับตั้งแต่มีความชัดเจนเกี่ยวกับโครงการในเบื้องต้นแล้ว ตลอดระยะเวลากว่า ๔ ปี โดยเฉพาะในช่วงระยะ ๒ ปีแรก ชาวคลองด่านและสองคลองดำเนินการยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลายอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้วยวัตถุประสงค์เพื่อขอข้อมูลหรือคำชี้แจง เพื่อร้องเรียนถึงความเดือดร้อน และเรียกร้องการแก้ปัญหา

กระทั่งกล่าวได้ว่า ไม่มีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหน่วยใดเลยที่ชาวบ้านไม่ได้หันไปหาและหวังพึ่ง

หากไม่นับกรมควบคุมมลพิษ คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาการใช้งบประมาณก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในคณะกรรมการการปกครอง สภาผู้แทนราษฎร ดูเหมือนจะเป็นหน่วยงานแรกที่ได้รับจดหมายร้องเรียนจากชาวบ้านอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ เนื่องจากคณะอนุกรรมการชุดดังกล่าวดำเนินการตรวจสอบเรื่องนี้้อยู่ก่อนแล้ว และได้เดินทางมายังอำเภอบางป่อเพื่อตรวจสอบสภาพพื้นที่และรับฟังปัญหาเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๒ ชาวบ้านทั้งสองตำบลจึงรวมตัวเพื่อต้อนรับ พร้อมกับยื่นจดหมายแสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับโครงการต่อนายมุข ลูโลมาน ประธานของคณะอนุกรรมการ

จากนั้นในวันที่ ๒๓ เดือนเดียวกัน ชาวคลองด่านและสองคลองประมาณ ๑,๕๐๐ คน เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย มีข้อเรียกร้องให้สั่งระงับโครงการไว้ก่อน เพื่อ

- ๑) ตรวจสอบติดตามการใช้งบประมาณ
- ๒) ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- ๓) ดำเนินกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

ผลก็คือ อีกประมาณ ๑ เดือนต่อมา สำนักนายกรัฐมนตรีส่งหนังสือถึง**จังหวัดสมุทรปราการ**แจ้งให้ทบทวนและตรวจสอบโครงการตามที่ราษฎรร้องเรียน แต่ไม่ได้มีการดำเนินการอะไรอื่น

ในขณะที่ทางจังหวัดสมุทรปราการก็ได้รับเรื่องร้องเรียนจากชาวคลองด่านเองโดยตรงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม และได้ทำหนังสือตอบกลับในเวลาต่อมาว่า จังหวัดได้แจ้งให้กรมควบคุมมลพิษดำเนินการต่อไปแล้ว

ถึงกระนั้น ในวันที่ ๒ มิถุนายน ชาวบ้านก็ยังทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการอีกครั้งหนึ่ง เรียกร้องให้ตรวจสอบการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียที่ได้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมีแนวโน้มจะก่อผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต และชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งขอให้ตรวจสอบการจัดซื้อที่ดินและให้ชะลอโครงการก่อสร้างไว้ก่อน

อบต. คลองด่าน เองก็ถูกชาวบ้านตรวจสอบและชี้ให้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีอยู่ตามที่กฎหมายกำหนด นั่นคือการพิจารณาตรวจสอบที่ตั้งของโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งในที่สุดที่ประชุม อบต. คลองด่าน เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๒ ก็ได้มีมติให้ทบทวนและชะลอการก่อสร้าง

สำหรับในปี ๒๕๔๓ ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้เรียกร้องให้แต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนสาธารณกรณีนี้ แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนอง

แล้วในวันที่ ๒๘ กันยายน ประชาชนตำบลคลองด่านและตำบลสองคลอง ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายฎีกาเกี่ยวกับโครงการบำบัดน้ำเสียรวมจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งต่อมาสำนักพระราชเลขาธิการได้ส่งหนังสือตอบรับ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ว่าได้รับเรื่องไว้แล้ว

นอกจากนี้ในวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ชาวบ้านทั้งสองตำบลยังได้ยื่นหนังสือต่อประธานคณะกรรมการสิทธิการชุดสิ่งแวดล้อม ชุดการปกครองและชุดเกษตร ของวุฒิสภา ร้องเรียนให้ตรวจสอบโครงการที่ทำลายสิ่งแวดล้อมนี้

อย่างไรก็ดี โครงการก็ยังคงดำเนินการก่อสร้างต่อไป กระทั่งล่วงถึงปี ๒๕๔๔ ในวันที่ ๕ มีนาคมชาวบ้านในนามกลุ่มปกป้องสิทธิ (คลองด่านและสองคลอง) ยื่นหนังสือต่อ อบต. คลองด่าน โดยมีชื่อเรียกร้องถึงรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องด้วย ดังนี้

๑) ให้ประกาศเขตพื้นที่ตำบลคลองด่านและตำบลสองคลองเป็นเขตอนุรักษ์เพื่อการเกษตรและประมง

๒) ให้ยกเลิกโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตในเขตอนุรักษ์เพื่อการเกษตรและประมงนี้

๓) ให้หยุดการก่อสร้างโครงการบำบัดน้ำเสียตั้งแต่กิโลเมตรที่ ๓๘ จนถึงกิโลเมตรที่ ๕๙ และให้หยุดการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมบางปอ (IPP) ทันที

อีกทั้งต่อมา มีการยื่นข้อเรียกร้องเดียวกันนี้ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย

ส่วนรัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร หลังได้รับหนังสือร้องเรียนจากชาวบ้านเมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๔ ก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณา ตัดสินใจในโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ ขึ้นในวันที่ ๑๘ ตุลาคม ปีเดียวกัน

จัดติดตามตรวจสอบเอดีบี ขยายประเด็นสู่สากล

การเข้าร่วมกิจกรรมกับคณะทำงานติดตามผลกระทบโครงการเงินกู้เอดีบีอันประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน และกลุ่มวิชาการ รวม ๓๘ องค์กรที่เชื่อมประสานกันขึ้นเป็นเครือข่ายภายใต้การผลักดันของ **คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ กป.อพช.** นับว่ามีส่วนอย่างสำคัญในการยกระดับการเรียกร้องของชาวคลองด่านและสองคลองให้มีน้ำหนักของความจริงจังยิ่งขึ้น ก้าวสู่การรับรู้ที่กว้างขวางขึ้นถึงระดับระหว่างประเทศ รวมทั้งก่อให้เกิดการขยายแนวร่วมทั้งภายในประเทศและต่างชาติตามมา

การหิบบกกรณีคลองด่านเป็นกรณีตัวอย่างหลักที่สะท้อนปัญหาของเอทีบี ในช่วงของการประชุมสภาผู้ว่าการเอทีบีครั้งที่ ๓๓ ณ จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๓ ส่งผลให้เอทีบีต้องส่งคณะทำงานพิเศษเข้าร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมควบคุมมลพิษลงมาติดตามการดำเนินงานของโครงการเป็นครั้งแรกในระหว่างวันที่ ๑๙-๒๕ มิถุนายน ซึ่งในวันที่คณะทำงานพิเศษลงดูพื้นที่ ชาวบ้านจำนวนหลายร้อยคนก็พากันมาชุมนุมเพื่อแสดงจุดยืนของชุมชนให้ตัวแทนเอทีบีได้รับรู้ว่าไม่ต้องการโครงการ โดยมีการชูป้ายคัดค้านเป็นข้อความต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

แต่รายงานของคณะทำงานพิเศษกลับไม่บันทึกถึงสิ่งที่พบเห็นออกมา ช้ำยังบิดเบือนกระบวนการแก้ปัญหาด้วยการอ้างว่ากรมควบคุมมลพิษกับชุมชนตกลงที่จะเจรจากันโดยมี**สมัชชาองค์กรเอกชนเพื่อการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**เป็นสื่อกลาง ทางชุมชนจึงทำหนังสือตอบโต้และวิจารณ์รายงานดังกล่าว หลังจากนั้นได้เรียกร้องให้หน่วยตรวจสอบการทุจริต (anticorruption unit) ของเอทีบีเข้ามาตรวจสอบ

กล่าวได้ว่า ตลอดช่วงหลังของปี ๒๕๔๓ และตลอดปี ๒๕๔๔ การจัดติดเอทีบีดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงปลายปี ๒๕๔๓ เริ่มมีการหันมาใช้ช่องทาง “นโยบายการตรวจสอบ” ของเอทีบีเอง

ช่วงวันที่ ๙ - ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ ดาวัลย์ จันทรหัสดี ตัวแทนชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงมีโอกาสเดินทางไปร่วมงานการประชุม

ประจำปีของเอตึบีที่ฮาวาย และได้ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนและประชาชนจากนานาชาติ เรียกร้องและยื่นหนังสือต่อประธานเอตึบี เพื่อให้หยุดการสนับสนุนเงินทุนโครงการระบบบำบัดน้ำเสียที่ตำบลคลองด่าน

ในที่สุดในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๔๔ คณะกรรมการผู้บริหารระดับสูงของเอตึบีก็เห็นชอบให้ดำเนินขั้นตอนการตรวจสอบได้ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการแรกในประวัติศาสตร์การดำเนินงานของเอตึบีที่มีการอนุมัติเช่นนี้

และแม้ว่ากระบวนการดำเนินการที่ติดตตามมาจะเต็มไปด้วยอุปสรรค รวมทั้งเผชิญกับการกีดกันจากรัฐบาลไทย แต่ในที่สุดรายงานขั้นสุดท้ายของคณะผู้ตรวจสอบที่ออกมาเมื่อปลายปี ๒๕๔๔ ก็ยังระบุชี้ชัดว่า เอตึบีมิได้ปฏิบัติตามนโยบายของธนาคารในการดำเนินโครงการบำบัดน้ำเสียที่คลองด่านหลายประการ

รวมพลังคัดค้าน

ยึดจุดเชื่อมต่อเป็นไม้ตาย

แม้จะไม่ใช่ว่าภาพเด่นที่ปรากฏต่อสาธารณะ แต่ในการต่อสู้ของชาวคลองด่านและสองคลองก็มีทั้งการชุมนุมประท้วงและการยึดพื้นที่การก่อสร้างเช่นเดียวกับอีกหลาย ๆ กรณี

ในด้านของการชุมนุมแสดงพลัง วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๒ นับเป็นวันที่ชาวคลองด่านและสองคลองเริ่มการเคลื่อนไหวใหญ่ภายนอกพื้นที่เป็นครั้งแรก และเป็นความพยายามที่จะเปิดประเด็นสู่สาธารณะ โดยมี

การระดมผู้คนเดินทางไปชุมนุมกันที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕ เป็นจำนวนกว่า ๒๐ คันรตบัส แต่ด้วยเหตุที่ไม่มีการติดต่อประสานกับสื่อมวลชน ความเคลื่อนไหวดังกล่าวจึงแทบไม่มีการรายงานสู่การรับรู้วงกว้าง

อย่างไรก็ดี ชาวบ้านยังคงดำเนินกิจกรรมการคัดค้านต่อไป และหลายครั้งมีการรวมตัวกันทั้งภายในพื้นที่และภายนอก

การแสดงจุดยืนครั้งใหญ่ของชาวบ้านในรอบปี ๒๕๔๒ เกิดขึ้นอีกครั้งในวันที่ ๑ กรกฎาคม โดยประชาชนราว ๑,๐๐๐ คน ประท้วงปิดถนนหน้าสถานีที่ก่อสร้างโครงการ ยื่นข้อเรียกร้อง ๔ ข้อ คือ ๑) ขอให้รัฐบาลจัดให้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยนักวิชาการหรือองค์กรที่เป็นกลาง ๒) ให้ชะลอการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ๓) ให้รัฐบาลยืนยันหรือให้หลักประกันว่า ถ้าระบบบำบัดน้ำเสียก่อให้เกิดผลกระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหาย รัฐบาลจะชดเชยค่าเสียหายให้แก่ราษฎรโดยทันที ๔) ขอให้สอบสวนกรณี อบต. คลองด่าน รายงานเท็จว่า สภา อบต. มีการลงมติยินยอมให้ใช้พื้นที่แล้ว

ในการนี้ อธิบดีกรมควบคุมมลพิษได้มีคำสั่งหยุดการก่อสร้าง ๗ วัน ขณะที่ทางผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการมีหนังสือถึงปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ แสดงความเห็นด้วยกับข้อเสนอของชาวบ้าน

แต่ทว่าในที่สุดโครงการก็ยังคงเดินหน้าต่อไป

การชุมนุมใหญ่ของชาวคลองด่านและสองคลองบริเวณทางเข้าที่ตั้งโครงการเกิดขึ้นอีกครั้งในช่วงปลายปี ๒๕๔๓ เพื่อเรียกร้องให้

หยุดการก่อสร้างจนกว่าจะทราบผลการศึกษาด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้มีการสอบสวนเรื่องการทุจริต ทั้งนี้ในระหว่างการชุมนุม ปรากฏว่ามีคนงานในพื้นที่ก่อสร้างเกือบ ๑๐๐ คน ฝ่าด่านตำรวจออกมาขว้างปาก้อนไม้และเหล็กใส่กลุ่มผู้ชุมนุม ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บราว ๒๐ คน

สำหรับในเรื่องการยึดพื้นที่ แม้ชาวคลองด่านและสองคลองไม่อาจเข้ายึดบริเวณอันเป็นจุดก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียที่เป็นหัวใจของโครงการ เนื่องจากพื้นที่นั้นมีการซื้อขายโอนกรรมสิทธิ์กันไปแล้วแต่ก่อนที่ชาวบ้านจะทันได้รับทราบเรื่อง อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็ใช้วิธีการปิดกั้นพื้นที่ในจุดที่ทำได้ นั่นคือบริเวณของการก่อสร้างท่อตามแนวถนนสุขุมวิท ช่วงที่ผ่านย่านชุมชนคลองด่าน

พื้นที่ที่ถูกปิดกั้นนั้นมีระยะทางเพียง ๑,๒๐๐ เมตร ซึ่งนอกจากจะต้องวางท่อรวบรวมน้ำเสียแล้ว จะต้องมีการก่อสร้างบ่อพักหรือดักน้ำเสียด้วย ๓ จุด หากเปรียบเทียบกับความยาวท่อและจำนวนบ่อดักของทั้งโครงการ จุดที่ถูกปิดกั้นนี้คิดเป็นสัดส่วนเพียง ๑ เปอร์เซ็นต์ ทว่าทราบเท่าที่ไม่มีการต่อท่อในช่วงนี้ ระบบท่อทั้งหมดที่เสียบกับบ่อบำบัดก็ไม่อาจใช้งานได้ เพราะขาดจุดที่จะเชื่อมถึงระบบบำบัดน้ำเสีย

นี่จึงนับเป็นไม้ตายประการหนึ่ง ซึ่งทำให้เอกชนผู้รับเหมาใช้เป็นข้ออ้างของการทำงานไม่เสร็จตามกำหนดเวลามานานกว่าปี รวมทั้งมีความพยายามที่จะหาทางเข้าดำเนินการก่อสร้างในบริเวณดังกล่าวโดยตลอด ขณะนี้ชาวคลองด่านก็ต้องคอยเฝ้าระวังอยู่เสมอและมีการรวมตัวออกมาขัดขวางทุกครั้งที่มีการนำคนงานหรือเครื่องมือเข้าไปยังพื้นที่

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นปี ๒๕๔๖ ทางฝ่ายผู้รับเหมามีความพยายาม
ยิ่งขึ้น เนื่องจากเวลาของการก่อสร้างใกล้สิ้นสุดลงแล้ว

แต่ในที่สุดเจ็อนตายดังกล่าวก็คลี่คลายลงเมื่อรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสั่งการให้ระงับการก่อสร้าง
โครงการไว้

การปิดกั้นพื้นที่ของชาวคลองด่านและสองคลองยังรวมถึง
เรื่องของการมีมาตรการกั้นกรงกลุ่มคนจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ยังคณะผู้ทำการศึกษาที่ได้รับการจ้างจากทางโครงการล้วนแต่ไม่ได้รับ
การต้อนรับ

เดินหน้าแจกลิง

เร่งการตรวจสอบสาธารณะ

แม้ว่าชาวคลองด่านและสองคลองจะยังคงดำเนินกิจกรรม
การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ แต่จุดเน้นของ
การเคลื่อนไหวในระยะหลังไม่ได้อยู่ที่เรื่องของการร้องเรียนหรือแสดง
จุดยืนอีกต่อไป หากแต่เป็นเรื่องของการแสวงหาแนวร่วมและการใช้ช่อง
ทางต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบและเปิดโปงปัญหา ตัวแทนของชาวบ้านคลอง
ด่านจึงเข้าร่วมเวทีทางวิชาการและกิจกรรมทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ
อย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการร่วมงานกับองค์กรต่าง ๆ ในหลากหลายด้าน

นอกจากส่วนของเอทีบี ชาวบ้านยังได้ยื่นเรื่องสู่การตรวจสอบ
ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๓ โดยข้อมูลความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการใน ๓ ประเด็น คือ

๑) การทำสัญญาเอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทรับเหมา ทำให้รัฐต้องเสียเงินงบประมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมถึงหนึ่งหมื่นล้านบาท

๒) การจัดซื้อที่ดินแพงเกินความเป็นจริง

๓) การจัดซื้อที่ดินไม่ครบตามจำนวนที่รัฐต้องจ่ายเงินไป

แต่ ป.ป.ช. ก็ไม่ได้ดำเนินการตอบสนองจนได้บทสรุปใด ๆ

จากนั้นในวันที่ ๒๙ ตุลาคม ปีต่อมา ดาวลัย จันทรหัสดี พร้อมด้วยชาวบ้านตำบลคลองด่านและสองคลองอีกสองคน ยังได้ร่วมกันยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง โดยมีนายกรัฐมนตรียเป็นจำเลยที่ ๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นจำเลยที่ ๒ และกรมควบคุมมลพิษเป็นจำเลยที่ ๓ ฐานละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ติดตามตรวจสอบคำสั่งและเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทคู่สัญญา ซึ่งศาลปกครองกลางรับคำฟ้องดังกล่าวเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ และนัดไต่สวนครั้งแรกวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ปีเดียวกัน จากนั้นทางฝ่ายผู้ถูกฟ้องได้ยื่นคำให้การชี้แจงแก่ศาลในวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๕

แต่แล้วในที่สุดศาลปกครองกลางก็มีคำสั่งไม่รับฟ้องและให้จำหน่ายคดี ทั้งนี้มีการระบุในจดหมายตอบกลับถึงผู้ฟ้องด้วยว่า ศาลมีคำสั่งรับฟ้องไว้พิจารณาโดยผิดหลง ดังนั้น จึงมีคำสั่งเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผ่าน ๆ มาด้วย

การตรวจสอบอีกส่วนเกิดขึ้นภายใต้การประสานงานกับ วุฒิสภา โดยที่ประชุมวุฒิสภาสภามัยสามัญทั่วไปครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๕ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา และติดตามตรวจสอบโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ตามข้อเสนอของวุฒิสมาชิก สมุทรปราการ จรูญ ยังประภากร ซึ่งต่อมาคณะกรรมการชุดนี้ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาศึกษาปัญหาเฉพาะด้านต่าง ๆ อีก ๓ คณะ ได้แก่ ด้านกฎหมาย ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวิศวกรรม รวมทั้งคณะทำงานอีก ๑ คณะ ซึ่งตัวแทนชาวบ้านก็ได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมเป็นคณะอนุกรรมการในทั้ง ๓ คณะด้วย และจากนั้นมาคณะอนุกรรมการก็ตรวจสอบกรณีอย่างลงลึก อันมีส่วนร่วมทำให้ประเด็นต่าง ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ทางตัวแทนชาวคลองด่านยังมีการร่วมมือกับกลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรมและหนังสือพิมพ์ผู้จัดการจัดทำและตีพิมพ์หนังสือชื่อ “บ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน โครงการผลาญชาติ” ออกมาเมื่อปลายปี ๒๕๔๕ โดยมีเนื้อหาเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลและปัญหาของโครงการในมิติต่าง ๆ และในช่วงเดียวกันนั้นเอง ชาวคลองด่านและสองคลองยังได้ยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย

ส่วนการร่วมงานกับเครือข่ายประชาชนด้านคอร์รัปชันก็เท่ากับเป็นการเปิดตรณงค์ในประเด็นการทุจริตของโครงการโดยตรง อันนำมาสู่การทำงานวิจัยในหัวข้อ “โครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน:

คอร์รัปชันเชิงนโยบาย” นับตั้งแต่ช่วงปลายปี ๒๕๔๕ ซึ่งได้มีการ
แถลงข่าวเบื้องต้นถึงผลการวิจัยไปเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ และ
แถลงผลสรุปการวิจัยอีกครั้งเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ซึ่งให้เห็น
กระบวนการดำเนินงานโครงการที่มีปัญหาและขาดความโปร่งใส่อย่างเป็น
ระบบ ตลอดจนฉายภาพของกลุ่มผลประโยชน์และเครือข่ายสายสัมพันธ์
ที่เกี่ยวข้องในลักษณะเจาะลึกและเป็นรูปธรรม

ผลพวง แห่งการลงแรง

กลุ่มศึกษาและ รมรงค์มีลภาวะ อุทลลลลลลลลลลล

กรณีโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองตำ

สิทธิการรับรู้ รากฐานการตื่นตัว

กล่าวได้ว่า การต่อสู้ในกรณีโครงการบำบัดน้ำเสียคลองด่านนี้มีพื้นฐานอยู่ที่การต่อสู้เพื่อสิทธิในข้อมูลข่าวสารเป็นสำคัญ เพราะหลังจากมีการขึ้นป้ายที่บริเวณริมถนนสุขุมวิทหน้าสถานที่ก่อสร้าง อันทำให้ชาวบ้านรับทราบว่าการก่อสร้างที่กำลังเริ่มต้นอยู่นั้นเป็นโครงการในลักษณะใดและเป็นของหน่วยงานใด การแสวงหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการอย่างจริงจังก็เริ่มต้นขึ้น ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่การติดตามตรวจสอบ ตั้งคำถามและการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ชะลอโครงการ จนกระทั่งก้าวสู่การคัดค้านโครงการในที่สุด

การติดตามตรวจสอบโครงการอย่างจริงจังตั้งแต่ต้นปี ๒๕๔๒ เป็นต้นมา ส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารหลังไหลเข้ามา ทั้งจากแหล่งที่ไม่เปิดเผย จากการสืบค้นของสื่อมวลชน จากองค์กรพัฒนาเอกชน หรือเอ็นจีโอ รวมทั้งนักวิชาการจำนวนหนึ่ง

การที่ชาวคลองด่านและสองคลองได้เดินทางไปยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมายหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ สมาชิกผู้แทนราษฎร กรมประมง สภานายควม ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เอ็ดดีย์ รวมทั้งการถวายฎีกาถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯลฯ แม้ไม่ได้รับผลในทุกระดับ แต่ก็ได้รับการตอบสนองอย่างดีจากหลายส่วน

ส่วนการตรวจสอบขององค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วุฒิสภาและศาลปกครองก็มีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการทำให้ข้อมูลข่าวสารทางของราชการที่มีการปกปิดไว้นั้นถูกเผยออกมา

ที่สำคัญ ผลจากการยื่นเรื่องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย มีส่วนอย่างมากในการทำให้ประเด็นปัญหานี้ถูกผลักดันสู่ระดับการรับรู้ที่ หลากหลายและกว้างขวาง กระทั่งเป็นแรงผลักดันสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ รัฐบาลต้องชำระสะสางปัญหาในโครงการนี้

ดังนั้น แม้การต่อสู้เพื่อสิทธิในข้อมูลข่าวสารมีน้ำหนักอยู่ใน ช่วงต้นเป็นหลัก แต่การต่อสู้ในเรื่องนี้ก็มิมีบทบาทเป็นแกนกลางของ การต่อสู้ในประเด็นอื่น ๆ ทุกประเด็น ตลอดทั้งเส้นทางการต่อสู้ที่ยาวนาน เกือบ ๕ ปี โดยชาวบ้านมีการติดตามข้อมูลในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง กระทั่งสามารถเปิดโปงปัญหาของโครงการได้ถึงแก่นอย่างไม่ค่อยจะพบ ได้บ่อยนักในกรณีอื่น ๆ

ทั้ง ๆ ที่โครงการนี้เป็นโครงการขนาดใหญ่ มีรายละเอียดและ ความซับซ้อนมาก อีกทั้งหลักฐานข้อมูลจำนวนมากก็ถูกปกปิด แต่ใน ท่ามกลางความยากทั้งในเรื่องการเข้าถึงและการทำความเข้าใจเนื้อหาที่ เต็มไปด้วยเทคนิคและวิชาการเฉพาะด้านนั้น ชาวคลองด่านพิสูจน์ให้เห็น แล้วว่า นั่นไม่ใช่อุปสรรคที่ต้องจ่ายอ้อมแต่อย่างใด

พิทักษ์สิทธิการมีส่วนร่วม ชุมชนกำหนดอนาคตตนเอง

ข้อเรียกร้องของชาวคลองด่านและชาวสองคลองต่อการมีส่วนร่วมนั้นชัดเจนนับตั้งแต่ต้น ดังจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ในการชุมนุมครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๒ ข้อเรียกร้องหนึ่งในหนังสือที่ยื่นถึงนายกรัฐมนตรีก็คือ **“ขอให้ชาวคลองด่านได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ ด้วยการจัดทำประชาพิจารณ์ก่อนการดำเนินโครงการ”**^๑ ทั้งนี้ โดยมีการยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๙ ขึ้นมาอ้างอิงด้วย

แต่ข้อเรียกร้องนี้ก็ไม่ได้รับการตอบสนองนานเกือบ ๑ ปี กระทั่งในช่วงปลายปี ๒๕๔๒ ดร. อาทิตย์ อุไรรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ จึงมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์ เพื่อทำหน้าที่จัดการรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนี้ แต่ในที่สุดคำสั่งดังกล่าวก็ถูกยกเลิกไป มีการตั้งคณะกรรมการศึกษาปัญหาข้อขัดแย้งโครงการฯ ขึ้นมาแทน แต่ก็ไม่มีการดำเนินการอะไรติดตามมา

และแม้ต่อมาชาวบ้านได้ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี (ชวน หลีกภัย) เรียกร้องประเด็นนี้อีกครั้งในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนองอีกเช่นเคย

^๑ สำนักจดหมายร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี (ชวน หลีกภัย) ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๒ เรื่อง ให้ทบทวนโครงการบ่อป๋าน้ำเสีย

อย่างไรก็ดี ในช่วงปลายปี ๒๕๔๒ นั้นกรมควบคุมมลพิษได้จัดการประชุมเพื่อรับฟังความเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ หรือที่เรียกว่า technical hearing ขึ้นรวม ๒ ครั้ง ครั้งแรกมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดน้ำเสียเข้าร่วมกว่า ๒๐ คน รวมทั้งผู้สื่อข่าวจำนวนหนึ่ง ทว่าประชาชนในพื้นที่กลับไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมแม้แต่คนเดียว ส่วนในครั้งที่ ๒ มีตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมด้วย แต่อยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์เท่านั้น

แง่มุมการต่อสู้ที่สัมพันธ์กับประเด็นการมีส่วนร่วมโดยตรงอีกประการหนึ่งก็คือ การตรวจสอบกรณีที่กรมควบคุมมลพิษอ้างว่า อบต. คลองด่านมีหนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่ได้ ซึ่งชาวบ้านพบหลักฐานว่า ในรายการเซ็นชื่อเข้าร่วมประชุมของ อบต. คลองด่านในวันที่มีการตัดสินใจเรื่องดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมประชุมจริง ๒๙ คน แต่ในรายงานการประชุมกลับระบุว่า มีผู้ใช้สิทธิ ๓๙ คนเต็มตามจำนวนสมาชิก โดยออกเสียงยินยอม ๓๗ เสียง งดออกเสียง ๒ เสียง

นอกจากนี้ ในเวลาต่อมาบรรดาผู้ที่ลงลายมือชื่อเข้าร่วมประชุมในวันดังกล่าวจำนวน ๒๒ คน ยังได้ร่วมกันเข้าชื่อยืนยันว่า ในการประชุมวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๑ นั้นไม่มีมติที่ประชุมเรื่องการขอใช้พื้นที่เพื่อก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียแต่อย่างใด

เรื่องนี้ในที่สุดมีการร้องเรียนทั้งต่อฝ่ายปกครองและต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาว่า หนังสือยินยอมที่ออกโดยประธาน อบต. คลองด่าน ฉบับลงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๑ ตามที่กรมควบคุมมลพิษใช้ประกอบการเบิกเงินค่าที่ดินนั้นเป็นเอกสารเท็จ

ปกป้องสิ่งแวดล้อม จับผิดการไม่ทำ EIA

ผลจากการพยายามเรียกร้องทำให้กรมควบคุมมลพิษว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาทำการศึกษผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเมื่อช่วงต้นปี ๒๕๕๓ แต่ในที่สุดรายงานที่ออกมาก็ถูกจัดว่าเป็น “แผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม” หรือ EMP (Environmental Management Plan) ทั้งนี้เพราะเป็นรายงานที่ไม่ได้ทำมาก่อนเริ่มลงมือก่อนสร้างโครงการ ดังนั้น จึงเท่ากับว่าโครงการนี้ยังคงไม่มี EIA จนกระทั่งปัจจุบัน

แต่เนื่องจากยังคงมีเสียงเรียกร้องต้องการจากชาวบ้านตลอดเวลา รวมทั้งกรมโรงงานอุตสาหกรรมที่จะต้องเป็นฝ่ายออกใบอนุญาตการก่อสร้างก็เรียกร้องว่าจะต้องผ่านขั้นตอนการอนุมัติ EIA ก่อน ในช่วงต้นปี ๒๕๕๓ กรมควบคุมมลพิษจึงเดินเรื่องจนมีการตีความในทางกฎหมายออกมาว่า น้ำเสียมิใช่สิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๕๐) และฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๑) โครงการจึงไม่เข้าข่ายต้องจัดทำ EIA

อย่างไรก็ดี จากการวินิจฉัยของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา และคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ ที่นายกรัชมุนตรี (ทักษิณ ชินวัตร) ตั้งขึ้นในเวลาต่อมา กลับมีข้อสรุปไปในทางตรงกันข้าม โดยชี้ว่า **โครงการนี้ต้องจัดทำรายงาน EIA ส่วนการตีความของ สผ. ที่ว่า น้ำเสียมิใช่สิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นการตีความที่ “ไม่เป็นเจตนาารมณ์ของกฎหมาย”^๒**

^๒ สำนักบันทึกข้อมูลความสำนักรัชมุนตรี ลงวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕ เรื่อง รายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จ.สมุทรปราการ

นอกจากนี้ แม้เรื่องการทำ EIA จะไม่เป็นผล แต่จากการที่ชาวบ้านเรียกร้องผ่านหน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ อีกหลายแห่งเพื่อให้ตรวจสอบถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย ผลที่ออกมาก็ยืนยันในประเด็นผลกระทบไว้หลายประการ

ห่วงหาขวัญทรัพยากร ธารน้ำชีพและวิถีชีวิต

ความห่วงใยในสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่สัมพันธ์กับอาชีพและวิถีชีวิตนับได้ว่าเป็นเรื่องหลักที่ทำให้ชาวคลองด่านและสองคลองไม่ยินดีต้อนรับโครงการ ทั้งนี้ชาวบ้านระบุชัดเสมอว่า ไม่ได้คัดค้านโครงการในแง่วัตถุประสงค์ที่จะจัดการน้ำเสีย แต่ไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ตำบลคลองด่าน เพราะเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศเปราะบาง โดยเฉพาะระบบนิเวศชายฝั่งแบบชายเลนปากแม่น้ำตอนในของอ่าวไทย ซึ่งเป็นระบบนิเวศพิเศษที่ก่อให้เกิดสภาพความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งการทำมาหากินของทั้งสองชุมชน

เฉพาะจากการศึกษาข้อมูลและสำรวจพื้นที่จริงโดยฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการ ชี้ว่า ระบบการปล่อยน้ำที่วางไว้นั้น แม้ท่อลำเลียงและท่อปล่อยน้ำบำบัดมีความยาวจากชายฝั่งกว่า ๓ กิโลเมตร แต่ก็เป็นกรปล่อยที่ใกล้ชายฝั่งและตื้นมาก อันจะส่งผลให้น้ำที่ปล่อยออกไปเซาะดินเลน ทำให้น้ำทะเลขุ่นมาก นอกจากนี้ ปริมาณมหาศาลของมวลน้ำจืดที่ปล่อยลงไปยังอมจะส่งผลต่อระดับความเค็มให้ลดน้อยลงไป ซึ่งสัตว์น้ำวัยอ่อนและสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่ฝั่งตัวบริเวณชายฝั่งจะได้รับผลกระทบและตายได้

รายงานการศึกษายังระบุด้วยว่า “การปล่อยน้ำเสียจำนวนมากที่ผ่านการบำบัดแล้ว แต่ไม่สามารถกำจัดสารโลหะหนักหรือสารไนโตรเจนและฟอสฟอรัส รวมทั้งไม่สามารถฆ่าเชื้อโรคไวรัสและแบคทีเรียได้ จะมีผลกระทบต่อปัจจัยในการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง”^๑ โดยการประมงที่อาจจะได้รับผลกระทบจากโครงการ ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง (การเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติและการเลี้ยงหอยแครง) ไข่/บักหอยแมลงภู่ การร่อนเคย การเกี่ยวปลาตุก และการเก็บหอยชายฝั่ง เนื่องจากบริเวณของการทำประมงเหล่านี้อยู่ใกล้จุดปล่อยน้ำของโรงงานบำบัดน้ำเสีย ส่วนอาชีพต่อเนื่องกับการประมงที่อาจได้รับผลกระทบตามไปด้วย ได้แก่ โรงต้มหอยแมลงภู่เพื่อส่งโรงงานแปรรูปเป็นสินค้าส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ (ในพื้นที่มีอยู่ ๘ โรง) ราษฎรที่รับจ้างแกะหอย แลปลา อาชีพการทำน้ำปลา ทำกะปิ อาชีพค้าขายสินค้าสัตว์น้ำทางทะเล การจำหน่ายอุปกรณ์และเครื่องมือทำการประมง เป็นต้น

ในการชี้แจงต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม ผู้แทนกรมประมงยังระบุว่า เมื่อความเค็มของน้ำลดลงต่ำกว่า ๑๕ ส่วนในพันส่วนเป็นเวลา ๓ วันติดต่อกัน สัตว์น้ำจะไม่สามารถปรับตัวและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่วนความขุ่นของน้ำนั้นจะบดบังแสงอาทิตย์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสังเคราะห์แสงของแพลงตอนพืช ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบห่วงโซ่อาหารต่อไป

ส่วนในประเด็นเรื่องกากตะกอนและกลิ่น ผลการศึกษาของกรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ชี้ชัดว่า น่าจะมีปัญหาจริง โดยที่มาตรการแก้ไขที่มีการนำเสนอขึ้นในภายหลังก็ไม่น่าจะทำให้ปัญหาหมดไปได้

^๑ สำเนาหนังสือสำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการ ที่ สป ๐๐๙/๒๕๑ ลงวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๔๓ และที่ สป ๐๐๙/๒๗๒ ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๔๓

หลายหน่วยงานฟ้อง

ต้องระงับและทบทวนโครงการ

การค้นพบความไม่โปร่งใสในการดำเนินโครงการเป็นผลพวงแห่งความสำเร็จในด้านการสืบค้นข้อมูลข่าวสาร ซึ่งชาวบ้านได้ทียบยกประเด็นนี้เป็นประเด็นเหตุผลหลักในการคัดค้านโครงการด้วย

ผลจากการเปิดโปงประเด็นนี้ต่อสาธารณะ ร่วมกับการยื่นเรื่องแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาตรวจสอบนำมาสู่ข้อสรุปของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ ดังนี้

๑. คณะกรรมการการปกครอง สภาผู้แทนราษฎร ชุดที่มีแก้ว บัวสุวรรณ เป็นประธาน นำเสนอรายงานต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๓ ชี้ว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศและใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่สร้างปัญหาในด้านต่าง ๆ ให้กับราษฎรในพื้นที่อย่างมาก อีกทั้งการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่ถูกขั้นตอนและมีลักษณะไม่โปร่งใสในหลายประเด็น

ดังนั้น คณะกรรมการฯ จึงเสนอความเห็นให้รัฐบาลทบทวนผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและหาแนวทางยับยั้งโครงการไว้ก่อน

๒. คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ชุดที่มีพนัส ทัศนียานนท์ เป็นประธาน เสนอรายงานต่อที่ประชุมในวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๔ โดยตั้งข้อสังเกตในประเด็นต่าง ๆ ความโดยสรุปคือ

๑) การเปลี่ยนพื้นที่จากบางปูใหม่มาคลองด่านทำให้งบประมาณโครงการสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น

๒) หากก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่มีขนาดพอเหมาะ กระจายไปตามแหล่งชุมชนและอุตสาหกรรมจะสอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบต่อผู้ก่อมลพิษและจะคุ้มค่าแก่การลงทุนมากกว่า

๓) การดำเนินโครงการจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศชายฝั่ง และชาวบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะที่ทำการประมงและเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

๔) การดำเนินงานมีการฝ่าฝืนกฎหมาย เพราะจะต้องขออนุญาต การตั้งโรงงานและต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก่อน

สำหรับข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ คือ รัฐบาลควรที่จะทบทวนโครงการใหม่ โดยชะลอการก่อสร้างไว้ก่อน ทั้งนี้ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมศึกษา ได้นำเสนอทางเลือกไว้ ๓ ประการ โดยสรุปคือ

๑) ระงับการดำเนินงานตามโครงการทั้งหมด และใช้กฎหมายบังคับให้โรงงานแต่ละแห่งมีระบบบำบัดน้ำเสียของตนเอง โดยกวาดขันให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

๒) ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียขนาดเหมาะสมแทน โดยใช้ท่อรวบรวมน้ำเสียที่วางไปแล้ว

๓) ภาครัฐควรให้ความสำคัญและเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมรับทราบข้อมูล กำหนดนโยบาย หาทางเลือกต่าง ๆ และตัดสินใจร่วมกับภาครัฐในทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง

๓. คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาและติดตามตรวจสอบโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ วุฒิสภา

ซึ่งมีพลเอกศิริ ทิวะพันธุ์ เป็นประธาน จัดทำรายงานส่งประธานวุฒิสภาเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๔๖ มีข้อเสนอต่อรัฐบาลให้หยุดและทบทวนโครงการนี้ใหม่ทั้งหมด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่รัฐบาลที่จะต้องจ่ายเงินค่าก่อสร้างในโครงการประกอบกับสัญญาโครงการดังกล่าวได้กลายเป็นโมฆะไปแล้วตามที่กรมควบคุมมลพิษประกาศออกมา นอกจากนี้ รัฐบาลควรเร่งตรวจสอบคุณภาพงานทางวิศวกรรมและการเบิกจ่ายเงินในโครงการ ตรวจสอบการทำผิดเงื่อนไขสัญญาของกรมควบคุมมลพิษ บริษัทที่ปรึกษาคุมงานทุกแห่ง รวมถึงการทำผิดจรรยาบรรณของวิศวกรในการแก้ไขแบบก่อสร้างด้วย

ในส่วนของสิ่งก่อสร้างที่ดำเนินการไปแล้วนั้น คณะกรรมการวิสามัญเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาตามการศึกษาของคณะทำงานจากมหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้ใช้พื้นที่และสิ่งก่อสร้างไปแล้วเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรบริเวณอ่าวไทยตอนใน ขณะเดียวกันควรมีการเพิ่มศักยภาพการผลิตสัตว์น้ำเพื่อเสริมผลผลิตในธรรมชาติและเพื่อการพัฒนาผลผลิตเชิงการค้าพื้นฟูชายเลนโดยรอบพื้นที่โครงการ และจัดพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในส่วนของระบบบำบัดที่สร้างไปแล้ว สามารถจัดบางส่วนให้บำบัดน้ำเสียของชุมชนในบริเวณคลองด่านและพื้นที่ใกล้เคียงได้ พร้อมกันนั้นควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการดัดแปลงใช้ท่อหลักเป็นท่อส่งน้ำดิบเพื่อใช้ผลิตประปาจังหวัดสมุทรปราการ

ทางด้านการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย คณะกรรมการวิสามัญ สนับสนุนให้ดำเนินการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียบริเวณฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาตามที่เคยมีการศึกษาออกแบบไว้แล้ว และเห็นว่ารัฐบาลไม่ควร

จัดทำระบบบำบัดขนาดใหญ่เพราะต้องลงทุนและสิ้นเปลืองการดำเนินการสูงมาก นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการวิสามัญ ได้เสนอผลการพิจารณาที่ตรวจสอบพบพฤติกรรมส่อไปในทางไม่สุจริต มีการประพฤติมิชอบในการจัดหาที่ดินและการตรวจรับที่ดินของกรมควบคุมมลพิษ และการละเมิดมติคณะรัฐมนตรี รวมถึงระเบียบปฏิบัติของราชการอีกหลายประเด็นให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป ทั้งยังมีข้อเสนอถึงรัฐบาลว่า ควรยกเลิกการจ้างระบบ turnkey ในอนาคต เนื่องจากการว่าจ้างระบบนี้มีช่องว่างมากในการปฏิบัติ และยังคงควบคุมตรวจสอบได้ยากด้วย

๔. เอดีบี ผลจากการที่ชาวบ้านเรียกร้องต่อเอดีบีอย่างเกาะติด ในที่สุดรายงานขั้นสุดท้ายของคณะผู้ตรวจสอบที่ออกมาเมื่อปลายปี ๒๕๔๔ ก็ได้ระบุชี้ชัดว่า เอดีบีมิได้ปฏิบัติตามนโยบายของธนาคารในการดำเนินโครงการบำบัดน้ำเสียที่คลองด่านหลายประการ ได้แก่ นโยบายการให้กู้เพิ่มสำหรับโครงการที่ใช้งบเกิน นโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเอดีบี นโยบายการโยกย้ายโดยไม่สมัครใจ นโยบายการค้ำเงินถึงมิติทางด้านสังคม นโยบายธรรมาภิบาล และนโยบายการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ เอดีบียังละเมิดบางส่วนของนโยบายการติดตามและประเมินผลประโยชน์ของโครงการ และนโยบายการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ รายงานดังกล่าวยอมรับว่า “เอติบีได้กระทำผิดพลาดอย่างร้ายแรงในขั้นตอนของการประเมินโครงการ การอนุมัติโครงการ และการดำเนินการโครงการจัดการน้ำเสียจังหวัดสมุทรปราการ”^๔

ทางคณะผู้ตรวจสอบยังได้ระบุว่า “สิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนผู้ซึ่งมีวิถีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับการประกอบอาชีพประมงจะได้รับผลกระทบเนื่องจากพวกเขาต้องถูกกันออกไป ไม่ให้ประกอบอาชีพในเขตกันชน (economic exclusion zone) ขณะที่สิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนที่ประกอบอาชีพประมงในบริเวณรอบนอกเขตกันชนก็จะได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำทะเลที่มีความเค็มเจือจางและจากสารพิษและโลหะหนัก”^๕

ถึงแม้ทางฝ่ายจัดการโครงการของเอติบีจะยื่นกรานปฏิเสธร้อย่างเสียงแข็งต่อข้อกล่าวหาทุกประการ และไม่ยอมรับที่จะประกาศความผิดพลาดของตนเองต่อสาธารณะ แต่ในทางองค์กรเอติบีเองปฏิเสธไม่ได้เลยว่า มีความล้มเหลวในการปฏิบัติงานของเอติบีต่อกรณีโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่คลองด่าน

กรรมการที่รัฐบาลตั้ง รับโครงการ “ผิดปกติ” แต่เสนอเดินหน้าและทำเพิ่ม

ด้วยกระแสสังคมและการเรียกร้องอย่างต่อเนื่องของชาวคลองด่าน และสองคลอง นายกรัฐมนตรี (ทักษิณ ชินวัตร) จึงมีคำสั่งแต่งตั้ง “คณะกรรมการ

^๔ สำเนารายงานของคณะผู้ตรวจสอบเกี่ยวกับโครงการบำบัดน้ำเสียจังหวัดสมุทรปราการ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๔ หน้า ๒

^๕ เพิ่งอ้าง

ตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในโครงการบ่อนำบัด
น้ำเสียคลองด่าน” ขึ้นเป็นชุดแรกเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๔ จากนั้นในวันที่
๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕ ก็แต่งตั้ง “คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อกำกับการบริหาร
โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ” ขึ้นอีก
ชุดหนึ่งตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการชุดแรก

คณะกรรมการตรวจสอบฯ ส่งรายงานถึงนายกรัฐมนตรี (ทักษิณ
ชินวัตร) เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๕ และบรรยายสรุปซ้ำอีกครั้งในวันที่ ๑
พฤษภาคม ปีเดียวกัน จากนั้นในวันถัดมา นายกรัฐมนตรียังได้ลงไปตรวจสอบ
พื้นที่ด้วยตนเอง

ข้อสรุปของคณะกรรมการชุดนี้ระบุเช่นกันว่า การจัดทำโครงการนี้มี
“เหตุไม่ปกติวิสัย” เกิดขึ้นโดยตลอด นับตั้งแต่เริ่มการศึกษาความเป็นไปได้ของ
โครงการ การกู้เงินเอดีบี การประกาศประกวดราคา การจัดซื้อที่ดิน การจัดทำ
สัญญาการก่อสร้าง การเบิกจ่ายเงิน ทั้งนี้โดยที่เหตุไม่ปกติวิสัยนั้นมีทั้งทางด้าน
เทคนิค ด้านระเบียบราชการ และด้านการดำเนินโครงการ ซึ่งทั้งหมดก่อให้เกิด
ความสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ในหลายจุด

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของที่ดินที่ซื้อเกินจำเป็นจนประเทศสูญเงินอย่างไม่
สมควรกว่า ๑,๐๐๐ ล้านบาท ความสิ้นเปลืองในส่วนของระบบท่อประมาณ
๕,๔๐๐ ล้านบาท ส่วนความสิ้นเปลืองของค่าก่อสร้างอยู่ที่เกือบ ๑๐,๐๐๐ ล้าน
บาท ทั้งนี้ โดยเปรียบเทียบกับโครงการของกรมโรงงานอุตสาหกรรมและกรม
โยธาธิการ

นอกจากนี้ ในด้านกฎหมายก็มีข้อสรุปชี้ชัดว่า การดำเนินโครงการนี้ของกรมควบคุมมลพิษภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ นั้น “มีประเด็นที่มีได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังบริหารสัญญาบกพร่อง โดยละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามความจำเป็นในอันที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ จนเป็นเหตุก่อให้เกิดความเสียหาย”^b

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของข้อเสนอนี้ คณะกรรมการตรวจสอบฯ กลับให้ความเห็นว่า ควรให้กรมควบคุมมลพิษดำเนินการต่อเนื่องจนแล้วเสร็จแล้วจึงตรวจสอบติดตามผลอีกครั้ง ทั้งนี้ ให้ตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้นอีกคณะเพื่อตรวจสอบ กำกับ ดูแลกรมควบคุมมลพิษในการบริหารโครงการนี้ นอกจากนี้ ยังเสนอให้กรมควบคุมมลพิษจัดทำ EIA และทำการศึกษาเพื่อลงทุนจัดการน้ำน้ำทิ้งกลับมาใช้ใหม่ และให้คณะกรรมการที่ตั้งใหม่ร่วมกับกรมควบคุมมลพิษเจรจาปรับแผนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการทดสอบระบบและเดินระบบช่วง ๓ ปี และศึกษาทางเลือกในการปรับปรุงโรงบำบัดน้ำเสียและระบบท่อเดิมให้เหมาะสมกับสภาพความจำเป็น

สำหรับความเห็นของคณะกรรมการแห่งชาติ ก็เป็นไปในทางเดียวกัน นั่นคือ เห็นควรให้โครงการดำเนินต่อไปจนเสร็จตามเงื่อนไขสัญญา แล้วจึงพิสูจน์ความผิดพลาดด้วยการทดสอบระบบ หากไม่สามารถใช้งานได้ตามเงื่อนไขในสัญญาจ้าง กรมควบคุมมลพิษในฐานะผู้ว่าจ้างจึงจะมีสิทธิฟ้องร้องเอาโทษกับผู้รับเหมาก่อสร้างและผู้สนับสนุนเงินทุนคือ ADB แต่ถ้าหากผลการศึกษาในอนาคต

^b สำเนาบันทึกข้อความสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๕ เรื่อง รายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จ.สมุทรปราการ

ยืนยันว่า ไม่ควรจะใช้ระบบบำบัดน้ำเสียที่คล่องตัวต่อไป ก็จะต้องมีทางเลือกที่สามารถดัดแปลงระบบนี้ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นที่มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจและ ไม่ก่อผลเสียต่อระบบนิเวศและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน

ทางด้านผลการตรวจสอบโครงการ คณะกรรมการแห่งชาติ แต่งตั้ง คณะกรรมการขึ้น ๒ ชุด เพื่อศึกษางานด้านเทคนิควิศวกรรมและการปรับปรุง ทดสอบระบบบำบัดน้ำเสีย ได้ข้อสรุปคือ

๑. คณะอนุกรรมการศึกษาปรับปรุงโครงการจัดการน้ำเสีย ให้เหมาะสมกับการใช้งาน พบว่า การออกแบบระบบของบริษัทที่ปรึกษามีปัญหาหลายจุด อาทิเช่น

๑ **ระบบรวบรวมน้ำเสีย** พบว่าปริมาณน้ำเสียที่บริษัทที่ปรึกษานำมา ออกแบบและก่อสร้างระบบมีปริมาณมากกว่าความเป็นจริงกว่า ๒ - ๓ เท่าตัว นอกจากนี้ตัวระบบยังเปิดให้น้ำฝนไหลเข้ามาผสมกับน้ำเสียด้วย ซึ่งจะมีผลต่อ การทำงานของระบบบำบัดทางชีวภาพ จะก่อให้เกิดการกระจายเชื้อโรคออกนอก เส้นท่อในฤดูฝน จึงควรเปลี่ยนเป็นระบบปิดไม่ให้น้ำฝนไหลเข้ามาผสมได้ และ ควรป้องกันไม่ให้น้ำล้นออก ให้เฉพาะแต่น้ำเสียไหลเข้าได้ เพื่อช่วยให้ระบบทำงาน ได้สม่ำเสมอ และง่ายต่อการควบคุมดูแล

๒ **คุณสมบัติของน้ำเสีย** พบว่าเมื่อบริษัทที่ปรึกษาคาดการณ์ คุณสมบัติของน้ำเสียไว้ไม่เป็นจริง โดยเฉพาะในเรื่องปริมาณและความเข้มข้นของ น้ำเสีย (BOD และอื่น ๆ) และไม่สามารถประเมินความสกปรกและปริมาณของ โลหะหนักได้ จึงมีผลต่อการออกแบบระบบและขนาดของโรงบำบัด

๓ **ระบบบำบัดน้ำเสีย** พบว่า ระบบที่ออกแบบไว้ไม่เหมาะสมกับความ

เข้มข้นของน้ำเสีย (BOD) ไม่มีการกำจัดโลหะหนักออกไปก่อนที่จะนำเข้าระบบชีวภาพ และไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนในการกำจัดกากตะกอนที่จะเก็บไว้ในบ่อถึง ๕ ปี การดำเนินงานในลักษณะนี้ถือว่าไร้ทิศทาง และจะทำให้เกิดอันตรายในภายหลัง

 การจัดเก็บค่าบริการ คณะอนุกรรมการฯ ยังไม่สามารถประเมินความเหมาะสมได้ เพราะไม่ทราบที่มาและแนวคิดของตัวเลข และกรมควบคุมมลพิษ ก็ยังมีได้สรุปอัตราค่าบริการให้แก่ท้องถิ่น

จากปัญหาเบื้องต้นที่ประเมินได้ คณะอนุกรรมการฯ จึงได้เสนอทางเลือกอื่น ๆ ที่แตกต่างจากระบบปัจจุบันไว้ ๒ ทางเลือก คือ

ทางเลือกที่หนึ่ง ถ้าจะใช้งานระบบบำบัดน้ำเสียที่กำลังก่อสร้างอยู่ในปัจจุบัน ก็ต้องปรับปรุงระบบใหม่ให้เหมาะสมตามคุณสมบัติและปริมาณน้ำเสียที่เป็นจริง รวมทั้งควรจะนำน้ำทิ้งที่บำบัดแล้วกลับมาใช้ประโยชน์ (Recycle) แทนการระบายทิ้งลงทะเล ซึ่งสามารถดำเนินการได้เป็น ๒ แนวทางคือ ๑) นำกลับมาใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม และ ๒) นำไปใช้ในภาคเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยผันน้ำลงในระบบคูคลองเดิม

ทางเลือกที่สอง การเปลี่ยนระบบบำบัดที่มีอยู่เพื่อใช้ประโยชน์ทางอื่น เช่น เป็นศูนย์เพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ฟาร์มหอยเป่าอื้อ ศูนย์วิจัยสัตว์ทางทะเล และอื่น ๆ

๒. คณะอนุกรรมการศึกษาปรับปรุงการทดสอบระบบบำบัดน้ำเสีย (Operation & Maintenance) โครงการจัดการน้ำเสียฯ ภายหลังการตรวจสอบสัญญาและเงื่อนไขต่าง ๆ มีความเห็นสำคัญ ๆ โดยสรุป ดังนี้

📌 **กรณีปริมาณน้ำเสียและปริมาณความสกปรกในรูปของ BOD ที่จะเข้าสู่ระบบบำบัดต่ำกว่าที่คาดการณ์ไว้** เป็นหน้าที่ของกรมควบคุมมลพิษที่จะต้องเจรจาและเชิญชวนให้โรงงานใช้บริการ โดยเชื่อมต่อท่อน้ำเสียของโรงงานเข้ากับจุดเชื่อมต่อของระบบบำบัด

📌 **กรณีวงเงินค่าทดสอบและบำรุงรักษาระบบบำบัดสูงถึง ๑,๗๕๐ ล้านบาท** เป็นผลจากการควบคุมมลพิษคาดการณ์ปริมาณน้ำเสียที่จะเข้าสู่ระบบผิดพลาด ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยจึงอยู่ที่ประมาณ ๑๒.๐๖ บาท/ลบ.ม. ขณะที่ระบบของกรุงเทพมหานครและกรมโยธาธิการอยู่ที่ประมาณ ๒-๓ บาท/ลบ.ม. เท่านั้น ดังนั้นต้องหาทางเจรจาเพื่อปรับลดราคาลง

📌 **กรณีการตรวจสอบการฟุ้งกระจายและการชะล้างของผิวดินที่ก้นบ่อเดิมอากาศ** เป็นผลจากการก่อสร้างพื้นที่ก้นบ่อไม่ได้ทำเป็นพื้นคอนกรีต ซึ่งต้องศึกษาและหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อแก้ปัญหา

📌 **กรณีข้อเสียเปรียบในสัญญาเกี่ยวกับการทดสอบและบำรุงรักษาระบบบำบัด** เนื่องจากการคาดการณ์ทั้งเรื่องปริมาณและคุณสมบัติของน้ำเสียผิดพลาดมาตั้งแต่ต้น ดังนั้นการทดสอบระบบที่จะเกิดขึ้นภายหลังโครงการก่อสร้างเสร็จก็จะไม่สามารถสะท้อนประสิทธิภาพของตัวระบบได้จริง

นอกจากนี้ คณะกรรมการแห่งชาติ ยังมอบหมายกรมที่ดินตรวจสอบและรังวัดที่ดินบริเวณโครงการใหม่ด้วย แต่ในช่วงที่คณะกรรมการแห่งชาติ นำส่งรายงานต่อนายกรัฐมนตรี กรมที่ดินยังอยู่ระหว่างจัดทำสรุปรายงานการตรวจสอบ

กระทรวงทรัพยากรฯ สั่งหยุดก่อสร้าง กรมที่ดินเพิกถอนแปลงที่ดินในโครงการ

ในส่วนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กำกับดูแลกรมควบคุมมลพิษโดยตรง ได้มีการตรวจสอบกรณีนี้อย่างจริงจังเมื่อ ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ๓ ชุดเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๖ ได้แก่ **คณะกรรมการตรวจสอบและเสนอแนะการบริหารสัญญาโครงการ คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงและกระทำผิดกฎหมาย และคณะกรรมการตรวจสอบและเสนอแนะความเหมาะสมของการดำเนินการโครงการ**

ต่อมาในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ปีเดียวกัน ประพัฒน์ก็แถลงข่าวสั่งหยุดการก่อสร้างโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน โดยอ้างถึงผลการตรวจสอบจากคณะกรรมการชุดที่ ๑ และ ๒ ที่ชี้ว่า การเข้าเป็นคู่สัญญาในการจัดทำสัญญาว่าจ้างโครงการนี้ระหว่างกรมควบคุมมลพิษกับกิจการร่วมค้า NVPSKG เป็นไม่ชอบเนื่องจากบริษัท NWWI ซึ่งเป็นบริษัทผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้ถอนตัวออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของกิจการร่วมค้า NVPSKG ก่อนที่จะมีการทำสัญญากับกรมควบคุมมลพิษ ทำให้โครงการนี้ไม่มีบริษัทผู้เชี่ยวชาญร่วมดำเนินงานของโครงการด้วย ซึ่งผิดเงื่อนไขของการทำสัญญาการว่าจ้างในระบบ turnkey

ทั้งนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มอบหมายให้กรมควบคุมมลพิษทำหนังสือแจ้งผลการตัดสินดังกล่าวไปยังกิจการร่วมค้า NVPSKG ซึ่งมีการดำเนินการเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ต่อมาในวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๗ อธิบดีกรมที่ดินก็ได้มีคำสั่งเพิกถอนที่ดินที่เป็นพื้นที่โครงการจำนวน ๔ แปลง ภายหลังจากที่ได้ตรวจสอบตามการมอบหมายจากคณะกรรมการแห่งชาติฯ แล้วพบว่า จากที่ดินทั้งหมด ๕ แปลง นั้น มีอยู่ ๔ แปลงที่มีปัญหาเรื่องการออกโฉนดและเห็นควรจะต้องเพิกถอน

ทั้งนี้ ที่ดิน ๔ แปลงดังกล่าวประกอบด้วย ๑) โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๕๐๒๔ เนื้อที่ ๓๔๓ ไร่ ๓ งาน ๒๙ ตารางวา ๒) โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๓๑๕๐ เนื้อที่ ๓๓๗ ไร่ ๓ งาน ๙๔ ตารางวา ๓) โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๓๘๑๗ เนื้อที่ ๔๘๘ ไร่ ๓ งาน ๑๓ ตารางวา และ ๔) โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๕๕๒๘ เนื้อที่ ๑๔๘ ไร่ ๕๔ ตารางวา **รวมเนื้อที่ที่ถูกเพิกถอนโฉนดเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๑,๓๕๘ ไร่ ๒ งาน ๙๐ ตารางวา**

ความเคลื่อนไหวหลัง หยุดโครงการ

กรณีโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียดองด่าน

การสอบสวนและดำเนินคดี

ความเคลื่อนไหวมาก ความคืบหน้าน้อย

หลังจากสั่งหยุดโครงการแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีคำสั่งอื่น ๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการสอบสวนของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการชุดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสอบสวนหาผู้กระทำผิดและผู้รับผิดชอบมาดำเนินคดีตามกฎหมาย รวมถึงดำเนินการภายในกระทรวงกับข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการนี้ด้วย รายละเอียดโดยสรุปคือ

๑. โยกย้ายข้าราชการระดับสูงในกรมควบคุมมลพิษ ในส่วนกรมควบคุมมลพิษมีการโยกย้ายข้าราชการระดับสูงได้แก่ นายศิริธัญญ์ ไพโรจน์ บริบูรณ์ นางนิศากร โฆษิตรัตน์ และนางยุวรี อินนา โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๖ ย้ายนายศิริธัญญ์ จากตำแหน่งอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเข้าไปประจำที่สำนักนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้นทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคำสั่งย้ายนางนิศากร รองอธิบดีกรมควบคุมมลพิษไปดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และนางยุวรี ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไปปฏิบัติราชการประจำสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยคำสั่งมีผลตั้งแต่วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สำหรับเหตุผลโยกย้ายเป็นเพราะต้องการให้กระบวนการสอบสวนทำได้ง่ายขึ้น

๒. สอบสวนวินัยข้าราชการกรมที่ดิน หลังจากกรมที่ดินสรุปผลการ

ตรวจสอบที่ดินโครงการส่งถึงรัฐมนตรีประพัฒน์ เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ รัฐมนตรีประพัฒน์ได้ทำหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อให้กรมที่ดินสอบสวนข้าราชการของกรมที่ตรวจสอบพบว่ากระทำความผิดวินัย ๑๕ ราย ต่อมา ในวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๗ กรมที่ดินสรุปว่าในจำนวนข้าราชการ ๑๕ ราย มีข้าราชการที่ถูกสอบสวนวินัยร้ายแรง ๑ ราย อีก ๕ รายอยู่ในระหว่างการสอบสวน ส่วนที่เหลือ ๖ ราย ไม่สามารถเอาผิดได้ โดยอธิบดีกรมที่ดินมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยร้ายแรงแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในขบวนการจัดซื้อที่ดินเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

๓. การฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้เกี่ยวข้อง นอกจากการดำเนินการกับข้าราชการแล้ว การยกเลิกโครงการยังมีผลนำไปสู่การดำเนินคดีและการฟ้องร้องระหว่างหน่วยงานราชการกับภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการในหลายประเด็น ที่สำคัญมี ๓ ส่วน รายละเอียดโดยสรุปคือ

๓.๑ ฟ้องคดีที่ดิน ข้อหาร่วมกันฉ้อโกงรัฐ จากการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงฯ ที่มี พล.ต.ท. นพดล สมบูรณ์ทรัพย์ เป็นประธานกรรมการ พบข้อมูลและหลักฐานน่าเชื่อถือว่า บริษัทเอกชน ๓ แห่งได้ร่วมกันกระทำความผิดอาญาฐานร่วมกันฉ้อโกงการซื้อขายที่ดินของโครงการนี้ ซึ่งประกอบด้วยกิจการร่วมค้า NVPSKG บริษัทปาล์มมิช ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด และบริษัทคลองด่านมาริน แอนด์ ฟิชเชอร์รี่ จำกัด

อภิชัย ชวเจริญพันธ์ อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ พร้อมด้วย พล.ต.ท. นพดล จึงได้แจ้งความเพื่อดำเนินคดีกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๖ ทั้งนี้อธิบดีกรมควบคุมมลพิษกล่าวกับสื่อมวลชนในวัน

เห็นว่า บริษัททั้ง ๓ แห่งรวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ทำผิดกฎหมายโดยร่วมกันหลอกลวงและปกปิดความจริง ทำให้กรมควบคุมมลพิษและกระทรวงการคลังหลงเชื่อว่าที่ดินทั้งหมดมีโฉนดและเป็นพื้นที่ถูกต้องเหมาะสม จึงรับซื้อที่ดินจำนวน ๑,๙๐๓-๐-๓๑ ไร่ไว้ เป็นจำนวนเงินถึง ๑,๙๕๖,๖๐๐,๐๐๐ บาท แต่จากการตรวจสอบกลับพบว่าที่ดินดังกล่าวเกิดจากการร่วมกันรวบรวมที่ดินหรือรวมโฉนดจากหลาย ๆ แปลงเข้าด้วยกันจนเป็นแปลงใหญ่และร่วมกันสร้างราคาให้สูงขึ้น

หลังจากนั้น พล.ต.ท. นพดล ยังได้สรุปรายงานผลการสอบสวนการทุจริตซื้อ-ขายที่ดินแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๖ ติดตามด้วยการเข้าพบนายกรัฐมนตรีเพื่อรายงานผลการสอบสวน พร้อมขออนุมัติหมายจับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทุจริต โดยนายกรัฐมนตรีอนุมัติในหลักการให้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่และพยานหลักฐาน ถึงแม้จะพัวพันถึงคนในพรรคไทยรักไทยด้วยก็ตาม

แต่แล้วต่อมา ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน ปีเดียวกัน พล.ต.ท. นพดล กลับออกมาเปิดเผยว่า การออกหมายจับบุคคลที่เป็นข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำต้องเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด เพราะขัดกับระเบียบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินตามกฎหมายว่าด้วยการปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่เพิ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๖ ระเบียบใหม่นี้ระบุว่า ข้าราชการการเมือง เช่น รัฐมนตรี เป็นต้น หากมีการร้องทุกข์กล่าวโทษว่ากระทำความผิดต่อหน้าที่ ต้องไปร้องทุกข์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ก่อน

ในที่สุดจึงมีแต่การดำเนินคดีกับเอกชน โดยรัฐมนตรีประพัฒน์ได้มอบ

หมายให้คณะที่ปรึกษาด้านกฎหมายยื่นฟ้องต่อศาลแขวงดุสิตเมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ (คดีหมายเลขดำที่ ๒๕๔/๒๕๔๗) มีกรรมควบคุมมลพิษเป็นโจทก์ และกิจการร่วมค้า NVPSKG เป็นจำเลยที่ ๑ กับพวกรวม ๑๙ คน ในความผิดฐานฉ้อโกงที่ดินและสัญญาในโครงการบ่อน้ำเสียฯ มีมูลค่าความเสียหาย ๒๒,๐๐๐ ล้านบาท

๓.๒ ฟ้อง NVPSKG เรียกเงินหลวงคืน ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ พร้อมด้วย พล.ต.ท. นพดล ได้แจ้งความต่อกองปราบปรามให้ดำเนินคดีและเรียกเงินคืนจากกลุ่มบริษัทรับเหมาก่อสร้างเป็นอีกหนึ่งคดีเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๖ จากนั้นพนักงานอัยการฝ่ายคดีแพ่งได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ต่อบริษัทวิจิตรภัณฑ์ก่อสร้าง จำกัด บริษัทประยูรวิศว์การช่าง จำกัด บริษัทสีแสงการโยธา (๑๙๗๙) จำกัด บริษัทกรุงธนเอ็นจิเนียร จำกัด บริษัทเกตเวย์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด และบริษัทกิจการร่วมค้าเอ็นวีพีเอสเคจี จำกัด เป็นจำเลยที่ ๑ ถึง ๖ ในฐานะเป็นคู่สัญญาก่อสร้างโครงการกับกรมควบคุมมลพิษ ในความผิดเรื่องนิติกรรมมิชอบและขอให้ศาลเรียกคืนทรัพย์สินมูลค่าทั้งหมด ๑๗,๐๔๔,๘๙๐,๔๓๐.๔๐ บาท และ ๑๒๑,๓๔๓,๘๘๗.๑๙ เหยียบูลสุทธิฯ

ศาลได้รับคำฟ้องคดีนี้ (คดีหมายเลขดำที่ ๗๓๒/๒๕๔๗) และนัดชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นนำสืบคดีในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๗ อย่างไรก็ตามในวันที่ ๙ กรกฎาคม ปีเดียวกัน ศาลแพ่งมีคำสั่งจำหน่ายคดีนี้ ด้วยเหตุผลว่า คดีนี้ถือเป็นกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นเนื่องจากข้อสัญญา จึงต้องเสนอให้คณะอนุญาโตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดตามเงื่อนไขในสัญญา

๓.๓ ฟ้องธนาคารผู้ค้ำประกัน NVPSKG ๕ แห่ง อธิบดีกรม
ควบคุมมลพิษยังเป็นโจทก์ยื่นฟ้องธนาคาร ๕ แห่งที่ศาลแพ่งเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม
๒๕๔๗ ประกอบด้วยธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงไทย ธนาคารทหารไทย
ธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์ด-นครธน และธนาคารเอเชีย ในฐานะความผิดที่ค้ำ
ประกันการดำเนินงานตามสัญญาโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียที่คลองด่าน เรียกร้อง
ให้ธนาคารทั้ง ๕ แห่งชำระเงินจำนวนกว่า ๓,๐๐๐ ล้านบาทแก่กรมควบคุมมลพิษ
ตามหนังสือที่ทางธนาคารได้ค้ำประกันแก่กิจการร่วมค้า NVPSKG

อย่างไรก็ดี พิสิทธิ์ เดชไชยยา นายความจากบริษัทไวท์ แอนด์ เคล
(ประเทศไทย) จำกัด ผู้รับมอบอำนาจจากธนาคารทั้ง ๕ แห่งชี้แจงว่าธนาคาร
ทั้ง ๕ แห่งไม่อาจชำระเงินให้กรมควบคุมมลพิษได้ เนื่องจากมีหลักฐานและเหตุผล
ทางกฎหมายชัดเจนพอว่า ธนาคารได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ขณะเดียวกันศาลแพ่ง
กรุงเทพใต้ก็มีคำสั่งถึงธนาคารทั้ง ๕ แห่งตามคดีหมายเลขดำที่ ๑๖๔-๒๕๔๗
(ซึ่งบริษัทวิจิตรภัณฑ์ก่อสร้าง จำกัด กับพวกรวม ๕ คน เป็นผู้ร้อง) ว่าธนาคาร
ไม่ต้องชำระเงินตามหนังสือค้ำประกันแก่กรมควบคุมมลพิษ

รวมคดีความโครงการคลองด่านที่ฟ้องแล้ว

๑. คดีสถาบันอนุญาโตตุลาการ (คดีหมายเลข ๕๐/๒๕๔๖)

๕ กันยายน ๒๕๔๖ ผู้รับเหมาฟ้องกรมควบคุมมลพิษต่อคณะอนุญาโตตุลาการ ให้ชดใช้เงินค่าจ้างและค่าเสียหาย ประมาณ ๖,๒๐๐ ล้านบาทพร้อมดอกเบี้ย

๒. คดีอาญาศาลแขวงดุสิต (คดีหมายเลข ๒๕๔/๒๕๔๗)

๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ กรมควบคุมมลพิษฟ้องผู้รับเหมาและเอกชนผู้ขายที่ดินรวม ๑๙ ราย ชื้อหาร่วมกันฉ้อโกง

๓. คดีศาลแพ่งกรุงเทพใต้ฯ (คดีหมายเลขที่ ๑๖๔/๒๕๔๗)

๑๔ มกราคม ๒๕๔๗ ผู้รับเหมาร้องขอให้ศาลออกหมายคุ้มครองชั่วคราว ห้ามกรมควบคุมมลพิษเรียกเงินจากธนาคารตามหนังสือสัญญาค้าประกัน จำนวนประมาณ ๓,๐๐๐ ล้านบาท และห้ามธนาคารจ่ายเงินให้กรมควบคุมมลพิษ

๔. คดีศาลแพ่ง (คดีหมายเลข ๖๐๖/๒๕๔๗)

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ กรมควบคุมมลพิษฟ้องธนาคารผู้ค้าประกัน ๕ แห่ง ให้เรียกชำระหนี้ตามหนังสือสัญญาค้าประกันจำนวน ๓,๐๐๐ ล้านบาท

๕. คดีศาลแพ่ง (คดีหมายเลข ๗๓๒/๒๕๔๗)

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ กรมควบคุมมลพิษฟ้องผู้รับเหมา เรียกเงินค่าจ้างและค่าบริการคืนกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท

๖. คดีศาลแพ่ง (คดีหมายเลข ๑๖๗๖/๒๕๔๗)

ผู้รับเหมาร้องขอต่อศาลให้แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการให้กรมควบคุมมลพิษ

คดีที่ยังไม่มีการฟ้องร้องและไต่สวนหรือหมุดอายุความแล้ว

๑. คดีของเจ้าหน้าที่และอดีตเจ้าหน้าที่กรมที่ดินในข้อหา ป.อ. มาตรา ๑๕๗ (อายุความ ๑๕ ปี)
๒. คดีของอดีตเจ้าหน้าที่กรมควบคุมมลพิษในข้อหา ป.อ. มาตรา ๑๕๗ (อายุความ ๑๕ ปี)
๓. คดีเอกชนในฐานะผู้สนับสนุนการกระทำผิด (อายุความ ๑๐ ปี) ในการนับอายุความ หากถึงวันที่คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติโครงการเมื่อ วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๘ เป็นจุดตั้งต้น คดีก็ขาดอายุความไปแล้ว แต่หากนับวันที่ลงนามสัญญา ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๐ เป็นจุดตั้งต้น คดีจะขาดอายุความในปี ๒๕๕๐

เอกชนฟ้องกลับกรมควบคุมมลพิษ เรียกค่าเสียหาย ๖,๐๐๐ ล้านบาท

ภายหลังจากที่มีการยกเลิกโครงการ ผู้บริหารบริษัทกิจการร่วมค้าฯ เปิดแถลงข่าวในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๖ ได้แย้งกรมควบคุมมลพิษและชี้แจงให้สื่อมวลชนฟังว่า การจัดหาที่ดินให้โครงการเป็นเรื่องที่ทางราชการเป็นผู้ประกาศหาคัดเลือก และเสนอมาให้กับบริษัททั้งสิ้น ที่ดินที่ทางกรมควบคุมมลพิษเสนอมา กิระบุชัดเจนว่าเป็นที่ที่มีโฉนดที่ดิน กิจการร่วมค้าฯ ไม่ได้มีข้อสงสัยเรื่องโฉนดและไม่ได้ลงไปดูว่าจะมีปัญหาอะไรหรือไม่

ต่อมาในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖ สุกรีชัย ชีวกุล ผู้อำนวยการโครงการโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่านของกลุ่มกิจการร่วมค้าฯ จึงยื่นจดหมายถึงอธิบดี

ชาวเจริญพันธ์ เพื่อขอยกเลิกสัญญา แต่ได้ยืนยันว่าการลงนามในสัญญากระทำอย่างถูกต้อง เหตุผลที่ต้องยกเลิกสัญญาเพราะว่ากรมควบคุมมลพิษทำผิดเงื่อนไข อาทิเช่น ผิดนัดการชำระเงินให้กับกิจการร่วมค้าฯ และมีการแจ้งยกเลิกสัญญาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มกิจการร่วมค้าฯ จะฟ้องเรียกค่าเสียหายด้วย

หลังจากนั้น กลุ่มกิจการร่วมค้าฯ ได้ยื่นฟ้องเรียกค่าเสียหายต่อกรมควบคุมมลพิษเป็นจำนวนเงิน ๖,๒๐๐ ล้านบาท ขณะเดียวกันก็ได้ยื่นคำร้องต่อศาลแพ่งให้ตั้งอนุญาโตตุลาการขึ้นมาพิจารณาไกล่เกลี่ยคดีที่กรมควบคุมมลพิษฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากสัญญาที่เป็นโมฆะ ซึ่งศาลแพ่งได้รับคำร้องของกลุ่มกิจการร่วมค้าฯ

ความยืดหยุ่นในการประสาน และอุปสรรคในการดำเนินคดี

กล่าวโดยสรุป การสอบสวนคดีทุจริตคลองด่านมีความขัดแย้งไม่ลงรอยกันสูงในหน่วยงานราชการต่าง ๆ เนื่องจากกรณีนี้มีความเกี่ยวพันถึงนักการเมืองที่มีอิทธิพลโดยตรง และยังเกี่ยวข้องกับข้าราชการระดับสูงหลายคน ทั้งในกรมควบคุมมลพิษและกรมที่ดิน

ก่อนหน้านี้เคยมีการเสนอให้แยกคดีคลองด่านเป็น ๒ ส่วนคือการดำเนินคดีกับบริษัทเอกชนโดยใช้กระบวนการทางศาล และการดำเนินคดีกับข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำโดยใช้กระบวนการของ ป.ป.ช. แต่ด้วยความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทำให้การดำเนินคดีที่ผ่านมาไม่มีเอกภาพจากส่วน

ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ พนักงาน
อัยการ และที่ปรึกษาด้านกฎหมายเอกชนที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ว่าจ้างพิเศษให้มาดำเนินการฟ้องร้องกระนั้นก็ตาม การสอบสวนเพื่อ
นำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษในกรณีนี้ถือเป็นภารกิจและอำนาจโดยตรงของ ป.ป.ช.
ซึ่งหลังจากที่มีการยกเลิกโครงการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมควบคุมมลพิษ
และกรมสอบสวนคดีพิเศษต่างได้ส่งสำนวนคดีไปยัง ป.ป.ช. หลายสำนวนด้วย
กัน แต่การดำเนินการของ ป.ป.ช. ยังคงล่าช้า ไร้ประสิทธิภาพ ยิ่งกว่านั้นเมื่อ
ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีมติเมื่อวันที่ ๒๕
มกราคม ๒๕๔๘ ชี้ว่า คดี ป.ป.ช. เรื่องขึ้นเงินเดือนตัวเองมีมูล คำพิพากษา
ดังกล่าวก็ทำให้ ป.ป.ช. ต้องยุติการสอบสวนคดีต่าง ๆ ที่ค้างค้างอยู่ทั้งหมด
รวมถึงคดีคลองด่านด้วย

ทางด้านการดำเนินคดีกับบริษัทเอกชน เมื่อข้อสรุปในเบื้องต้นอยู่ที่การ
ตั้งอนุญาตตุลาการขึ้นมาไกลเกลี่ย แทนที่จะเป็นกระบวนการทางศาล ก็เท่ากับ
เป็นการปฏิเสธอยู่ในที่ต่อประเด็นที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เองใช้ในการสั่งหยุดโครงการ นั่นคือ สัญญาเป็นโมฆะมาตั้งแต่ต้น ดังนั้น
นอกจากรัฐจะไม่สามารถเรียกค่าเสียหายจากบริษัทจำนวนกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท
และไม่สามารถนำเอาคนผิดมาลงโทษได้แล้ว ยังอาจตกเป็นฝ่ายถูกบริษัท
ผู้รับเหมาฟ้องกลับได้เช่นกัน

การรื้อฟื้นโครงการ

ความพยายามที่ยังไม่สิ้น

การประกาศสั่งการให้หยุดการก่อสร้างโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียที่คลองด่านนับได้ว่าเป็นชัยชนะเบื้องต้นภายหลังจากต่อสู้เรียกร้องอย่างยาวนาน และต่อเนื่องมากกว่า ๔ ปี อย่างไรก็ตาม งบประมาณของชาวบ้านก็ยังคงไม่สิ้นสุด เพราะกระบวนการเอาผิดและสะสางการทุจริตที่อยู่ระหว่างดำเนินการ ไม่มีหลักประกันเลยว่าจะก้าวไปได้จนพบตัวจริงและถึงขั้นหมดจด ขณะเดียวกัน ก็ยังไม่มีมาตรการตัดสินใจยกเลิกการใช้บ่อน้ำบาดที่คลองด่านอย่างเด็ดขาด

ในทางตรงกันข้ามกลับมีกระแสความพยายามที่จะหันกลับมาดำเนินโครงการต่ออยู่เป็นระยะ

ทั้งนี้ โจทย์ประการหนึ่งของเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่ว่า ณ วันที่รัฐบาลสั่งหยุดโครงการที่คลองด่านนั้น การก่อสร้างดำเนินไปแล้วกว่าร้อยละ ๙๐ ของปริมาณงานทั้งหมด โครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ สถานีสูบน้ำ ท่อรวบรวม น้ำเสียส่วนใหญ่ อุโมงค์ลอดแม่น้ำเจ้าพระยา ระบบบำบัด ฯลฯ ได้ก่อสร้างเกือบแล้วเสร็จ เพื่อแก้โจทย์นี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในยุคต่อมาจึงขออนุมัติงบประมาณราว ๖๕ ล้านบาท เพื่อให้กรมควบคุมมลพิษดำเนินการว่าจ้างบริษัทเอกชนเพื่อศึกษาหาทางออก ทั้งในส่วนของ การแก้ปัญหาโครงการที่คลองด่านและการแก้ปัญหาน้ำเสียของสมุทรปราการ

กรมควบคุมมลพิษได้เปิดเผยผลการศึกษาดังกล่าวเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๔๘ พร้อมกับจัดประชุมให้ข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้กับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็นกลุ่มหน่วยงานราชการ กลุ่มโรงงานอุตสาหกรรม

กลุ่มสถาบันวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มชุมชน และกลุ่มผู้มีอาชีพประมง โดยชี้ว่า ทางเลือกที่มีน้ำหนักที่สุดก็คือ ให้ดำเนินการก่อสร้างโครงการต่อไปจนแล้วเสร็จ และหาทางใช้ประโยชน์ โดยเพิ่มเติมมาตรการแก้ไข-จัดการปัญหาผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน รวมถึงการออกแบบระบบใหม่ให้สามารถนำน้ำเสียที่ บำบัดแล้วกลับมาใช้ประโยชน์บางส่วน โดยไม่ต้องระบายลงสู่่าวไทยทั้งหมด เพื่อ ป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง อันเป็นสิ่งที่ชาวบ้านและผู้มีอาชีพประมง วิตกกังวลมาก

กรมควบคุมมลพิษแสดงความคาดหวังว่า ทางเลือกนี้คงจะเป็นที่ ยอมรับได้ของชุมชนและผู้มีอาชีพประมง ขณะเดียวกันก็น่าจะเป็นทางออก ที่ดีที่สุดสำหรับการดำเนินงานที่บรรลุไปแล้วกว่าร้อยละ ๙๐ พร้อมกับงบประมาณ แผ่นดินที่สูญเสียไปแล้วกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท

เป็นที่ชัดเจนว่า ความคาดหวังดังกล่าวผิดโดยสิ้นเชิง เพราะทั้งชุมชน และหลายหน่วยงานที่เคยศึกษาตรวจสอบโครงการต่างก็คัดค้านแนวทางดังกล่าว ในการแถลงข่าวผลงานวิจัยหัวข้อ “โครงการบ่อนำบำบัดน้ำเสียคลองด่าน: คอร์รัปชันเชิงนโยบาย” โดยนักวิจัยร่วมกับเครือข่ายประชาชนด้านคอร์รัปชันเมื่อ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ มีการวิจารณ์เรื่องนี้อย่างชัดเจนว่า ถือเป็น ความคิดที่ผิดซ้ำสองของกรมควบคุมมลพิษและมีแต่จะก่อให้เกิดความสูญเสียมาก ขึ้นในทุกด้าน ดังที่ผลการศึกษาและตรวจสอบโครงการในอดีตที่ผ่านมาแสดงไว้ ชัดเจนอยู่แล้ว

ไม่ว่าจะเป็น**มิติทางสิ่งแวดล้อม** ที่จะมีทั้งปัญหามลพิษกลิ่น ปัญหาคาก ตะกอน น้ำทิ้งที่จะทำลายระบบนิเวศชายเลนที่เปราะบาง ฯลฯ **มิติทางสังคมและ**

ชุมชน เนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับ อีกทั้งชุมชนยังจะได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่ไม่ได้เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ **มิติทางเทคโนโลยีและวิศวกรรม** ซึ่งชัดเจนว่าหากโรงบำบัดน้ำเสียเกิดขึ้นที่คลองด่านย่อมไม่อาจตอบโจทย์หลายข้อ เช่น การบริหารโครงการได้จริงภายหลังการก่อสร้างเสร็จ ความมีประสิทธิภาพ การจัดการมลพิษ ความมั่นคงของโครงสร้างทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี ฯลฯ และ**มิติทางเศรษฐศาสตร์** ที่เกี่ยวกับความสามารถและงบประมาณในการบริหารโครงการ ความเป็นไปได้ในการเดินและบำรุงรักษาระบบ (Operation and Maintenance cost) อย่างคุ้มค่า

โครงการบำบัดน้ำเสีย ณ คลองด่านสอดตกในทุกมิติเหล่านี้มาตั้งแต่ต้น ขณะที่การสะสมปัญหาความไม่โปร่งใสยังคงไม่เสร็จสิ้น อีกทั้งที่ดินอันเป็นที่ตั้งโครงการส่วนใหญ่ก็ถูกเพิกถอนไปแล้ว ดังนั้นการเดินหน้าต่อจึงไม่มี ความชอบธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

๒

ผลึกความคิด กรณีการสู้เพื่อสิทธิ ของชาวคลองด่าน

พิจารณาเฉพาะด้วยกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันและได้รับการชื่นชมว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด อีกทั้งมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง พบว่า การดำเนินโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่คลองด่านมีการละเมิดสิทธิอย่างน้อยใน ๕ มาตรา ได้แก่มาตรา ๕๐ ๕๖ ๕๘ ๕๙ และ ๖๑

การที่แผ่นดินอุดมสมบูรณ์อย่าง “คลองด่าน” ถูกกำหนดให้เป็นที่ตั้งโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้ชื่อว่าใหญ่ที่สุดในประเทศและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นปฐมบทของการละเมิดสิทธิชุมชนชาวคลองด่านและชุมชนใกล้เคียง เพราะมีสิ่งบ่งชี้ชัดเจนว่า โครงการที่ถือกำเนิดขึ้น “เพื่อสิ่งแวดล้อม” นี้ มีแนวโน้มจะกลายเป็นภัยคุกคามต่อทรัพยากรและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ อันทำให้สิทธิมาตรา ๕๖ ของชาวคลองด่านจะต้องยุติ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อวิถีอาชีพ สิทธิและเสรีภาพในด้านนี้ตามมาตรา ๕๐ ก็จะถูกจำกัดไปด้วย

ส่วนในขั้นการดำเนินงานก็มีการกระทำและการงดเว้นไม่กระทำที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิของผู้คนในชุมชนหลายประการและหลายระดับ นับตั้งแต่สิทธิการได้รับข้อมูลข่าวสารตามมาตรา ๕๘ สิทธิที่จะรับการชี้แจงและปรึกษาตามมาตรา ๕๙ รวมทั้งสิทธิที่ได้รับการตอบสนองต่อการร้องเรียนตามมาตรา ๖๑ อย่างไรก็ตาม การละเมิดสิทธิเหล่านี้ก็ไม่อาจดำเนินไปได้เต็มที่หรือตลอดรอดฝั่ง เมื่อชาวคลองด่านและชุมชนใกล้เคียงลุก

ขึ้นทวงสิทธิและหาทางพิทักษ์สิทธิที่พึงมีพึงได้เอาไว้

แม้ว่าการละเมิดสิทธิด้านข้อมูลข่าวสารและสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้จังหวะเริ่มการเคลื่อนไหวของชาวบ้านค่อนข้างช้า นั่นคือเกิดหลังจากโครงการเริ่มต้นก่อสร้างไปแล้ว แต่หากนับจากการขยับตัวครั้งแรกเพื่อตรวจสอบว่าเกิดอะไรขึ้นบนแผ่นดินถิ่นเกิด มาถึงบัดนี้ ในกระบวนการต่อสู้เกี่ยวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ทั้งหลาย เรื่องของโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่านนี้นับได้ว่ามีข้อมูลเชิงลึกอย่างมากที่สุุดกรณีหนึ่ง

ที่สำคัญ กรณีการต่อสู้นี้ได้เปิดมิติใหม่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการประสานกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และเปิดประเด็นสู่ระดับสาธารณะ กระทั่งสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ทั้งนี้โดยคนท้องถิ่นเองเป็นศูนย์กลาง

กรณีนี้จึงนับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญในกระบวนการภาคประชาชนโดยรวม

สิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเส้นทางการดำเนินโครงการและตลอดเส้นทางการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกรณีคลองด่านนี้จึงมีคุณค่าและสามารถเป็นบทเรียนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ โดยอาจแยกสรุปกระบวนการที่มีความสำคัญทั้งในด้านการละเมิดสิทธิและการพิทักษ์สิทธิได้เป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑. กระบวนการละเมิดสิทธิของประชาชน

กระบวนการละเมิดสิทธิประชาชนในกรณีนี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่ในขั้นตอนการกำหนดนโยบายที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน นับตั้งแต่ต้นนโยบายด้านการ

ประกาศเขตควบคุมมลพิษ มาจนถึงการวางแผนดำเนินโครงการจัดการน้ำเสีย การกำหนดนโยบายสาธารณะทั่วไปและการวางแผนเพื่อจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ยังไม่เปิดให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

เมื่อถึงขั้นการดำเนินการ ลักษณะที่กระทำและรับรู้กันเฉพาะภายในหน่วยงานและแวดวงผู้เกี่ยวข้องคือข้อจำกัดที่ทำให้ขั้นตอนนี้ยังปิดกั้นการมีส่วนร่วมและปราศจากความโปร่งใส แม้แต่ผู้อาจมีส่วนได้เสียโดยตรงก็ไม่มีโอกาสที่จะรับรู้ ดังนั้นจึงแทบไม่ต้องพูดถึงการมีบทบาททางด้านการตรวจสอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการดำเนินการในรายละเอียดนั้นมีขั้นตอนจำนวนมากและใช้ระยะเวลายาวนาน เช่น ขั้นการประมูลงาน เป็นต้น ขณะที่กระบวนการทำงานของหน่วยงานราชการในเรื่องที่กระทบต่อผลประโยชน์ร่วมของสาธารณชนยังคงไม่มีกลไกบังคับให้ต้องมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างไปจากการปฏิบัติงานทั่วไป

ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้จึงก่อให้เกิดการผูกขาดและเอื้อต่อการแบ่งปันผลประโยชน์โดยไม่ชอบ

๒. กระบวนการคุ้มครองสิทธิประชาชน

นอกเหนือจากรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเต็มที่แล้ว ยังมีกฎหมายอีกบางฉบับที่สนับสนุนสิทธิของประชาชน เช่น พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีปรึกษาหารือ พ.ศ. ๒๕๓๙ พ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้น แต่กฎหมายเหล่านี้ยังมีจุดอ่อนทั้งในด้านการบังคับใช้ บทบัญญัติที่ยังไม่ครอบคลุมหรือมีช่องโหว่ ตลอดจนการปราศจากบทลงโทษหรือแรงจูงใจแก่การปฏิบัติตาม ขณะที่

รัฐธรรมนูญนั้นมีลักษณะเป็นหลักการกว้าง ๆ ที่ต้องมีกฎหมายลูกมาขยายความ ซึ่งหลายส่วนยังคงไม่มีการตราออกมาบังคับใช้

โดยทั่วไป หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเอง ในท่ามกลางหน้าที่ต่าง ๆ ก็มีหน้าที่ให้การคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้วย ดังนั้นจึงเป็นช่องทางที่ประชาชนสามารถร้องเรียนหรือรายงานปัญหาเข้าไปได้ ซึ่งอย่างน้อยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องชี้แจงและให้ความกระจ่าง

ทางด้านขององค์กรตรวจสอบ ปัจจุบันมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นกลไกการตรวจสอบการทำงานของรัฐอยู่หลายลักษณะ ทั้งกลไกตุลาการ นิติบัญญัติ และองค์กรอิสระต่างๆ เช่น คณะกรรมการการชู้ตต่าง ๆ ของทั้งสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาลปกครอง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นต้น

๓. กระบวนการพิทักษ์สิทธิประชาชน

แม้กำลังหลักแห่งการพิทักษ์สิทธิจะอยู่ที่ตัวประชาชนเองเป็นสำคัญ แต่กำลังสนับสนุนก็มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง หน่วยงานที่มีจุดยืนและดำเนินบทบาททางด้านนี้อย่างชัดเจนก็คือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งในปัจจุบันมีองค์กรที่ทำงานในเนื้อหาต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะในด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนโดยตรง การส่งเสริมสิทธิชุมชน ตลอดจนองค์กรด้านการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถร่วมเป็นพันธมิตรกับประชาชนได้

ในกรณีของชาวคลองด่านยังได้แรงหนุนสำคัญจากสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันที่เอาใจใส่ติดตามข่าวอย่างเกาะติด และ

ท่าข่าวในลักษณะสืบสวนสอบสวนเชิงลึก กระทั่งทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกปกปิดได้ นอกจากนี้ ยังมีผู้เกี่ยวข้องและรับรู้เรื่องราวของโครงการอีกจำนวนมาก ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกระบวนการพิทักษ์สิทธิของชุมชน และที่สำคัญก็คือการได้แรงหนุนจากสาธารณชนโดยรวม

ทิ้งท้ายจากคลองด่าน

ข้อสังเกตและข้อคิดว่าด้วยเรื่องสิทธิ

๑. การละเมิดสิทธิเพียงจุดเดียวคือการขาดหลักประกันของทั้งสังคมใหญ่ การละเมิดสิทธิที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์จริง ไม่เพียงไม่มีเส้นแบ่งระหว่างสิทธิบุคคลหรือสิทธิปัจเจกชนกับสิทธิชุมชนเท่านั้น หากแท้จริงแล้วแม้แต่เส้นขอบเขตของชุมชนก็ไม่มี ความหมาย เพราะฐานทรัพยากรที่เป็นหนึ่งเดียวกัน และระบบงบประมาณรวมก็เป็นภาวะที่สังคมไทยจะต้องแบกรับร่วมกัน

สำหรับในมิติเรื่องสิทธิ ยิ่งชัดเจนว่า ขณะที่สิทธิด้านต่าง ๆ ของชาวคลองด่านกำลังถูกละเมิดนั้น นั้นหมายถึงว่า หลักประกันที่สิทธิของคนไทยทั้งหมด จะได้รับการคุ้มครองได้ถูกทำลายลงด้วย

อย่างไรก็ดี การละเมิดสิทธิด้วยการปิดกั้นข้อมูลในยุคปัจจุบันเป็นเรื่องที่สวนทางกับสภาพความเป็นจริง และจะไม่ใช่ผลให้การดำเนินโครงการเป็นไปโดยราบรื่นด้วยดี แต่กลับจะยิ่งติดขัดล่าช้า

๒. การละเมิดสิทธิภายใต้อำนาจการกำหนดทิศทางการพัฒนาและมายาคติเรื่องคนส่วนน้อย การละเมิดสิทธิในกรณีอย่างโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่คลองด่านมีลักษณะที่ซับซ้อนไปกว่าเรื่องการใช้อำนาจไม่ชอบ

อย่างท้อ ๆ ตรงไปตรงมา หากแต่เป็นเรื่องของการใช้อำนาจภายใต้แนวความคิดทางการพัฒนาที่แตกต่าง โดยมีเรื่องของผลประโยชน์และอำนาจที่แตกต่างหลากหลายกลุ่มและประเภทเข้ามาซ้อนทับ กระทำผ่านรูปธรรมของโครงการพัฒนาหรือโครงการเพื่อสิ่งแวดล้อม

การละเมิดสิทธิในรูปลักษณะนี้ไม่ง่ายที่คนส่วนใหญ่ในสังคมจะตระหนักรู้ ตามทัน และเลือกข้างยืนได้ เพราะไม่ใช่เรื่องที่ชัดเจนว่ามีคนถูกรังแก แต่เป็นเรื่องที่มีองค์ประกอบความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ หรือระหว่างกลุ่มคนกับสังคมส่วนรวมอยู่ด้วย ดังนั้นในหลายกรณี ผู้ถูกละเมิดสิทธิจึงถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนส่วนน้อย แม้ต้องเสียประโยชน์แต่ก็จำเป็นต้องเสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่ ทั้งนี้โดยที่ยังไม่มีกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องผลประโยชน์อย่างเข้มแข็ง และนิยามเรื่องคนส่วนน้อยและส่วนใหญ่ก็ไม่ชัดเจน

๓. ด้วยการใช้สิทธิ ความศักดิ์สิทธิ์การพิทักษ์สิทธิจึงเกิด เพียงการมีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิไม่ได้หมายถึงว่าสิทธิจะได้รับการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ การคุ้มครองสิทธิจะเป็นจริงได้ยังคงขึ้นกับประชาชนที่จะต้องต่อสู้เพื่อสิทธิเหล่านั้น ยังมีการใช้สิทธิในภาคปฏิบัติกันมากเท่าไรก็ยิ่งทำให้สิทธิได้รับการคุ้มครองมากขึ้น

การต่อสู้ของชาวคลองด่านจึงนับเป็นหนึ่งในแนวหน้าของเรื่องนี้ โดยชาวบ้านใช้สิทธิในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่เพื่อระงับและหยุดยั้งโครงการ ตลอดจนมีการพึ่งพากลไกใหม่ ๆ ต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีความหมายเท่ากับเป็นการใช้สิทธิเพื่อพิทักษ์สิทธิอย่างชัดเจน

**๔. ปลายทางของการละเมิดสิทธิคือความขัดแย้งที่รุนแรงและ
ลุกลาม** บรรยากาศแห่งสิทธิอย่างแท้จริงย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ในท่ามกลางการพัฒนา
ที่ไม่สมดุลและโครงสร้างสังคมที่ขาดการคานอำนาจ แต่ในทางกลับกัน หากปล่อยให้
เกิดการละเมิดสิทธิอย่างง่ายดายและต่อเนื่อง ความไม่สมดุลและความ
เหลื่อมล้ำก็จะยิ่งตึงลงสู่สภาพวิกฤติ

ยิ่งในสภาพที่ความตื่นตัวของประชาชนในการทวงสิทธิด้านการ
พัฒนามีมากขึ้นทุกวัน แม้อาจเป็นกระแสส่วนน้อยในท่ามกลางความไม่เอาใจใส่
ของสังคมทั่วไป แต่ก็ไม่ใช่สภาพการณ์ที่จะมีอะไรมาหยุดยั้งได้ และสภาพการณ์
นี้จะเกิดขึ้นโดยไม่จำกัดกลุ่ม แต่จะเป็นไปตามเงื่อนไขและปัจจัยที่มากกระทบ หาก
ปราศจากมาตรการรองรับ ความขัดแย้งในลักษณะกระจายตัวทั่วไปอาจพัฒนา
ไปสู่แนวทางที่ไม่พึงปรารถนาได้

เอกสารประกอบการเขียน

บทที่ ๑

กรมควบคุมมลพิษ. พฤษภาคม ๒๕๔๔. เอกสารเรื่อง “ไขข้อข้องใจ”

โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ, น. ๓

กรมควบคุมมลพิษ. กันยายน ๒๕๔๔. รายงานแผนจัดการสิ่งแวดล้อม

โครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียรวม จังหวัดสมุทรปราการ รายงานการประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ ๖/๒๕๓๖ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๖ ณ ห้องประชุมชั้น ๓ ตึกบัญชาการ ทำเนียบรัฐบาล

ภูวดล สุวรรณดี. ๒๕๓๙. ศิลปวัฒนธรรม, กันยายน ๒๕๓๙ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑๑

รายงานการประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๐

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ณ ตึกสันติไมตรีหลังใน ทำเนียบรัฐบาล

สำเนาบันทึกข้อความ กค.สป. ด่วนมาก ที่ วว ๐๒๐๓/๔๐๘๕ ลงวันที่

๖ สิงหาคม ๒๕๔๐ เรื่องขออนุมัติจัดจ้างกลุ่มบริษัทเพื่อเป็นผู้ดำเนิน

โครงการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก

สำเนาบันทึกข้อความสำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการ ที่ สป ๐๐๐๙/๒๗๖

ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๔๓ เรื่องสรุปข้อมูลด้านการประมงกับผล

กระทบจาก โครงการระบบบำบัดน้ำเสียตำบลคลองด่าน อำเภอ บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

สำเนาวาระเพื่อพิจารณา เรื่อง การขอเงินกู้เพิ่มในโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ

Planet Pacific, Inc. and Thorani Tech, Inc. **Environmental Rehabilitation Project**, Final Report. February ๑๙๙๔.

Watson Hawksley ร่วมกับ Seatec International Southeast Asia, Technology Co. Ltd. รายงานสรุปการศึกษา **Samutprakarn Industrial Pollution Control and Management**, Executive Report, Volume ๑, Nov ๑๙๘๗.

Watson Hawksley ร่วมกับ Seatec International Southeast Asia Technology Co. Ltd. **Wastewater Management and Pollution Control in Samut Prakarn.**, Final Report Volume ๑, Executive Report, April ๑๙๙๕.

บทที่ ๒

กรมควบคุมมลพิษ. พฤษภาคม ๒๕๔๔. เอกสารเรื่อง “ไขข้อข้องใจ” โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ, น. ๕-๖ และเอกสารชื่อเดียวกัน ฉบับเดือนมีนาคม ๒๕๔๔, น. ๔

บริษัท แอสตีคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัด. ๒๕๔๓. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ ๑/๒ การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียรวม จังหวัดสมุทรปราการ, กรุงเทพฯ

สรุปคำถาม/ข้อคิดเห็นของนักวิชาการ ข้อชี้แจงและคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออกแบบระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ สืบเนื่องจากการประชุมเพื่อนำเสนอและรับฟังความคิด

เห็นเชิงวิชาการ ครั้งที่ ๑ วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๒ ณ ห้องประชุม
กรมควบคุมมลพิษ

สรุปผลการประชุม Technical Hearing ครั้งที่ ๒ โครงการจัดการน้ำเสียเขต
ควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๔๒

สำเนาบันทกข้อความกองจัดการน้ำเสีย กรมควบคุมมลพิษ ที่ กจน. ๐๓๐๕/
๒๕๓๙ ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ เรื่องประกาศเชิญชวนผู้สนใจยื่น
เอกสารแสดงคุณสมบัติเบื้องต้นเพื่อขายที่ดินสำหรับใช้ในโครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

สำเนาบันทกข้อความกองจัดการน้ำเสีย กรมควบคุมมลพิษ ที่ กจน. ๑๕๕๔/
๒๕๓๙ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๙ เรื่อง รายงานผลการพิจารณา
คัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเบื้องต้นเพื่อขายที่ดินสำหรับใช้ในโครงการ
ออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขต
ควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ผังตะวันออกและผังตะวันตก

สำเนาบันทกข้อความกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
ที่ วว ๐๓๐๒/๓๑๕๔ ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๔๐ เรื่อง โครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

สำเนารายงานการประชุมสภาสมัยวิสามัญประจำปี สภาองค์การบริหารส่วน
ตำบลคลองด่าน สมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๑ ณ ห้องประชุมที่ว่าการ
อำเภอบางป่อ ชั้น ๓

สำเนาหนังสือ กค.สป. ด่วนมากที่ วว ๐๒๐๓/๔๐๘๕ ลงวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๐
เรื่องขออนุมัติจัดจ้างกลุ่มบริษัทเพื่อเป็นผู้ดำเนินโครงการออกแบบ

รวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัด
สมุทรปราการ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก

สำเนาหนังสือกรมควบคุมมลพิษ ที่ ๐๓๐๒/๖๖๗๖ และที่ ๐๓๐๒/๖๖๗๗ ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๓๙ ลงนามโดย ปกิต ภิระวานิช อธิบดีกรม
ควบคุมมลพิษ

สำเนาหนังสือกรมควบคุมมลพิษ ที่ วว ๐๓๐๑/๓๓๙๒ ลงวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๐
เรื่อง ขอให้พิจารณาความเหมาะสมราคาสำหรับการว่าจ้างแบบเหมา
รวม (Turn key) เพื่อการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัด
น้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งตะวันออกและฝั่ง
ตะวันตก

สำเนาหนังสือกรมควบคุมมลพิษที่ วว ๐๓๐๒/๓๖๗๗ ลงวันที่ ๑๓ กรกฎาคม
๒๕๔๑ เรื่อง ขอให้เปลี่ยนแปลงแนวน้ำไหลของคลองตอนที่ไหลผ่าน
พื้นที่ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุม
มลพิษจังหวัดสมุทรปราการ ลงนามโดยศิริธัญญ์ ไพโรจน์บริบูรณ์ อธิบดี
กรมควบคุมมลพิษ

สำเนาหนังสือกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ที่ วว ๐๓๐๒/
๑๐๓๙๔ ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๐ เรื่อง ขอย้ายเวลาที่อหิ์ผูกพัน
ข้ามปีงบประมาณของการว่าจ้างแบบเหมารวม (Turn key) เพื่อการ
ออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุม
มลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งตะวันออกและตะวันตก

สำเนาหนังสือกลุ่มบริษัท Marubeni - Hyundai - Sumitomo Consortium

ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๐

สำเนาหนังสือกองจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ ที่ วว ๐๓๐๒/๑๑๕๘

ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ เรื่อง หนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

สำเนาหนังสือด่วนที่สุด ที่ สป ๐๐๑๗.๒ / ๑๔๙ ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๑

เรื่อง หนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน

สำเนาหนังสือ สผ. กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ด่วนที่ วว ๐๘๐๒/

๑๗๒๕๐ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๐ เรื่อง การขอเบิกเงินค่าที่ดิน

สำหรับการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียของโครงการว่าจ้างแบบเหมา

รวม (Turnkey) เพื่อการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัด

น้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งตะวันออกและฝั่ง

ตะวันตก

สำเนาหนังสือสำนักงบประมาณที่ นร ๐๔๑๒/๓๐๒๐๔ ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม

๒๕๔๐ เรื่อง ขอให้พิจารณาความเหมาะสมราคาสำหรับการว่าจ้างแบบ

เหมารวม (Turn key) เพื่อการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและ

บำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งตะวันออกและ

ฝั่งตะวันตก

สำเนาหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๒๐๕/๑๑๓๗๔ ลงวันที่ ๖

สิงหาคม ๒๕๔๐ เรื่อง ขอยกเวลา ก่อนนี้ผูกพันข้ามปีงบประมาณ

ของการว่าจ้างแบบเหมารวม (Turn key) เพื่อการออกแบบรวมก่อสร้าง

ระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ
ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก

สำเนาหนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน ที่ สป ๗๒๒๐๑/๐๖ ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๑ เรื่อง หนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน

เอกสารแนบเรื่อง มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ ๒/๒๕๕๐ เรื่อง
โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการจัดการน้ำเสียเขต
ควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๑ วันจันทร์ที่
๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ

Aide Memoire of the Asian Development Bank Mission for the Pollution
Control Department, Special Review Mission (๑๙-๒๘ June
๒๐๐๐)

First Stage Tender Evaluation Report ของ WS Atkins International
Limited ร่วมกับ MACRO Consultants Co., Ltd. Sinclair Knight
Merz Pty., Ltd.

บทที่ ๓

สำเนาจดหมายร้องเรียนลงนามโดยนายเจลา ทิมทอง วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๒ สำเนาบันทึก
ข้อความสำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการ ที่ สป ๐๐๐๙/๒๗๖
ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เรื่องสรุปข้อมูลด้านการประมงกับผลกระทบ

จากโครงการระบบบำบัดน้ำเสียตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และสำเนาหนังสือที่ สป ๐๐๐๙/๒๕๑ ลงวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๓

สำเนาหนังสือด่วนมากที่ สป ๐๐๑๗.๒/๑๐๘๘๕ ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๒ เรื่อง การต่อต้านระบบบำบัดน้ำเสีย

สำเนาหนังสือที่ สป ๐๐๑๗.๒/๗๙๖๐ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒ เรื่อง ร้องเรียนการดำเนินโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ลงนามโดยนายสุจริต นันทมนตรี ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รักษาการผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๒ และ ๑๗ - ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๒

บทที่ ๔

สำเนาคำสั่งกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ที่ ๑๔๒/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ

สำเนาคำสั่งกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ที่ ๖๐/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาปัญหาข้อขัดแย้งโครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ

สำเนาคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๓๑/๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการ

ตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในโครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

สำเนาจดหมายร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม
๒๕๔๒ เรื่อง ให้ทบทวนโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย

สำเนาบัญชีรายชื่อสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน ขอยื่นยันการ
ประชุมสมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๑ ณ ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอบาง
บ่อชั้น ๓ วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๑ ไม่มีมติที่ประชุมขอใช้พื้นที่เพื่อก่อสร้าง
บ่อบำบัดน้ำเสีย

สำเนาบันทักข้อความ ส่วนมาก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ _ ลงวันที่
๑๒ เมษายน ๒๕๔๕ เรื่อง รายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการ
ตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในโครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จ. สมุทรปราการ

สำเนาบันทักข้อความสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๕ เรื่อง
รายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง
เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในโครงการจัดการน้ำเสีย เขต
ควบคุมมลพิษ จ. สมุทรปราการ

สำเนารายงานกรมการสิ่งแวดล้อม เรื่อง การพิจารณาศึกษาโครงการจัดการ
น้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

สำเนารายงานการประชุมสภาสมัยวิสามัญประจำปี สภาองค์การบริหารส่วน
ตำบลคลองด่าน สมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๑ ณ ห้องประชุมที่ว่าการ
อำเภอบางบ่อ ชั้น ๓

สำเนารายงานการประชุมสมาคมมัธยมศึกษา สภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลอง
ด่าน สมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๒ วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒
ณ ห้องประชุมอำเภอบางปอ ชั้น ๓

สำเนารายงานของคณะกรรมการการปกครอง สภาผู้แทนราษฎร
พิจารณาศึกษาญัตติ เรื่อง โครงการจัดการน้ำเสียในเขตชุมชนและ
ปัญหาการใช้งบประมาณก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ลงนามโดย
นายมุข สุโลมาน เลขานุการคณะกรรมการการปกครอง

สำเนารายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาและติดตามตรวจสอบ
โครงการจัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ วุฒิสภา
ส่วนที่ ๑, ส่งถึงประธานวุฒิสภาเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๔๖,
หน้า ก-ง

สำเนารายงานของคณะผู้ตรวจสอบเกี่ยวกับโครงการบำบัดน้ำเสียจังหวัด
สมุทรปราการ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๔

สำเนาหนังสือสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ที่ วว ๐๘๐๔/๖๘๐๕ เรื่อง
ขอหารือประเภทกิจการที่ต้องทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สำเนาหนังสือสำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการ ที่ สป ๐๐๐๙/๒๘๑ ลงวัน
ที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๔๓ และที่ สป ๐๐๐๙/๒๗๖ ลงวันที่ ๒๔
มีนาคม ๒๕๔๓

สำเนาหนังสือสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ด่วนที่สุด ที่ สว ๐๐๐๘/๐๒๑๓๖
ลงวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๔๔ เรื่อง รายงานการพิจารณาศึกษาโครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

สำเนาหนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน ที่ สป ๗๒๒๐๑/๔๐๕ ลง
วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เรื่อง การก่อสร้างบ่อน้ำบาดน้ำเสียในพื้นที่
ตำบลคลองด่าน

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๔๓ และ ๒๙
เมษายน ๒๕๔๓

หนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๓

บทที่ ๕

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๘. เอกสาร
ประกอบการประชุมสัมมนา, โครงการ กำหนดทางเลือกที่เหมาะสม
ในการดำเนินการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัด
น้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ จัดทำโดย บริษัท
แบล็ค แอนด์ วิชท์ ไทย อินฟราสตรัคเจอร์ จำกัด, บริษัทแบล็ค
แอนด์ วิชท์ (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัทโปรเกรส เทคโนโลยี
คอนซัลแตนท์ จำกัด, ๓๐ มีนาคม

ดาวัลย์ จันทรหัสดี และคณะ. ๒๕๔๘. โครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน
คอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย. พฤษภาคม

บทที่ ๖

คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บท
ด้านสิทธิมนุษยชน. (ม.ป.ป.). นโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้าน

ศูนย์สารสนเทศสืทธิมนุชยชน
สำนักงานคณะกรรมการสืทธิมนุชยชนแห่งชาต

สืทธิมนุชยชน ฉบบที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๕๒.

ประกาศ บัณฑบัณฑง และคณะ. ๒๕๔๕. นโยบายรัฐกับการละเมอดสืทธิมนุชยชน,
รายงานววจยฉบบสมบูรณั ชุคโครงการววจยสืทธิมนุชยชนไทยใน
สถานการณัสากล สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสับสนุน
การววจย. กุมภาพันธั

เลขหนั จามรอก. ๒๕๕๔. สืทธิมนุชยชน เกณฑัคณค้ำและฐานควมคด. มุลนทธ
ทธโยธำประเทศไทย มุลนทธโครงการตำราสังคมาศตรและ
มนุชยศตร และโครงการจคดตั้งสำนักงานสืทธิมนุชยชนศอกษา และ
การพฒนาสังคมา บัณฑตวทยาลัย มทวทยาลัยมหคดล

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ประกอบด้วยประธานกรรมการ ๑ คน และกรรมการอีก ๑๐ คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๖ ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

1. ส่งเสริมการเคารพ และการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศ
2. ตรวจสอบและรายงานการกระทำ หรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสม

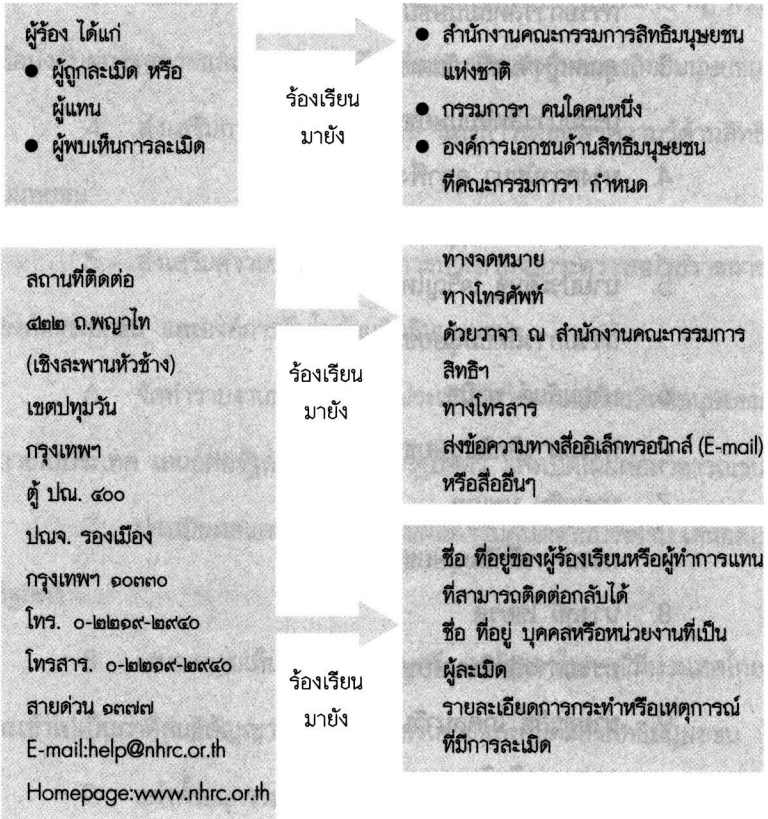
ต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่น่าจะปรากฏว่าไม่มี การดำเนินการตามที่เสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

3. เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรี เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
4. ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
5. ส่งเสริมความร่วมมือ และการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน
6. จัดทำรายงานประจำปี เพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ภายในประเทศ เสนอต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรี และเปิดเผยต่อสาธารณชน
7. ประเมินผลและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี เสนอต่อรัฐสภา
8. เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี และรัฐสภาในกรณีที่ประเทศไทย จะเข้าไปเป็นภาคีสถิติสัญญาเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
9. แต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติงานตามที่ คณะกรรมการมอบหมาย
10. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ หรือ กฎหมายอื่นซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

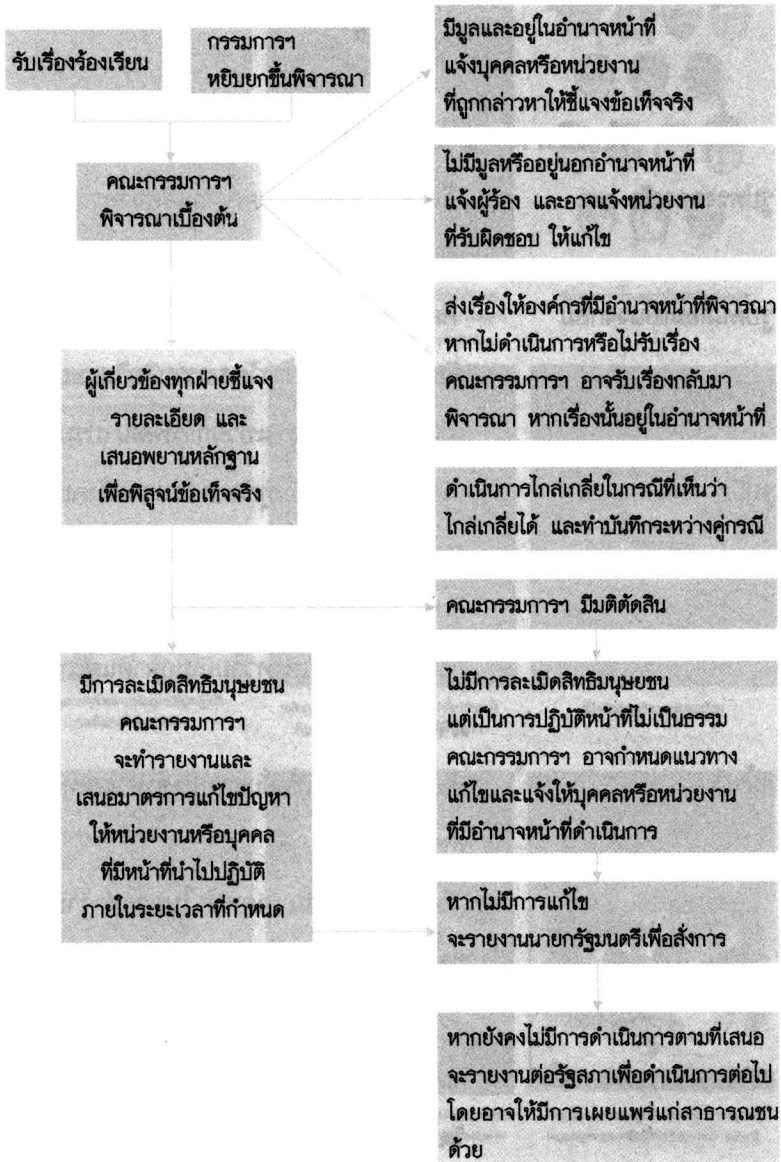
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๐)

1. ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก
ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัส ดิษฐากุภิชัย
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
3. คุณหญิงจันทนี สันตะบุตร
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
4. นางสาวนัยนา สุภาพิ่ง
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
5. นายประดิษฐ์ เจริญไทยทวี
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
6. นายณสันต์ พานิช
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
7. นายสุทิน นพเกตุ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
8. นางสุนี ไชยรส
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
9. นายสุรสีห์ โกศลนาวิน
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
10. คุณหญิงอัมพร มีสุข
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
11. นางสาวอาภร วงษ์สังข์
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กระบวนการตรวจสอบเรื่องร้องเรียน

การร้องเรียนเมื่อถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

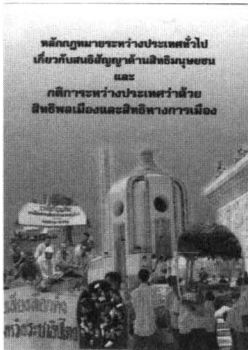

คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย

- รูปทรงดอกบัว คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทร ระหว่างเพื่อนมนุษย์ อันเป็นจริยวัตรอันดีงามของคนไทย
- รูปคนล้อมเป็นวงกลม คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วน สังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ
- รูปมือ คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศในการโอบอุ้มคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ด้วยหลักแห่งความเสมอภาคและภราดรภาพ
- สีน้ำเงิน คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม
- คือ ความมุ่งมั่น อดทน ในการทำงานเพื่อประชาชน
- คือความสามัคคี และการประสานพลังอย่างหนักแน่นจากทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

แนะนำหนังสือของ กสม.

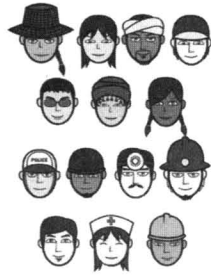

หลักการระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิ
สิญญาด้านสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศ
ว่าด้วยสิทธิเมืองและสิทธิทางการเมือง

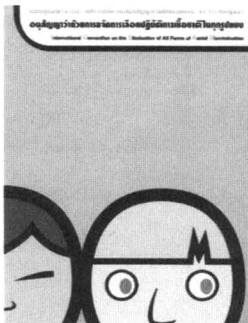
หลักการระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิ
สิญญาด้านสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยกา
รช้การเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
สิทธิระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ
สังคมและวัฒนธรรม

อนุสัญญาว่าด้วยกาขอเลือกเลือกปฏิบัติ
ทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ

หลักการระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิ
สิญญาด้านสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่า
ด้วยสิทธิเด็ก

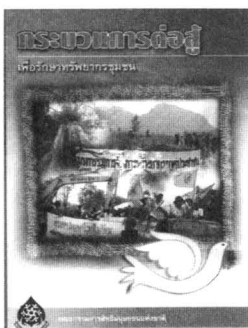
คู่มือสิทธิมนุษยชนฉบับพลเมือง

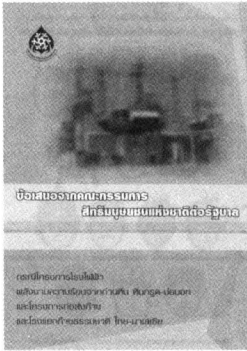
พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน
Buddhism and Human Rights

สิทธิชุมชนในทวีปอเมริกาซีกภาพ และภูมิภาคอื่นทั้งน้
(สนุกรวมการทวีปอเมริกาซีกภาพ และทวีปอื่นทาง
ปัจจุณา)

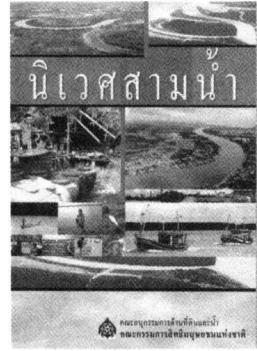
กระบวนกรการต่อสู้เพื่อรักษาทวีปกรคุณชน
(คนและกรกรการสิทธิในทวีปอเมริกาซีกภาพ และน้)

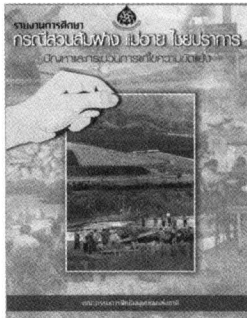
ข้อเสนอจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติคือ
รัฐบาลกรณีโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจาก
ถ่านหิน ฝืนกวด-ป้อนอก และโครงการก่อสร้างและ
โรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย - มาเลเซีย

ผลการตรวจสอบการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน
กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจาก
โครงการก่อสร้างไทย - มาเลเซีย

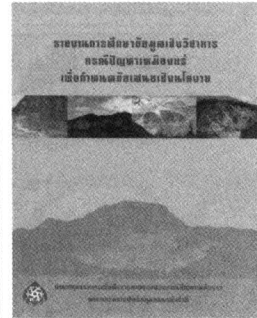
นิเวศสามน้ำ (คณะอนุกรรมการด้าน ที่ดิน และน้ำ)

รายงานการศึกษากรณีเลื่อนไฟฟ้า ย้ายโครงการ
ไซยะพรากร (คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ)

กรณีศึกษาโครงการประตูกั้นน้ำและเขื่อน
(คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ)

รายงานการศึกษารายละเอียดเชิงวิชาการ
กรณีปัญหาเหมืองแร่ เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย
(คณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณี
ปัญหาเหมืองแร่)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
National Human Rights Commission of Thailand